

Oblikovanje suvremenih proizvoda od drva inspiriranih kulturnom baštinom

Mogorović, Mihaela

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Forestry and Wood Technology / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet šumarstva i drvne tehnologije**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:108:387529>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Forestry and Wood Technology](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET ŠUMARSTVA I DRVNE TEHNOLOGIJE
DRVNOTEHOLOŠKI ODSJEK**

**SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ
OBLIKOVANJE PROIZVODA OD DRVA**

MIHAELA MOGOROVIĆ

**OBLIKOVANJE SUVREMENIH PROIZVODA OD DRVA
INSPIRIRANIH KULTURNOM BAŠTINOM**

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET ŠUMARSTVA I DRVNE TEHNOLOGIJE
DRVNOTEHOLOŠKI ODSJEK

OBLIKOVANJE SUVREMENIH PROIZVODA OD DRVA
INSPIRIRANIH KULTURNOM BAŠTINOM

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Oblikovanje proizvoda od drva

Predmet: Metodologija industrijskog oblikovanja namještaja

Ispitno povjerenstvo: 1. izv. prof. dr. sc. Danijela Domljan

2. izv. prof. dr. sc. Goran Mihulja

3. prof. dr. sc. Vlatka Jirouš-Rajković

Student: Mihaela Mogorović

JMBAG: 0068225958

Broj indeksa: 1114/19

Datum odobrenja teme: 4. 5. 2021.

Datum predaje rada: 17. 9. 2021.

Datum obrane rada: 24. 9. 2021.

ZAGREB, rujan, 2021.

DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Naslov	Oblikovanje suvremenih proizvoda od drva inspiriranih kulturnom baštinom
Title	Designing contemporary wood products inspired by cultural heritage
Autor	Mihaela Mogorović
Adresa autora	Veli Ježenj 25, 52000 Pazin
Mjesto izrade	Sveučilište u Zagrebu Fakultet šumarstva i drvne tehnologije
Vrsta objave	Diplomski rad
Mentor	izv. prof. dr. sc. Danijela Domljan
Izradu rada pomogao	/
Godina objave	2021.
Obujam	88 stranica, 94 slike, 1 tablica, 36 navoda literature, 10 navoda web literature
Ključne riječi	Oblikovanje drvenih proizvoda, kulturna baština, inspiriranost tradicijom, suvremeni proizvodi od drva
Key words	Design of wooden products, cultural heritage, inspired by tradition, contemporary wood products
Sažetak	<p>Tradicija i baština sastavni su dio kulturnog nasljeđa kojeg su ostavili prijašnji naraštaji. Dio ovog nasljeđa su i tradicijski proizvodi od drva koji su stoljećima korišteni u kućanstvu. Suvremeni način života uvelike je utjecao na smanjenu uporabu i izradu tradicionalnih drvenih proizvoda, a naročito na njegovu primjenu u kućanstvu.</p> <p>U ovom radu istražuju se tradicijski proizvodi od drva koji su dio hrvatske kulturne baštine, te primjenjivost tradicijskih predmeta i običaja u suvremenom oblikovanju drvenih proizvoda. Terenskim istraživanjima prikupljena je velika fotodokumentacija tradicionalnih proizvoda od drva, analizirane su njihove karakteristike i napravljena usporedba sa suvremenim proizvodima jednakih funkcionalnih i uporabnih vrijednosti. Rezultat je suvremeno oblikovan asortiman kuhinjskih proizvoda od drva namijenjen svakodnevnoj uporabi koji inspiraciju pronalazi u kulturnoj baštini Republike Hrvatske te koristi tradicijske ornamentalne motive i oblike.</p>
Summary	Tradition and heritage are an integral part of the cultural inheritance left by previous generations. Part of this inheritance are traditional wood products that have been used in the household for centuries. The modern way of

life has greatly influenced the reduced use and production of traditional wooden products, especially its application in the household.

This paper explores traditional wood products that are part of Croatian cultural heritage, as well as the applicability of traditional objects and customs in the contemporary design of wooden products. With field research large photo documentation of traditional wood products was collected, their characteristics were analyzed and compared with modern products of the same functional and usable values. The result is a contemporary designed assortment of kitchen products made of wood intended for everyday use, which finds inspiration in the cultural heritage of the Republic of Croatia and uses traditional ornamental motifs and shapes.

	IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI	OB FŠDT 05 07
		Revizija: 2
		Datum: 29.04.2021.

„Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojega rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni“.

U Zagrebu, 17.9.2021. godine

vlastoručni potpis

Mihaela Mogorović

SADRŽAJ

POPIS SLIKA.....	IX
POPIS TABLICA.....	XII
ZAHVALA	XIII
1. UVOD	1
2. CILJ ISTRAŽIVANJA	3
3. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA.....	4
3.1. HRVATSKA KULTURNA BAŠTINA	4
3.1.1. Kuća kao središte tradicijskog života	5
3.1.2. Kuhinja.....	5
3.1.3. Vjerovanja i rituali kao dio tradicije i baštine	8
3.2. PREDMETI OD DRVA U TRADICIJSKIM KUĆAMA.....	9
3.2.1. Škrinje.....	9
3.2.2. Komode, kredenci i ormarići	11
3.2.3. Ormari.....	13
3.2.4. Tronošci.....	13
3.2.5. Stolice	14
3.2.6. Klupe.....	16
3.2.7. Stolovi	16
3.2.8. Kreveti.....	17
3.2.9. Proizvodi namijenjeni djeci	18
3.2.10. Ostali proizvodi od drva.....	20
3.2.11. Tradicijska obrada drva	22
3.3. SUVREMENO STANOVANJE.....	23
3.3.1. Ekološki problemi današnjice	24
3.4. SUVENIRI	25
4. METODE ISTRAŽIVANJA.....	28
4.1. TERENSKO ISTRAŽIVANJE.....	28
4.2. CIKLIČKA METODA KREATIVNOG PROCESA.....	28

4.3. ANALIZA POSTOJEĆIH PROIZVODA	29
5. REZULTATI I RASPRAVA	30
5.1. TERENSKA ISTRAŽIVANJA	30
5.1.1. Muzej „Staro selo“ Kumrovec	30
5.1.2. Etnografski muzej Zagreb	34
5.1.3. Etnografski muzej Istre i Muzej grada Pazina	36
5.2. RAZVOJ IDEJNIH RJEŠENJA	39
5.2.1. Utvrđivanje potrebe	39
5.2.2. Zahtjevi na proizvode	41
5.2.3. Analiza postojećih proizvoda (indeks dizajna)	43
5.2.4. Idejna rješenja.....	46
5.2.5. Analiza idejnih rješenja.....	63
5.3. OPTIMIZACIJA IDEJNIH RJEŠENJA – KONAČNO RJEŠENJE	65
5.3.1. Tradicijski motivi i simbolika	65
5.3.2. Zdjela i pladanj	66
5.3.3. Daska za rezanje	67
5.3.4. Posuda.....	67
5.3.5. Posuda za začine.....	68
5.3.6. Poklopac – podmetač za čaše.....	69
5.3.7. Primjenjivost asortimana kao suvenira	69
5.3.8. Materijal i tehnologija izrade	69
5.3.9. Površinska obrada proizvoda	70
5.3.10. Tehnička razrada	71
6. ZAKLJUČAK	84
LITERATURA.....	85

POPIS SLIKA

Slika 1. Ognjište s napom	6
Slika 2. Peć.....	7
Slika 3. Škrinja s ornamentalnim urezima.....	11
Slika 4. Škrinja s oslikanim ukrasima	11
Slika 5. Škrinja jadranskog područja	11
Slika 6. Škrinja dinarskog područja	11
Slika 7. Kredenc.....	12
Slika 8. Polica, zdjeljak.....	12
Slika 9. Ormar	13
Slika 10. Tronožac	14
Slika 11. Tronožac s okruglim sjedalom	14
Slika 12. Stolica s četiri noge	14
Slika 13. Stolica s tri noge	14
Slika 14. Oblici naslona stolica.....	15
Slika 15. Klupa	16
Slika 16. Stol	17
Slika 17. Krevet.....	18
Slika 18. Kolijevka.....	19
Slika 19. Sjediljka.....	19
Slika 20. Hodaljka	19
Slika 21. Drvena igračka - konji skakači	20
Slika 22. Korito za miješenje kruha, načve	21
Slika 23. Žličnjak.....	21
Slika 24. Daska za rezanje.....	21
Slika 25. Lopata za vađenje kruha iz peći	21
Slika 26. Posuda za izradu maslaca.....	21
Slika 27. Lopata za grabljenje žita i brašna	21
Slika 28. Pomagalo za izradu tijesta.....	21
Slika 29. Hiža mazanka.....	30
Slika 30. Stol sa stolicama i klupama	31
Slika 31. Police	31
Slika 32. Kredenc.....	31
Slika 33. Kuhinja	32
Slika 34. Peć.....	32

Slika 35. Police sa zdjelama.....	32
Slika 36. Drvena čaša	32
Slika 37. Ribež.....	32
Slika 38. Posuda za izradu maslaca.....	32
Slika 39. Posuda za miješenje kruha.....	33
Slika 40. Sito	33
Slika 41. Dječje drvene igračke	33
Slika 42. Prikaz unutrašnjosti kuće.....	34
Slika 43. Stolica s ukrašenim naslonom	35
Slika 44. Stol.....	35
Slika 45. Kredenc.....	35
Slika 46. Polica s tanjurima i žlicama	35
Slika 47. Posuda za čuvanje soli.....	35
Slika 48. Posude za miješenje (lijevo) i oblikovanje kruha (desno).....	35
Slika 49. Drvena zdjela i žlica.....	35
Slika 50. Pastirske čaše	35
Slika 51. Drvene igračke - životinje	36
Slika 52. Drvene igračke - prijevozna sredstva.....	36
Slika 53. Drvene igračke - pokućstvo	36
Slika 54. Drvene igračke - konjići	36
Slika 55. Drvena zdjela	37
Slika 56. Korito.....	37
Slika 57. Tokarski stroj.....	37
Slika 58. Stroj za izradu kola	37
Slika 59. Školska klupa i stolice	38
Slika 60. Ručno lončarsko kolo	38
Slika 61. Dječja kolica	38
Slika 62. Dječje cokule	38
Slika 63. Dječje igračke - stoli i stolica.....	38
Slika 64. Dječji bicikl.....	38
Slika 65. Upute za dizajn.....	40
Slika 66. Dimenzije šake odraslog muškarca	42
Slika 67. Zdjela s postoljem.....	43
Slika 68. Stolčić.....	43
Slika 69. Daska za rezanje.....	44
Slika 70. Blagovaonički stol.....	44
Slika 71. Valjak za valjanje tijesta.....	44

Slika 72. Žlica / mjerica	44
Slika 73. Posuda za začine	44
Slika 74. Zdjela, posude i žlice organskih oblika.....	45
Slika 75. Zdjela	45
Slika 76. Pladanj	45
Slika 77. Oslikani magnet na drvu	45
Slika 78. Suvenir inspiriran narodnom nošnjom.....	45
Slika 79. Podmetač s motivima tradicionalne čipke	46
Slika 80. Posuda/pladanj za posluživanje hrane.....	46
Slika 81. Idejno rješenje 1	48
Slika 82. Idejno rješenje 2	50
Slika 83. Idejno rješenje 3	52
Slika 84. Idejno rješenje 4	54
Slika 85. Idejno rješenje 5	56
Slika 86. Idejno rješenje 6	58
Slika 87. Idejno rješenje 7	60
Slika 88. Idejno rješenje 8	62
Slika 89. Asortiman proizvoda - konačno rješenje	65
Slika 90. Ukasni detalji na proizvodima	66
Slika 91. Zdjela i pladanj	66
Slika 92. Daska za rezanje.....	67
Slika 93. Posuda	68
Slika 94. Posuda za začine i podmetač za čaše.....	68

POPIS TABLICA

Tablica 1. Idejna rješenja i rangiranje prema zadovoljavanju zahtjeva	64
---	----

ZAHVALA

Ovom prilikom neizmjereno se zahvaljujem svojoj mentorici izv. prof. dr. sc. Danijeli Domljan, koja je tijekom cijelog studiranja uvijek bila tu za nas. Upravo je ona bila ta koja je rekla kako su tradicija i baština vječni izvori inspiracije, što je u konačnici bio i razlog odabira ove teme rada. Hvala Vam na svim razgovorima, strpljenju, savjetima i vječnom poticanju na kreativno izražavanje. Ovaj rad i cijelo studiranje bez Vas ne bi bilo isto.

Velika hvala i mojim članovima Povjerenstva, prof. dr. sc. Vlatki Jirouš-Rajković i izv. prof. dr. sc. Goranu Mihulji na podršci te svim profesoricama, profesorima i svom nastavnom osoblju Drvnotehnološkog odsjeka na svim prenesenim znanjima i iskustvima.

Zahvaljujem svojoj obitelji, prijateljima i kolegama na podršci i pomoći koju su mi pružili tijekom cijelog studiranja.

Ovaj rad je u brojnim inspiracijama i terenskim istraživanjima proizašao iz studentskog projekta *Konstruiranje i oblikovanje montažnih objekata inspiriranih tradicijom i baštinom Republike Hrvatske - CROSTAND* te ga bez podrške mojih kolega i prijatelja Luke, Ivana, Matka, Marka, Vida, Dubravka i Roberta, a posebno mentorice dr. Domljan ne bi bilo moguće ovako opsežno objediniti.

Hvala Vam.

Mihaela Mogorović

1. UVOD

Kako bi se očuvala bogata tradicijska kulturna baština Republike Hrvatske potrebno je njegovati običaje i tradicijski način života ruralnih područja. Probojem građanskih utjecaja na selo, tradicijski način života se uvelike mijenja, te ruralna područja tijekom 20. stoljeća sve više poprimaju obilježja gradskih sredina. Desetljeća stremljenja sela prema gradu dovela su do sve većeg izumiranja tradicijskih običaja, kao i starih zanata i načina obrade, pa se danas s ciljem očuvanja i revitalizacije kulturne baštine interes usmjerava na istraživanje Hrvatskoga sela i tradicijskog načina života.

Dom danas, kao i nekada, čovjekovo je sigurno utočište. Njegova je važnost kroz stoljeća ostala nepromijenjena, zbog čega je tradicijski dom važan dio kulturne baštine. Tradicijski dom kao i predmeti unutar njega stvarani su u skladu s prirodom, prilagođavani su svojoj namjeni i oblikovani prema potrebama svojih korisnika, a svojom su unikatnošću bili odraz svojih vlasnika. Uz tradicijski način života vežu se brojni predmeti od drva koji su se nekada svakodnevno koristili u kućanstvu, a koju su danas dio muzejskim zbirki. Drvo je zasigurno bilo jedan od najbitnijim materijala tradicijskog načina života, a njegova dostupnost, svojstva i pogodnost za obradu glavni su razlozi njegove široke primjene.

Konstantni razvoj industrije i suvremeni način života uvelike su potisnuli uporabu i proizvodnju tradicijskih drvenih proizvoda. Sve se više namještaja i ostalih uporabnih predmeta proizvodi od drugih, često sintetičkih, materijala, koji su zamijenili tradicijske drvene proizvode. Utjecaj stranih brzo-promjenjivih trendova, kao i laka dostupnost proizvoda koji prate te trendove doveli su do proizvodnje proizvoda kratkog životnog vijeka i slabe kvalitete koji se ne prenose iz generacije u generaciju, čime gube emocionalnu i povijesnu vrijednost. Ipak, današnjoj popularizaciji proizvoda od drva uvelike pridonosi sve veća osviještenost korisnika o utjecaju proizvoda na okoliš. Primjenom drva kao prirodnog materijala iz obnovljivih izvora dobivaju se ekološki prihvatljiv proizvodi nezamjenjivih estetskih karakteristika, pa drvo sve više ponovno dobiva na vrijednosti u proizvodima svakodnevne primjene

Važan dio očuvanja i promocije kulturne baštine Republike Hrvatska je i turizam koji se kroz isticanje elemenata kulturne baštine u svojoj turističkoj ponudi nastoji izdvojiti od ostalih destinacija. Bitan dio turističke ponude su i suveniri, no njihova masovna proizvodnja uvelike utječe na njihovu autentičnost. Povezanost suvenira i potreba samih turista uvelike može utjecati na sentimentalnu vrijednost suvenira kao i na samo sjećanje koje se uz njega veže.

U radu su istraživani i analizirani drveni predmeti svakodnevne uporabe koji su nekoć bili korišteni unutar tradicijskog doma i suveniri kao važan dio očuvanja i prenošenja kulturne baštine. Kroz terenska istraživanja posjećena su tri etnografska muzeja i jedan gradski muzej

koji su uvelike pomogli u dočaravanju tradicijskog načina života i rezultirali prikupljanjem bogate fotodokumentacije. Cikličkom metodom kreativnog procesa napravljena je detaljna analiza problema, zahtjeva i tržišta čiji su rezultat nekolicina konceptualnih idejnih rješenja iz kojih je odabrano jedno izvedbeno rješenje proizvoda svakodnevne primjene u kućanstvu, izrađeno od autohtonog hrvatskog drva, inspirirano kulturnom baštinom Republike Hrvatske, a koje potencijalno može imati i namjenu suvenira.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Glavni cilj rada je oblikovanje drvenih proizvoda koji će sadržavati tradicijski prepoznatljive elemente povezane s kulturnom baštinom Republike Hrvatske i kao takvi moći biti korišteni u svakodnevnom (privatnom ili javnom) životu pojedinca te se potencijalno koristiti i kao suveniri u turističkoj promociji naše zemlje.

Oblikovno rješenje mora se temeljiti na znanstvenim istraživanjima s područja tradicijskog načina života i tradicijskih drvenih proizvoda.

Ujedno cilj je oblikovati proizvod koji se temelji na cikličkoj metodi kreativnog procesa kroz koju je potrebno analizirati problematiku primjene drvenih proizvoda u kućanstvima, postaviti zahtjeve na oblikovanje novih suvremenih proizvoda od drva te prezentirati izvedbeno rješenje koje je oblikovno i funkcionalno inspirirano baštinom Republike Hrvatske.

3. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

3.1. HRVATSKA KULTURNA BAŠTINA

Kulturna baština je ukupnost materijalnih i nematerijalnih obilježja i praksa naslijeđenih iz prošlosti (Barešić i sur., 2015). Samo značenje pojma kulturna baština s vremenom se mijenjalo, a tijekom zadnjih desetljeća doživio je značajne promjene. Nekada su se pod ovim pojmom označavali isključivo monumentalni ostatci kultura, a tek su postepeno obuhvaćale nove kategorije poput nematerijalne, etnografske i industrijske baštine. Današnji koncept baštine otvoren je i odražava aspekte kako prošlih tako i sadašnjih kultura (Barešić i sur., 2015). Kulturna baština, posebice ona materijalna¹, obuhvaća veliki raspon sadržaja, a svakako je najširi fenomen krajolika koji svjedoči o čovjekovu životu u prostoru i povijesnom razvoju uporabe i obrade tla, vlasničkim odnosima, te rasporedu i slici naselja što ga čini jednim od glavnih činitelja kulturnog identiteta zavičaja. Naravno, tu je i nematerijalna kulturna baština² koju čine predmeti koji su svjedoci čovjekova umijeća, života i djelovanja, te koji čuvaju i prenose stvarnu povijest vremena u kojem su nastali. Očuvanje kulturne baštine od neizmjerne je važnosti jer je izložena propadanju, a njezini su resursi ograničeni. Njezina specifičnost je u tome što je neobnovljiva, ili pak obnovljiva, ali uz puno manju kulturnu i emotivnu vrijednost (Maroević, 2001).

Područje Hrvatske vrlo je bogato etnografskom kulturnom baštinom. Razlog tomu je što se pojedina područja uvelike razlikuju prema prirodnim osobinama, po preuzetom kulturnom naslijeđu od neslavenskog stanovništva, te utjecaju različitih kultura. Zbog toga se i kulturna obilježja pojedinog prostora uvelike razlikuju, a prema njima se područje Hrvatske dijeli u tri kulturne zone: jadransku, dinarsku i panonsku. Granice ovih zona nisu oštro određene niti su potpuno jasne, jer se u njima nalaze prijelazna područja koja sadrže elemente dviju, a nekada i triju zona. Razlog nejasnih granica su i intenzivne selidbe stanovništva koje su se dešavale kroz stoljeća, kako u Hrvatskoj, tako i na području cijele jugoistočne Europe. S dolaskom novog stanovništva u pojedine krajeve dolazi do pojave novog načina života i kulture, a miješanje stanovništva dovodi do miješanja kulturnih elemenata. Tako se ispreplitanjem tipova, prisustvom prijelaznih oblika i velikog broja inačica odlikuju svi dijelovi Hrvatske, a time i svaki dio kulture (Vitez i Muraj, 2001).

¹ Materijalna kulturna baština je ukupnost umjetničkih ili simboličkih materijalnih obilježja i praksa naslijeđenih iz prošlosti (Barešić i sur., 2015).

² Nematerijalna kulturna baština je ukupnost umjetničkih ili simboličkih nematerijalnih vještina, izvedaba, izričaja, znanja i umijeća naslijeđenih iz prošlosti (Barešić i sur., 2015).

3.1.1. Kuća kao središte tradicijskog života

Riječ *dom* u hrvatskome jeziku označava najviši stupanj zbrinutosti ljudskog bića i uz njega se vežu uzvišene apstraktne emocije. On proširuje svoje značenje riječima *domaja*, koja označava širi rodni kraj, i *domovina*, koja predstavlja dom cijelom narodu, kao i nazivom *vječni dom* koji pokazuje čovjekovu želju za zaštitom i nakon smrti (Pintarić, 2005). Posjedovanje doma, odnosno prostora u kojem ljudi mogu zadovoljiti svoje potrebe, vrlo je važna za ljudsku egzistenciju. Kuća predstavlja fizičko sklonište koje ih štiti od vanjskih nepogoda, ali i psihičko utočište u kojem se prehranom, odmorom i higijenom održavaju na životu. Ona predstavlja prostor u kojem se provodi obiteljski život i ostvaruje komunikacija s članovima uže i šire obitelji, susjedima i lokalnom zajednicom (Vitez i Muraj, 2001), prostor u kojem se čovjek rađa, odrasta, živi, veseli se i tuguje, te na poslijetku i umire. Pod njezinim krovom počinju i završavaju ciklusi ljudskih života (Živković, 2013), prenose se tehnička znanja, društvene norme, obavljaju razni gospodarski poslovi i rukotvorne djelatnosti, te održavaju obiteljske i godišnje svečanosti. Tradicijski *dom* odraz je svojih stanara i njihove povijesti što ga ujedno čini jedinstvenim i neponovljivim (Vitez i Muraj, 2001).

Tradicijska kuća rezultat je utjecaja prirode, klime, dostupnog materijala, graditeljske tradicije, povijesnih zbivanja i načina života stanovnika pojedinog područja. Ona je svojim materijalom, proporcijama i načinom gradnje uklopljene u prirodni krajolik i prilagođene njegovim specifičnim potrebama. Izbor materijala, njegova obrada i način gradnje odraz su graditeljske vještine koja je prenošena i usavršavana generacijama, a logičan i funkcionalni raspored prostorija i pokućstva odraz način života pojedine obitelji (Belaj, 2001).

3.1.2. Kuhinja

Kulinarstvo je umijeće kuhanja staro koliko i čovjek, kada su već prvi ljudi uvidjeli kako život i zdravlje ovise o hrani (Vela Puharić, 2008). U tradicijskim domovima ognjišta (Slika 1) su bila centralno i zasigurno najvažnije mjesto. Iako je ognjište bilo vrlo važno za pripremu hrane koja je nužna za ljudsku egzistenciju, imalo je i druge svrhe. Vatra s ognjišta zagrijavala je prostor, oko njega se sušilo rublje i obuća, okupljalo, objedovalo i družilo. Svjetlost s ognjišta nekada je bila jedini izvor rasvjete u domovima (Puntarović-Vlahinić, 1992), a bila je vrlo važna i za vrijeme danjeg svjetla jer su prozori otvori bili malih dimenzija i time propuštali malo prirodne svjetlosti u prostorije (Živković, 2013). Ognjište je bilo simbol obitelji, pa se na nekim prostorima mogu pronaći i kuće s više od jednog ognjišta. Naime, kada bi se mladenka uselila u novi doma, gradilo bi se novo ognjište za novonastalu obitelj (Kocković Zaborski, 2015).

Slika 1. Ognjište s napom

Izvor: Živković, 2013.

Ognjišta su imala iznimno veliku ulogu u tradicijskom načinu života, pa stoga ne čudi da su imala i vrlo veliku sentimentalnu vrijednost te su uz njega vezani mnogi običaji koji se ne odnose samo na pripremu hrane. U božićno vrijeme na ognjište se polagao panj koji se nije gasio od Badnje večeri do Sveta tri kralja. Mladenka je pri odlasku iz roditeljskog doma ljubila ognjište i isto ga je tako u novom domu morala običi. Pri porođaju su se žene držale za lanac na ognjištu, što je bio važan obrambeni mehanizam od zlih sila, a novorođenče se prvi puta kupalo pokraj ognjišta (Živković, 2013).

Kuće su najprije uglavnom bile jednodostorne i imale ognjište smješteno uz zid ili u kutu prostorije. Kasnije dolazi do gradnje kuća s više prostorija, a prostorija s ognjištem, odnosno kuhinja, gotovo je uvijek bila smještena u sredini kuće što ju je ujedno činilo glavnom prostorijom u kući. Kuhinje u drvenim kućama imale su zidove građene od cigle kako bi se smanjila opasnost od požara. Visina samog ognjišta u počecima je bila u ravnini s podom, a s vremenom su se visine povećavale i dostigle visinu do 60 cm. Smatra se da se prema visini ognjišta može procijeniti ostvareni civilizacijski doseg pojedinoga kraja. Dim s ognjišta se u počecima uglavnom slobodno dizao u potkrovlja kuća zbog čega su kuhinje bile zadimljene, crne i tamne prostorije. Ognjište s dimnjakom i napom (Slika 1) bio je bitan civilizacijski napredak zbog kojeg zidovi kuhinje više nisu bili tako crni, no njima se i veći dio topline gubio u atmosferi (Živković, 2013). Rub nape ujedno je služio i kao polica na kojoj su se držali kuhinjski predmeti i keramičko posuđe (Kocković Zaborski, 2015). Kasnije se umjesto ognjišta u kuhinjama pojavljuju peći (Slika 2), a u nekim krajevima Hrvatske javljaju se već u 18. stoljeću. Peći su također bile bitan civilizacijski napredak. Najčešće su imale ložište u kuhinji dok se zadnji dio peći prostirao u sobu te ju time i zagrijavao. Zagrijavanje sobe bilo je

nepotrebno za vrijeme ljetnih mjeseci pa se ljeti najčešće kuhalo u ljetnim kuhinjama koje su bile smještene vani. No jedna od bitnih razlika između ognjišta i peći bila je upravo ta da vatra u peći nije bila vidljiva i time nije osvjetljavala prostoriju te stvarala potpuno drugačiji ugođaj (Živković, 2013).

Slika 2. Peć

Izvor: Živković, 2013.

Prostor kuhinje nije zanimljiv samo zbog važnosti koju je imao u obiteljskom domu, već iz zbog toga jer je uz prostor kuhinje vezan veliki broj pribora i pomagala koji su se s vremenom razvili kako bi svojim korisnicima olakšali svakodnevni život. Uz ognjište se uvijek nalazio metalni pribor koji je služio za održavanje ognjišta kao i metalni stalak na koji su se slagale cjepanice. Iznad ognjišta nalazio se lanac na koji se vješao kotao za kuhanje hrane. Kuhalo se i u glinenim loncima koji su se postavljali na željezne tronožne stalke, a neki su lonci već imali napravljene tri nožice pa njih nije bilo potrebno postavljati na stalke pri kuhanju. Jelo se iz jedne zdjele, a početkom 20. stoljeća obitelji nisu više tako brojne pa svaki od ukućana ima svoj pribor za jelo. U počecima je veliki broj zdjela, tanjura, žlica i drugih predmeta u kuhinji bio izrađen od drva. Pojavom keramičkih proizvoda sve se više upotrebljavaju keramičke zdjele i tanjuri koji su se spremali na drvenu policu na zidu (Kocković Zaborski, 2015).

S vremenom se kuhinje počinju sve više širiti. U domove postepeno ulazi i sve veći broj namještaja, poput stolova s kojima se usporedno razvijaju i stolice. Dolaskom stolova više se ne objeđuje oko ognjišta. Iako su u početku stolovi bili rezervirani samo za muške članove obitelji, to se s vremenom mijenja (Kocković Zaborski, 2015). U 20. stoljeću u seoske domove dolaze metalni štednjaci, a kasnije i hladnjaci. Iako su štednjaci olakšavali kuhanje, kruh se i dalje pekao u pećima sve do pojave prvih štednjaka s pećnicama. Izgradnjom vodovoda kuhinje dobivaju tekuću vodu, pa se ugrađuju najprije kameni, a kasnije i emajlirani sudoperi (Vela Puharić, 2008).

3.1.3. Vjerovanja i rituali kao dio tradicije i baštine

Nekada je puno predodžbi, vjerovanja i rituala bilo bilo vezano uz fenomene čija je priroda bila nepoznata i neobjašnjiva čovjeku, kao oblik svijesti o čovjekovoj ugroženosti, slabosti i nemoći spram prirodnih sila i svega nepoznatoga čovjekovu okruženju. Predodžbe o svijetu i životu, načini mišljenja i svjetonazor ljudi dio su hrvatskog tradicijskog nasljeđa. Ovakvi su oblici religioznosti povezani sa svim područjima života, od običaja i moralnih normi zajednice, društvenih odnosa, do stanovanja gospodarstva, prehrane, odijevanja i umjetničkog izražavanja (Vitez i Muraj, 2001).

Velika se važnost pridavala kućnom pragu i ognjištu koji su imali važnu ulogu u porodnim i svadbenim običajima. Mnogi rituali vezani su uz pokojnike i njihove duše, a u predbožićno vrijeme posebna se pažnja pridavala običajima karakterističnima za ovo doba godine. Veliki broj vjerovanja vezan je za nadnaravne pojave. Sunce se smatralo plemenitim Božjim stvorenjem i bilo ga je grehota psovati i vrijeđati, ali se vjerovalo i kako izaziva mnoge bolesti. Smjer kretanja Sunca smatrao se srećonosnim, pa je svadbena povorka išla u tom smjeru, dok je pogrebna povorka išla u suprotnome smjeru. Mnoga vjerovanja vezana su i uz zvijezde, dugu, zemlju, zrak i vodu, ali i za nadnaravna bića poput vila, demona i vještica (Vitez i Muraj, 2001).

U kulturi Hrvata važan motiv vjerovanja bilo je i drveće. Tako se ono dijelilo na sretno drveće, drveće u koje rado udara grom, ono u koje ne udara grom, nesretno drveće i drveće koje se sadi na grobu. Sretnim drvećem smatrao se hrast, tisa, lipa, maslina, javor, cer, brijest, bor, jablan, jela, jabuka, breza, bukva, dud, drijen, ladonja, šipak, grab, omorika, jasen i božikovina. U drveće koje udara grom ubrajaju se vrba, trešnja, kruška, ariš i oskоруša. Drveće u koje ne udara grom su lijeska i joha. Nesretnim drvećem smatra se orah, vrba, jasika, topola, bazga, brekinja, bagrem, glog, trnje, oleandar, breza i zimzeleno drveće. Drveće koje se sadi na grob su čempres, šljiva, jorgovan, jasmin, loza i breskva. Posebno cijenjeno je stablo hrasta koje zauzima središnje mjesto u vjerovanja. U Dalmaciji postoje vjerovanja da ono ima dušu, a općenito se vjerovalo da se oko njega skupljaju vile, ali i vještice i demoni. Stablo masline ima bogatu kršćansku tradiciju, pa se ono smatra simbolom mira, plodnosti, očišćenja i snage, a njezino štovanje istaknuto je u Istri i Dalmaciji (Vinščak, 2002, citirano u Novosel, 2009).

Veliki se značaj pridavao i apotropejima, predmetima za koje se vjerovalo da svojom snagom uništavaju zle utjecaje koje uzrokuju zli demoni, zle oči i druge zle sile, kao i nevolje koje pogađaju ljude, životinje, usjeve, predmete i posao. Protiv zlih očiju često su se koristili metalni predmeti zbog svoje tvrdoće i otpornosti, ali i oštine (noževi), te su se često stavljali ispred ulaza u kuću i ispred štala. Najpoznatiji apotropej biljnog podrijetla bio je češnjak koji se konzumirao, nosio u džepu, stavljao pod jastuk i sl. Štovale su se i mnoge životinje pa su

mnoga vjerovanja vezana uz domaće, ali i divlje životinje. Tako se stoci pripočavala smrt ukućana, a pčelama navještavalo vjenčanje (Vitez i Muraj, 2001).

3.2. PREDMETI OD DRVA U TRADICIJSKIM KUĆAMA

Drvo kao materijal zasigurno obilježava seljačko kulturno okruženje sve do polovice 20. stoljeća. Za razliku od današnjih kućnog inventara u 21. stoljeću, nekada se u tradicijskim kućama mogao pronaći veliki broj predmeta svakidašnje uporabe koji su bili izrađeni od drva, od onih vrlo jednostavne izvedbe do onih složenije izvedbe. Tako su se u tradicijskom domu mogle vidjeti drvene žice, čaše, zdjele, korita, agrarna pomagala poput vila i grablji, predmeti koji su služili kao pomagala za rukotvorne djelatnosti, tronošci, stolci, škrinje, kreveti i mnogi drugi drveni predmeti i namještaj (Vitez i Muraj, 2001). Osim što su drveni predmeti imali prvenstveno funkcionalnu vrijednost, često su imali i vrlo visoku estetsku vrijednost. Na primjerima pokućstva često je vidljiva povezanost umjetničkih djela sa svakodnevnim životom, odnosno spajanja lijepog i korisnog. Osim svojih funkcionalnih i estetskih vrijednosti predmeti u domu bili su pravi odraz individualnosti svojih vlasnika (Antoš, 1998).

Mnogi drveni predmeti, poput kutija za duhan, preslica, pastirskih čaša, lopata za krušne peći, škrinja i drugih, često su bili dodatno ukrašavani. Drvene predmete i pokućstvo su najčešće izrađivali i ukrašavali seoski obrtnici, ali su se ukrašavanjem bavili i pastiri i posebno nadareni pojedinci kod kojih su seljani naručivali dio svojeg inventara. Predmeti su ukrašavani prema željama naručitelja, a svaki se ukras dodatno naplaćivao, pa je količina izvedenih ukrasa nerijetko bila pokazatelj imovinske moći naručitelja. Ukrasi su se uglavnom izvodili zarezivanjem nožićem ili oštrim metalnim predmetom (crtorez), rovašenjem (duborez), izrezivanjem (na proboj), opaljivanjem i bojenjem. Najčešće su izrađivani geometrijski uzorci koji su često urezani na pastirske čaše, preslice i tobolce za brus. U nizinskom i primorskom dijelu Hrvatske često su zastupljeni biljni ukrasi koji su izrezbareni ili oslikani. Uglavnom ih se može pronaći na škrinjama u obliku cvjetova i grančica koji se mogu pojavljivati pojedinačno ili češće skupljeni u stručke ili vaze. Mnogi ukrasi na predmetima imali su apotropejsko značenje. Motivom kuke na lopati za krušnu peć pridodavala se moć obilja i zdravlja, unutrašnjost poklopca škrinje često je oslikana motivom „drva života“ kao dvije ptice koje su okružene vegetativnim motivima, a geometrijski uzorci na kolijevkama izrađeni su paljenjem užarenim žigom (Vitez i Muraj, 2001).

3.2.1. Škrinje

Škrinja (Slike 3 - 6) je najstariji predmet koji je korišten pri unutarnjem opremanju doma. Kasnije su se iz nje proizašli drugi oblici pokućstva namijenjeni spremanju stvari, poput

jednokrilnih i dvokrilnih ormara, kredenaca, komoda i drugih. Ona se originalno koristila za spremanje odjeće, posoblja i dragocjenosti (Antoš, 1998), a one s ravnim poklopcem često su bile i multifunkcionalne, pa se na njima moglo spavati i sjediti (Vitez i Muraj, 2001). Škrinje velikih dimenzija služile su za spremanje žita i ostalih žitarica (Jagić, 2011). Za škrinje je bilo karakteristično da se ukrašavaju različitim motivima i geometrijskim elementima, no broj ukrasa na škrinji ovisio je o imovinskom statusu pojedine obitelji. Iz tog su razloga najsiromašnije udavače imale najobičniju škrinju bez ukrasa (Antoš, 1998). Naime, u 18. i 19. stoljeću mladenke su u škrinji prenosile tekstil u novi dom, a samo se prenošenje škrinje odvijalo u svečanoj pratnji određenih svatovskih uzvanika. Škrinje su ujedno bile i pokazatelj imućnosti pojedine obitelji, pa su tako one boljeg imovinskog statusa u svojim kućama imali veći broj škrinja za razliku od onih slabijeg imovinskog statusa (Vitez i Muraj, 2001).

Na području Hrvatske razlikujemo tri osnovna tipa škrinja od kojih svaki pripada svojem području. Za područje sjeverne i sjeveroistočne Hrvatske karakteristične su škrinje zvane *kobilaši* (Slika 3). Izrađene su od tesanih dasaka koje su uglavnom sastavljene njihovim ukladanjem u noge drvenim klinovima. Poklopac je bio ravan ili u obliku krova, a bile su ukrašavane na poklopcu i na prednjoj strani. Motivi na škrinjama urezivani su u površinu drva, a uglavnom se radilo o geometrijskim motivima ravnih linija iako se pojavljuju i motivi kružnica, lišća, križa i rozete (Antoš, 1998).

Područje južne Hrvatske karakteristično je za škrinje koje pripadaju jadranskom tipu (Slika 5). Plohe škrinja rađene su od cijelih komada drva međusobno spajane zupcima, odnosno spojem zvanim *lastin rep*. Uglavnom se ukrašavala prednja strana škrinje i to bogatim rezbarijama. U nekim se slučajevima ukrašavala ili oslikavala unutarnja strana poklopca. Motivi na škrinjama najčešće su stilizirane vaze ili košare sa cvijećem, ptice, čempresi i drugi geometrijski motivi (Han, 1960/1961, citirano u Ban, 2017). Osim bogato ukrašenih škrinja postojale su i škrinje sa skromnijim urezanim ukrasima u obliku stiliziranih cvjetnih motiva. Iako je ovaj tip škrinje bio vezan za obalno područje, bio je rasprostranjen i u unutrašnjosti, ali u skromnijem obliku (Vojnović Traživuk 2010, citirano u Ban, 2017).

Slika 3. Škrinja s ornamentalnim urezima
Izvor: Vitez i Muraj, 2001.

Slika 4. Škrinja s oslikanim ukrasima
Izvor: Vitez i Muraj, 2001.

Slika 5. Škrinja jadranskog područja
Izvor: Ban, 2017.

Slika 6. Škrinja dinarskog područja
Izvor: Ban, 2017.

Tip škrinje koji pripada dinarsko ili gorskom kulturnom (Slika 6) krugu tipičan je za istočni dio Dalmatinskog zaleđa i Hercegovinu, a naziva se *kovčeg*. Radi se o škrinji kvadratnog oblika koja je manjih dimenzija i nema noge. Ukrašavane su s prednje strane, a najčešći motivi su geometrijski i biljni oblici, rozete te varijacije drva života koje su izvedene tehnikom rezbarenja (Vojnović Traživuk 2010, citirano u Ban, 2017).

3.2.2. Komode, kredenci i ormarići

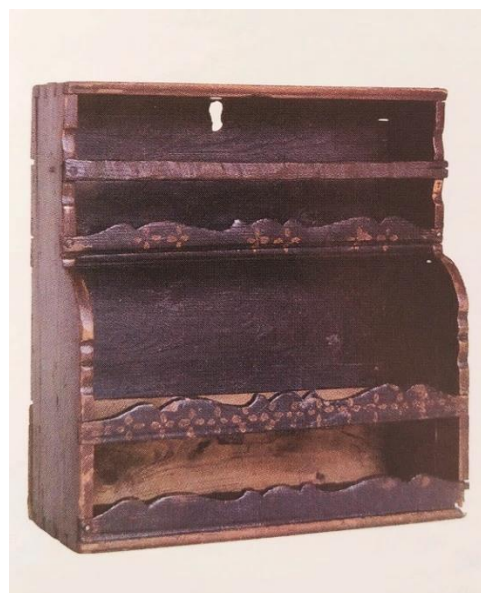
Smatra se kako je komoda nastala krajem 16. stoljeća zamijenivši antiknu škrinju u spavaćoj sobi, a kao takva zadržana je do današnjih dana kao dio pokućstva spavaće sobe. Početkom 20. stoljeća u tradicijskim domovima se, po uzoru na građanski namještaj, sve češće koristi komoda, tzv. *ladice*, *ladičar*. Do njene uporabe dolazi prvenstveno zbog nedostatka prostora za spremanje i prenošenje stvari. Komode uglavnom imaju tri ili četiri ladice s prednje strane, a u nekim su područjima ladice oslikane i imaju ispisane inicijale vlasnika i godinu

izvedbe. Ladice su se zaključavale pomoću ključa i brave, a osim svoje primarne funkcije, brave su imale i onu ukrasnu. Za komode jadranskog područja karakteristična je mramorna ploča postavljena na gornjoj površini komode na koju je smješteno ogledalo (Antoš, 1998).

Kao jedan od nasljednika škrinje nastaje i *kredenac* (Slika 7) koji se u seoskim kućama pojavljuje 20-ih i 30-ih godina prošlog stoljeća u bogatijim obiteljima. On je zapravo škrinja koja se podiže na nogice i ima frontalna vrata, a na njega se dodaje ormarić koji je s donjim djelom povezan pomoću stražnje ploče. Gornji dio kredenca uglavnom ima staklena vrata i originalno je smješten u spavaćoj sobi. Sredinom prošlog stoljeća pojavljuju se jednostavnije izvedbe kredenaca sa zatvorenim gornjim dijelom koji se koristi kao dio kuhinjskog namještaja i služi za spremanje posuđa i hrane (Antoš, 1998).

Slika 7. Kredenc
Izvor: Antoš, 1998.

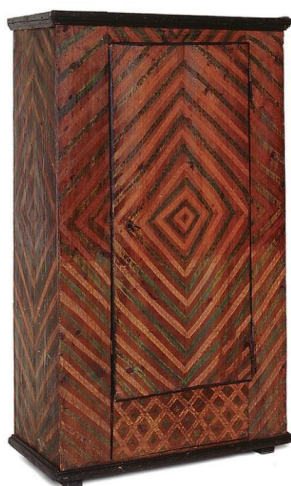
Slika 8. Polica, zdjelnjak
Izvor: Antoš, 1998.

Tijekom 19. i 20. stoljeća pojavljuju se različite verzije zidnih ormarića koji su služili za spremanje soli, šećera, ulja, petroleja, ali i drugih vrijednosti poput molitvenika, krunica i lijekova. Zatvoreni ormarići imali su bravu i uvijek su bili zaključani. Njihova je izvedba uglavnom vrlo jednostavna, a postavljali su se na zid kao dio kuhinjskog pokućstva. Neke izvedbe ormarića dolaze i s dodatno policom koja je služila za spremanje pribora za jelo, no on se najčešće spremao u bogato ukrašene *žličnjake*. Kao verzija ormarića pojavljuju se i police (Slika 8), *zdjelnjaci*, koji su se koristili za spremanje, suđa, tanjura i zdjela. Za police s područja Slavonije karakteristično je da imaju rezbarene horizontalne prečke, dok su se police na području Baranje najčešće oslikavane (Antoš, 1998).

3.2.3. Ormari

Iako je poznato da su ormari (Slika 9) bili najvažniji tip pokućstva u građanskim obiteljima još u doba renesanse, u seoskim obiteljima na području Hrvatske oni se pojavljuju puno kasnije. Na jadranskom području se ormar pojavljuje sredinom 19. stoljeća, dok se u panonskom dijelu Hrvatske pojavljuje 20-ih i 30-ih godina 20. stoljeća. Ormar je imao veliko značenje i za stolarsku struku s obzirom da je sve do sredine 20. stoljeća svaki naučnik morao izraditi ormar kako bi stekao zvanje stolara (Antoš, 1998).

Ormari starijeg tipa bili su jednokrlni, a kasnije pod građanski utjecaj koristi se i dvokrlni ormari koji su u donjem dijelu najčešće imali jednu ili dvije ladice. Kao i mnogi drugi predmeti pokućstva, ormari su nasljednici škrinja, pa su kao takvi bili sastavni dio nevjestine opreme. Kao dio miraza se 20-ih godina prošlog stoljeća donosio jedan ormar, dok se 30-ih godina prošlog stoljeća donose dva ormara. Zbog svoje su ljepote uglavnom bili smješteni u najljepšu sobu u kući. U ormare se odjeća vješala, dok se ostali tekstil slagao na police u ormaru. Zatvarali su se uz pomoć brave koja je istodobno zatvarala gornji i donji dio vrata, a čestu su se oslikavali ili ukrašavali intarzijama (Antoš, 1998).

Slika 9. Ormar

Izvor: WEB 1

3.2.4. Tronošci

Pokućstvo za sjedanje javlja se u različitim varijantama i oblicima. Najjednostavnija varijanta pokućstva za sjedenje svakako su tronošci, *tronozi*, *stolčići* (Slike 10 i 11), koji se i danas mogu pronaći u dinarskim krajevima. Uglavnom su ih izrađivali muškarci za potrebe svoje obitelji. Za njihovu izradu upotrebljavali su se prirodni oblici drveća zbog čega se pojavljuju u različitim oblicima, poput trokuta, kruga, četverokuta. Izrađivani su iz jednog komada drva u kojeg su pričvršćene tri noge. Ponekad su ukrašavani dubljenjem ruba ili

urezivanjem godine nastanka. Na tronošcima su sjedila djeca i žene oko ognjišta, a na njima se sjedilo i tijekom obavljanja pojedinih poslova. Kasnije se kao novi oblik tronošca pojavljuje stolac s dvije noge izrađene iz daske i spojene s trećom daskom koja je služila kao sjedalo (Antoš, 1998).

Slika 10. Tronožac
Izvor: Antoš, 1998.

Slika 11. Tronožac s okruglim sjedalom
Izvor: Antoš, 1998.

3.2.5. Stolice

Stolice (Slike 12 i 13) su nastale kao daljnji razvoj tronožaca kojima je dodan naslon, a nastale su pod utjecajem stolica koji su se nalazile u građanskim stanovima prema kojima su se zatim izrađivali skromniji primjeri koji su korišteni u seoskim kućama. Prvotno su bile namijenjene samo gospodaru kuće ili posebnom gostu, a na panonskom području stolica je imala određeno mjesto u rasporedu pokućstva, odnosno uvijek je bila smještena na užoj strani stola. Kasnije je stolica postala dio pokućstva koji je nevjesta nosila mladoženji kao dio mraza. Stolice koje su bile dio miraza uglavnom su bile bogatije ukrašene i smještene u spavaćoj sobi kako bi se na njih mogla odlagati skinuta odjeća prije spavanja. U kuhinjama su bile smještene stolice jednostavnijih izvedbi (Antoš, 1998).

Slika 12. Stolica s četiri noge
Izvor: Antoš, 1998.

Slika 13. Stolica s tri noge
Izvor: Antoš, 1998.

Za izradu stolica bili su zaduženi seoski majstori koji su ih izrađivali prema narudžbi kupca. Prvotno je naslon napravljen od niza vertikalno postavljenih letvica (Slike 12 i 13) koje su polukružno spajane na sjedalo. Na panonskom području karakteristično je sjedalo trapezoidnog oblika sa širim rubom s prednje strane, dok je naslon izrađivan iz daske koja se pomoću pera umetala u sjedalo. Kod ovakvih stolica nasloni su bili uvijek ukrašeni (Slika 14), odnosno ispiljeni u različitim oblicima, a gotovo je nemoguće vidjeti primjere stolica koje imaju jednak oblik naslona. Rupe u obliku srca ili slova T i V koje su izrađivane na naslonu osim kao ukras služili su i za lakši prihvat stolice tijekom njenog prenošenja. Nasloni stolica često su dodatno ukrašavani tehnikom paljenja drva. Noge stolica deblje su u gornjem dijelu i pod kosinom umetnute u rupe na sjedalu, dok je na nekim stolicom spoj noga sa sjedalom dodatno pojačan s dvije dašćice. Raspadanjem obiteljskih zadruga i promjenom u načinu stanovanja, stolice namijenjene gazdama kuće počinju gubiti svoju prvobitnu funkciju, pa tako se stolice sve više izrađuju po uzoru na građansko pokućstvo. Tada se sve češće u seoskim domovima pojavljuju stolice secesijskih karakteristika s uspravnim nogama i naslonima rešetkastog oblika. Nasloni se ukrašavani intarzijama i letvicama u različitim oblicima, a na jadranskom se području pojavljuju stolice čiji je naslon u profilu blago savijen (Antoš, 1998).

Slika 14. Oblici naslona stolica

Izvor: Antoš, 1998.

3.2.6. Klupe

U 19. stoljeću su klupe (Slika 15) bile karakteristične za panonsko područje, no pojavljuju se i u ostalim dijelovima Hrvatske. Na panonskom području dvije klupe su uvijek bile smještene oko stola, odnosno u kutu gdje je svaka klupa bila smještena uz jedan zid tvoreći tako oblik slova L. Stariji oblici klupa bili su vrlo jednostavne izvedbe i bez naslona, pa su ih seljaci mogli izraditi sami za svoje potrebe. Radilo se o dugačkoj dasci koja je učvršćena na dvije široke noge ili četiri noge, a u nekim se slučajevima pojavljuju i noge povezane u X. Krajem 19. stoljeća pojavljuju se klupe sa pomičnim naslonom (Slika 15), *obrtači*, koji se uglavnom postavljaju pokraj kreveta i okretanjem naslona omogućuju proširenje samog kreveta. Postoji nekoliko ne klasičnih primjera poput sklopivih klupa, *šamlica*, koje su žene nosile na nedjeljnu misu kako bi na njima sjedile i klupa koje su u donjem dijelu imale sanduk za pohranu stvari na koji su zatim pričvršćene daske koje tvore naslon i koje su na području Istre uvijek smještale uz ognjište. Nasloni klupa ukrašavali su se rezbarenjem, izrezivanjem ili bojenjem, a na jadranskom području se za ukrašavanje često koriste intarzije (Antoš, 1998).

Slika 15. Klupa

Izvor: Vitez i Muraj, 2001.

3.2.7. Stolovi

Među osnovnim tipovima pokućstva, razvoj stola počinje najkasnije. Tijekom 19. stoljeća bilo je karakteristično da se stol (Slika 16) smješta nasuprot ognjišta. Stolovi su se dimenzijski prilagođavali broju članova obitelji i rasporedu ukućana koji jedu za stolom. U zadružnim obiteljima početkom 19. stoljeća za stolom su jeli samo muški članovi obitelji od kojih je svaki imao svoje određeno mjesto za stolom, dok su djeca jela za malim niskim stolovima. Nakon raspadanja zadružnih obitelji, pod građanskim utjecajem, stol postaje reprezentativniji dio pokućstva i smješta se u sredinu prostorije. Od polovice 20. stoljeća oni postaju i sastavni dio kuhinje. Nizak okrugli stol, *sinija*, karakterističan za dinarske krajeve i istočnu Slavoniju, redovito se vješao na zid kada nije bio u upotrebi. Noge stola spojene u

obliku slova X (Slika 16) stariji su oblik konstrukcije, dok se kasnije izrađuju stolovi s nogama spojenim u obliku slova H. Stolovi se nisu ukrašavali kao ostali tipovi pokućstva, ali se s vremenom dodaju dodatni elementi poput ladica. Ladica ispod stola služila je za spremanje pribora i drugih vrijednosti te se redovito zaključavala pomoću brave (Antoš, 1998).

Slika 16. Stol

Izvor: Antoš, 1998.

3.2.8. Kreveti

Krevet (Slika 17) se kao ležaj u seoskim kućanstvima pojavljuje tek krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Njegova uloga u čovjekovu životu oduvijek je bila vrlo bitna. Na njemu su žene donosile djecu na svijet, bili su dio miraza, a u konačnicu su na njemu ljudi i umirali. Iz tog su razloga kreveti imali apotropejsko značenje i uz njih su se vezala mnoga vjerovanja. Uglavnom se radilo o krevetu za jednu osobu, no kasnije se pojavljuju i nešto širi kreveti. Osnovni oblik ležaja u siromašnijim obiteljima jadranskog područja bile su tzv. *kavalete* koje su imale samo drvene noge na koje su se polagale daske, dok se u dinarskom području koristio isti oblik ležaja pod nazivom *odar*. Kreveti panonskog područja konstrukcijski su bili jednostavne izvedbe, izrađeni od nekoliko dasaka postavljenih na četiri noge, dok su uzglavlje i donožje bili uzdignuti. Upravo su uzglavlje i donožje bili elementi kreveta koji su se ukrašavali rezbarenjem ili su se oslikavali. Kreveti koji su se ukrašavali oslikavanjem najčešće su imali oslikane i bočne stranice kreveta. Rezbarije i ukrasi na krevetima najčešće su izvedene u obliku cvjetnih motiva, iako se susreću i primjeri s izrezbarenim životinjama, poput patkica koje simboliziraju plodnost. Osim što je krevet dio pokućstva koji ispunjava svoju primarnu funkciju, odnosno služi za spavanje, ukrasi izvedeni na njemu ukazuju na njegovu dekorativnu funkciju koju je imao u prostoru. Uzglavlja su se uvijek ukrašavala s unutarnje strane, a sam se krevet u prostor postavljao na način da se ukrašeno uzglavlje odmah vidi s vrata pri ulazu u prostoriju. Da se krevet smatrao dekorativnim predmetom potvrđuje i bogato ukrašavana posteljina koja se postavljala na krevet. Krevet se stavljalo uz zidove sobe sve do polovice 20. stoljeća kada se počinje postavljati na sredinu sobe (Antoš, 1998).

Slika 17. Krevet

Izvor: Vitez i Muraj, 2001.

3.2.9. Proizvodi namijenjeni djeci

U tradicijskim se kućama nalazio i veliki broj proizvoda od drva namijenjen djeci. Najmlađi članovi obitelji spavali su u kolijevkama (Slika 18). Na prostoru Hrvatske mogu se pronaći kolijevke različitih oblika i izvedbi, kao i različitih načina prenošenja. Najčešće su kolijevke izrađene od dasaka u obliku male škrinje, ali postoje i kolijevke koje su pletene od šiblja. Donji dio koji je bio u doticaju s podom bio je ovalan i služio je za ljuljanje djeteta. Kolijevke su bile bogato ukrašavane rezbarijama, oslikavanjem, paljenjem, urezivanjem i izrezivanjem, a sami su ukrasi imali apotropejsko značenje. Ukrasi su najčešće biljni i geometrijski, ali postoje i primjeri s ispisanim motivima IHS (Slika 18). Na dnu kolijevke nalaze se rupe koje omogućavaju sušenje, a na stranicama se nalaze rupe kroz koje se provlače vrpce koje osiguravaju da dijete ne ispadne van za vrijeme prenošenja. Koljevka se smještala uz majčin krevet, a danju je uvijek bila u majčinoj blizini. Šipka ili oblutak koji su služili za prenošenje kolijevke ujedno su služili i za vješanje djetetovih prvih igračaka, najčešće izrađenih od vune. Postoje i kolijevke koje su nešto većih veličina i namijenjene djetetu nakon šestog mjeseca života, dok starija djeca nisu imala posebne krevete. Vjerovalo se kako je malo dijete posebno izloženo utjecaju zlih sila, pa se u cilju obrane od njih u kolijevku stavljao češnjak, ogledalo, krunica, bočica svete vode (Antoš, 1998).

Slika 18. Kolijevka

Izvor: WEB 1

Za malu djecu izrađivale su se i pomagala u kojima su djeca učila sjediti, stajati i hodati. U sjedaljci (Slika 19) je dijete učilo sjediti, a izgledala je kao otvoreni sanduk bez prednje strane i s kosom stražnjom stranom. Stalci u kojima je dijete učilo stajati najčešće imaju ugrađen i mali tronožac na koji je dijete moglo sjesti kada se umori od stajanja. Neke od jednostavnijih izvedbi stalaka imale su kolac koji se usađivao u zemlju i pri vrhu je imao krug koji obuhvati dijete. Postoje različiti oblici pomagala u kojima je dijete učilo hodati (Slika 20). Neki su se pričvršćivali u gredu na stropu i u pod te pomicali s hodom djeteta, dok su drugi imali ugrađene kotače. Djeci su se izrađivale i razne sjedalice, tronošci, klupice, niski stolovi i stolice s naslonom koje su uglavnom imale urezan srcoliki oblik na naslonu (Antoš, 1998).

Slika 19. Sjedaljka

Izvor: Antoš, 1998.

Slika 20. Hodaljka

Izvor: WEB 1

Za djecu su izrađivane i drvene igrčke (Slika 21) koje su bile vrlo bitne u životu djeteta jer su funkcionalno i estetski prenosile doživljaj stvarnog svijeta (Antoš, 1998). Najčešće se radilo o umanjenim verzijama pokućstva koje se moglo pronaći u njihovim domovima, životinjama koje se moglo vidjeti na selu i raznim glazbenim instrumentima poput svirala i

tamburica (Biškupić Bašić, 2012). Igračke su znali izrađivati i sami roditelji, dakako one jednostavnije konstrukcije, a često su se igračke kupovale na sajmovima od specijaliziranih majstora (Antoš, 1998).

Slika 21. Drvena igračka - konji skakači

Izvor: WEB 1

3.2.10. Ostali proizvodi od drva

Uporaba drvenih predmeta u seoskim domaćinstvima nekada je bila veoma brojna i značajna. Od drva se izrađivao gospodarski alat, razna kuhinjska pomagala, zdjele i pribor za jelo, posude za čuvanje hrana, a u konačnici i križ uz koji je čovjek odlazio na vječni počinak (Milićević, 1995).

Kako je ognjište imalo značajnu ulogu u svakoj kući, tako je i veliki broj drvenih predmeta bio vezan upravo za pripremu i konzumaciju hrane. Kruh se mijesio u drvenim koritima, *načvama* (Slika 22), koje su bile pravokutnog oblika sa zaobljenim dnom i poravnatim krajevima koji su služili za prihvaćanje. Ovakva su korita imala višenamjenski karakter. Koristila su se za vianje pšenice, graha i kukuruza, odvajanje lišća od ubranih maslina, kupanje male djeca, a često su poslužila i za sanjkanje. Slično korito koristilo se za oblikovanje kruha, ali je umjesto jedne velike izdubene rupe imalo više malih u koje se stavljao kruh kako bi se dobili mali kruščići istih veličina (Kocković Zaborski, 2015). Kraj ognjišta na zidu uvijek se nalazila drvena polica na koju se spremalo posuđe, dok su se žlice spremale u posebnu posudu zvanu *žličnjak* (Slika 23) (Vitez i Muraj, 2001). Iz drva su izrađivane daske za rezanje (Slika 24) i miješenje kruha, lopate za vađenje kruha iz peći (Slika 25), različite vrste ribeža, sita, posude za izradu maslaca (Slika 26), zaimače, kuhače, žlice, tanjuri, zdjele, čaše, lopate za grabljenje brašna i žita (Slika 27), solnice, vjedra i pomagala za izradu tijesta (Slika 28) (Kocković Zaborski, 2015).

Slika 22. Korito za miješenje kruha, načve

Izvor: Kocković Zaborski, 2015.

Slika 23. Žličnjak

Izvor: Vitez i Muraj, 2001.

Slika 24. Daska za rezanje

Izvor: Kocković Zaborski, 2015.

Slika 25. Lopata za vađenje kruha iz peći

Izvor: Kocković Zaborski, 2015.

Slika 26. Posuda za izradu maslaca

Izvor: Kocković Zaborski, 2015.

Slika 27. Lopata za grabljenje žita i brašna

Izvor: Kocković Zaborski, 2015.

Slika 28. Pomagalo za izradu tijesta

Izvor: Kocković Zaborski, 2015.

U svakodnevnom životu koristili su se i drugi predmeti od drva poput preslica, daščica za pranje rublja i predmeta koji su olakšavali izradu proizvoda od drugih materijala, npr. lončarska kola (Kocković Zaborski, 2015). Veliki broj gospodarskih pomagala bio je također izrađen od drva. Osim alata za sve vrste gospodarskih radova tu su bile drvene bačve u kojima

se proizvodilo i čuvalo vino i razna prijevozna sredstva poput vozova i barki. S promjenom uvjeta života na selu, razvoja modernih gospodarskih pomagala, te sve manjeg broja ljudi koji se bave poljoprivredom i stočarstvom, danas se pojedini drveni predmeti poput jarmova i drvenih kola više ne upotrebljavaju, pa je tako i njihova proizvodnja zamrla (Milićević, 1995).

3.2.11. Tradicijska obrada drva

Dok su u tradicijskom domu žene vladale tekstilnim vještinama, muškarci su s druge strane vladali vještinama obrade drva. Drvo se zasigurno može smatrati gladnom sirovinom toga razdoblja. Njime se gradilo kuće, oblikovalo pokućstvo, proizvodio sitni kućni inventar, gospodarska i rukotvorna pomagala, izrađivalo plovila i ostala prijevozna sredstva, te razna glazbala. Drveni predmeti koje su oblikovali i izrađivali seljani i majstori pokazatelji su pučke estetike, a njihov se likovni izričaj očituje u primjeni raznih dekorativnih tehnika poput urezivanja žljebova, bojanja i tokarenja (Vitez i Muraj, 2001).

Na samom početku izrade predmeta od drva uzimani su drveni oblici nađeni u prirodi i prilagođavani svakodnevnoj uporabi. Tako su od nepravilnih grana nastajali štapovi i igračke, od ravnijih grana agrarna pomagala, a dijelovi debla s udubljenima prenamijenjena su u zdjele i slične posude. Kasnije je obrada drva napredovala i zahtijevala posebne vještine pojedinaca (Vitez i Muraj, 2001).

Vještinama osnovne obrade drva raspolagali su svi seljaci, pa su tako jednostavnije predmete poput kolja za vinograd i raznih držaka mogli izraditi sami. Nešto vještiji u obradi drva bili su pastiri koji su ovladali ukrasnim tehnikama, te su najčešće ukrašavali male predmete poput preslica, nakita, drvenih kutijica, spremnika za duhan i drugih. Za neke od proizvoda ipak su postojali specijalizirani pojedinci koji su u svojim obrtima proizvodili proizvode, poput tesara, stolara, bačvara, tokara i kolara. Neke od proizvoda izrađivali su i putujući majstori Romi koji su prodavali već gotove proizvode poput različitih posuda, korita, tanjura i žlica. U nekim se sredinama razvila i veća proizvodnja određenih vrsta predmeta jer se stanovništvo u nekoliko naraštaja bavilo određenom proizvodnjom (Vitez i Muraj, 2001). Neka od takvih poznatih proizvođačkih središta bili su Hrvatsko zagorje i Prigorje, Dalmatinska zagora poznata po proizvodnji drvenih igračaka (Biškupić Bašić, 2012), te ivanečki kraj koji je bio poznat po izradi škrinja (Jagić, 2011).

S obzirom da Hrvatska obiluje šumama, dostupnost drva kao sirovine nikada nije bila problem. Za izradu se najčešće upotrebljavala hrastovina, bukovina, orahovina, lipovina, kestenovina i razne voćkarice (Vitez i Muraj, 2001). Naravno, vrsta drva od koje će se proizvod izraditi uvelike je ovisila o samoj namjeni proizvoda. Tako se za izradu najkvalitetnijih škrinja upotrebljavala bukovina, te orahovina i javorovina, no u puno manjoj mjeri. Pri izradi škrinja bilo je bitno da drvo nema kvrge, da nije mekano, ali i da ne sadrži tanin koji u škrinjama nije

bio poželjan jer su se unutar njih čuvali prehrambeni proizvodi i odjeća (Jagić, 2011). Za izradu drvenih igračaka najčešće se koristilo drvo bukve, lipe, javora i vrbe, dok se za proizvodnju tamburica koristilo johino i bukovo drvo (Biškupić Bašić, 2012). Drvene cipele, u Istri zvane *cokule*, izrađivale su se od vrsta drva koje su bile najdostupnije: drvo klена, jasena i hrasta. Najkvalitetnije *cokule* bile su izrađene od orahovine i odlikovala ih je velika dugotrajnost, a *cokule* izrađene od drva vrbe nosile su starije osobe, jer su bile puno laganije (Varelija, 2021).

Stabla su se u šumi obarala u manjim skupinama. Kasnije je slijedila obrada drva raznim tehnikama, poput piljenja, sječenja, tesanja, cijepanja, dubljenja, savijanja i kuhanja (Vitez i Muraj, 2001). Kod izrade škrinja bilo je bitno da se piljenjem dobije što veći broj piljenica radijalnog presjeka. Nakon piljenja piljenice su se slagale tako da između njih može cirkulirati zrak i sušile su se u hladu na vjetru godinu dana, a nekada i duže. Izrada škrinja zahtijevala je posebne vještine i preciznost jer su škrinje trebale biti posebne konstrukcije koja je onemogućavala ulazak štetočina i gubljenje zrna žita. Škrinje su se, kao i ostali predmeti u to vrijeme, izrađivale bez ljepila i čavala, već samo izradom utora koji su ulazili jedan u drugi te drvenim klinovima, zbog čega je bila potrebna posebna preciznost majstora (Jagić, 2011). Kod izrade drvenih igračaka korišteni su mali ručni alati kojima se rezalo i oblikovalo igračke. Za njihovu izradu bilo je uobičajeno da se koriste šablone izrađene od drva ili kartona (Biškupić Bašić, 2012).

Iako nekada nisu postojali razni premazi za drvo kao danas, majstori su ipak pronašli načine kako da proizvode ukrase. Boje su naročito prisutne na drvenim dječjim igračkama, a posebice na onima s područja Hrvatskoga zagorja. Osim na igračkama boje se pojavljuju i na ostalom namještaju, a karakteristične su za jadranske škrinje i baranjsko pokućstvo (Vitez i Muraj, 2001). U početku se površina drva ukrašavala paljenjem njegove površine na način da se željezna šipka uvijena vrha zagrijavala na vatri te još užegla prislanjala na drvo i tako ostavljala trag. Na ovaj su se način najčešće ukrašavale svirale. Koristile su se i boje koje su se najčešće dobivale iz korijena i listova biljaka i nanosile u nekoliko slojeva. Tako se npr. žuta boja dobivala od bazge i žutikovine dok je prokuhana čađa davala crnu boju. Kasnije se pojavom sintetičkih premaza prelazi na njihovu uporabu zbog lakšeg i jednostavnijeg nanošenja (Biškupić Bašić, 2012).

3.3. SUVREMENO STANOVANJE

Suvremeno stanovanje uvelike se razlikuje od onog tradicijskog. Ipak pojedini se segmenti kroz godine nisu promijenili, odnosno promijenili su se, ali je njihova suština ostala jednaka. Jedan od takvih segmenata je kuhinja koja je i danas središte svakoga doma. Iako

su kuhinje dugo vremena bile prostorije potpuno odvojene od ostatka stambenog prostora, danas ona prestaje biti samo prostor za pripremu hrane. Ona se sve češće spaja s dnevnim boravkom, te na taj način tvori otvoren prostor koji više nije namijenjen samo kuhanju. Elementi kuhinje danas se osim za kuhanje i objedovanje vežu i uz odmaranje, sjedenje i druženje. Upravo to je razlog zašto je kuhinja postala prostor u kojem obitelj provodi sve više vremena, te kao i nekada ona postaje središnji prostor bitan za komunikaciju među ukućanima i svakodnevno druženje (Kocković Zaborski, 2015).

Pokućstvo prati duga povijest i ono se od prvih dana civilizacije održalo sve do danas. Pojedini elementi pokućstva, poput stola, stolica i kreveta, trajno su prisutni u svakodnevnom životu, dok se neki drugi oblici pokućstva, poput kredenaca i vitrina, tek povremeno pojavljuju i nestaju. Današnje pokućstvo uvelike je oblikovano tehnološkim napretkom, novim materijalima i zahtjevima korisnika, a svaki se od tih segmenata sklon je konstantnim promjenama. Razvojem drvnih ploča i novih konstrukcijskih spojeva korpusno je pokućstvo poprimilo mnogo veće dimenzije. Ipak, današnje pokućstvo, iako potpuno različito od onog tradicionalnog, zadržalo je jednu bitnu poveznicu sa prošlošću, a to je uporaba drva kao glavne sirovine za njegovu izradu (Lapaine, 1994).

Danas se kupcu ipak nameću proizvodi novih vrijednosti, pružaju nove funkcije, nove materijale i nova oblikovna rješenja. Proizvodi od drva uvelike se zamjenjuju inovativnim kompozitima i sintetskim materijalima koji omogućuju proizvodnju velikih serija, niže cijene proizvoda, dizajnersku inovativnost i funkcionalnu dovitljivost. Ritam života, zagađenja okoliša, tehnološka dostignuća i inovacija uvelike utječu na stavove, navike i ponašanje ljudi, a time i na želju za poboljšanjem načina života. Nemogućnost pravilnog zbrinjavanja sintetskih materijala koji se uglavnom ne mogu reciklirati, ukazuju da mnoge prednosti ovakvih materijala imaju iznimno važnu manu, dok drvo s druge strane pruža veće vrijednosti po pitanju održivog razvoja i zdravog okruženja. Naročito je to bitno jer ljudi sve više vremena provode u zatvorenim prostorima, a kako bi to okruženje moglo biti smatrano zdravim nužna je uporaba prirodnih materijala provjerenog podrijetla za izradu proizvoda koji nas okružuju (Domljan i Grbac, 2008)

3.3.1. Ekološki problemi današnjice

Svijest o pozitivnom utjecaju okoliša na zdravlje ljudi kao i potreba za očuvanjem okoliša počela se razvijati 70-ih godina prošlog stoljeća. Već je tada rasprostranjenost zagađenja zemlje, zraka i vode imala očiti utjecaj na zdravlje ljudi i okoliš. Od tada su poduzete mnoge mjere s ciljem smanjenja zagađenja, no kako bi se smanjio utjecaj nekog proizvoda na okoliš potrebno je sagledati njegov cijeli životni ciklus, od sirovine od koje je napravljen, preko proizvodnje, potrošnje, pa sve do njegovog zbrinjavanja i recikliranja (Fischer, 2001).

Posljednjih desetljeća sva veća zabrinutost za okoliš dovela je i do povećanog pritiska na ekološki odgovorno ponašanje pojedinaca i organizacija. Proizvođači i trgovački lanci više ne mogu zanemariti potrošače koji su sve svjesniji proizvoda koje kupuju i njihovog utjecaja na okoliš (Cinar, 2005).

Poznavanje karakteristika materijala i procesa proizvodnje, te njihovog utjecaja na okoliš ključan su faktor za stvaranje ekoloških proizvoda i ubrzanje njihovog uvođenje na sve šire tržište „zelenih“ proizvoda. Od iznimne je važnosti ekološke čimbenike uzeti u obzir u najranijoj fazi razvoja i dizajna proizvoda, što stavlja dodatni pritisak na dizajnere koji moraju biti svjesni posljedica svoga rada i njegovog utjecaja na okoliš (Cinar, 2005).

Drvo, iako prirodan materijal, sklon je napadu raznih insekata i gljiva i osjetljivo na vlažne uvjete zbog čega ga je potrebno zaštititi (Mogorović, 2019). Premazi često sadržavaju štetne tvari poput hlapivih organskih spojeva koji mogu štetno djelovati na okoliš, ali i zdravlje ljudi (Petrič, 2009). Zato je zadnjih desetljeća došlo do sve većeg razvoja ekološki prihvatljivih premaznih materijala, poput vodenih premaznih materijala, premaznih materijala s visokim udjelom suhe tvari, praškastih premaznih materijala i prirodnih premaznih materijala, čiji je štetni utjecaj na okoliš i zdravlje ljudi znatno manji. Uvođenje eko oznaka kupcima garantira kupnju proizvoda visoke kvalitete koji nije štetan za njihovo zdravlje i okolišu oko njih (Mogorović, 2019).

Iako se ulažu znatni napor u proizvodnju ekoloških proizvoda koji su kvalitetni i dugotrajni, velika potražnja za jeftinim proizvodima uvelike otežava njihovu konkurentnost. Europska Unija veliki je proizvođač i potrošač namještaja, a kao rezultat toga ukupni godišnji otpad namještaja u EU iznosi 10,78 milijuna tona od kojeg se 80–90 % spaljuje ili šalje na odlagališta dok se samo približno 10 % reciklira. Jedan od ovih razloga je i sve veća zamjena masivnog drva jeftinijim materijalima iz drvne sirovine koji ograničavaju potencijal za dugi život proizvoda. Kao alternativa ovom linearnom sustavu ubrzane proizvodnje otpada javlja se model kružne ekonomije. Cilj ovog modela je očuvati prirodne resurse nudeći kupcima usluge umjesto proizvoda s fokusom na dizajniranje proizvoda koji će se uvijek iznova moći koristiti prije nego se on reciklira. Recikliranjem materijala nakon završetka životnog ciklusa proizvoda dobivaju se novi resursi, održavajući na taj način kružne elemente u prirodnim sustavima u kojem je otpad jednog procesa „hrana“ za drugi (***, 2018).

3.4. SUVENIRI

Kulturna baština važan je čimbenik osnaživanja lokalnih identiteta, a suveniri se pojavljuju kao dio planirane i organizirane strategije za njegovu promociju. Ukorijenjenost suvenira u prošlost omogućuje ispreplitanje prošlosti i sadašnjosti pripovijedajući priče koje čuvaju i materijaliziraju sjećanja. Oni ne pridonose samo turističkom imidžu lokaliteta, već

promoviraju njegov identitet i kulturnu baštinu (Geiger Zeman i Zeman, 2011). Ipak, Manola i Balermipas (2020) smatraju kako suvenir nije važan samo za turizam i zaštitu kulturne baštine, već i bitan obrazovni alat koji učitelji mogu koristiti za poučavanje o kulturnoj baštini kroz praktičnu primjenu umjetnosti i povijesti u obrazovnom procesu.

Identitet i slika određene kulture često je zastupljena na suvenirima i pokazatelj je povijesti, kulture, baštine i geografskog položaja (Manola i Balermipas, 2020). Iz tog je razloga razvoj suvenira jedan je od načina produktivne zaštite kulturne baštine. U tom procesu kulturna baština i njezini resursi pretvaraju se u gotove proizvode i pridonose njezinom očuvanju. Naravno, sam razvoj turizma vrlo je važan za razvoj suvenira, a time i jedan od načina zaštite kulturne baštine (Liu i sur., 2020). Istraživanja su pokazala kako suvenir koji se na neki način vežu za kulturnu baštinu i identitet pojedinog mjesta imaju pozitivan utjecaj na kupce, te postoji veća mogućnost da će iste kupiti (Liu i sur., 2020; Manola i Balermipas, 2020). Iz tog bi razloga proizvođači trebali izrađivati suvenire s bogatim kulturnim motivima upotrebljavajući oblike, boje, materijale i načine izrade koji imaju emocionalnu i kulturnu povezanost s tradicijom i baštinom (Liu, 2021). U budućnosti bi svakako trebalo stvoriti više mogućnosti za rast lokalnih obrtničkih i umjetničkih radionica koje bi kroz asortiman svojih proizvoda uspjele promovirati svoje proizvode koji su značajni za kulturu i tradiciju tog područja (Manola i Balermipas, 2020).

Važnost očuvanja kulturne baštine kroz izradu suvenira može se promatrati i kroz primjer Istre. Milićević (1995) smatra kako se oblici s etnografskim i folklornim značajkama toga područja mogu smatrati samo oni nastali do polovice 19. stoljeća. Razlog tome je što je utjecaj industrijalizacije i modernizacije uvelike promijenio seoski život i približio ga uvjetima gradskoga života. Istra je ujedno bila i prvo područje u Hrvatskoj u kojem se već u 19. stoljeću javljaju začeci turizma koji dovodi do novih utjecaja i promjena (Milićević, 1995). Sve većim rastom turizma, koji u konačnici prerasta u masovni turizam, javlja se i potražnja za suvenirima. To je otvorilo put za razvoj rukotvornih djelatnosti, naročito rukotvoraca u drvu. Ipak problem je bio što su upravo ti rukotvorci dolazili iz drugih krajeva Hrvatske i bivše Jugoslavije i izrađivali suvenire bez lokalnih obilježja. Upravo je to izazvalo reakcije istarskog stanovništva, koje se 60-ih i 70-ih godina prošlog stoljeća okreće proizvodnji suvenira s motovima tradicijskog načina života. Taj je pothvat bio ključan za stvaranje izvornog istarskog suvenira, ali i za očuvanje kulturne baštine toga područja (Polonijo, 1999).

Suvenir se danas mogu pronaći u različitim oblicima. Čak i različiti predmeti prikupljeni na putovanjima, poput voznih karti i ulaznica, mogu imati namjenu suvenira. Ipak, u osnovi se suvenir dijele na one dekorativne i uporabne (Prebežac i Mikulić, 2005). Istraživanja su pokazala kako će kupci prije kupiti suvenir koji im donosi neki oblik dodane vrijednosti (Liu i sur., 2020.; Liu, 2021). Neke od dodanih vrijednosti uključivale bi uporabu proizvoda u svakodnevnim aktivnostima, proširenje znanja, poboljšanje društvenog imidža i izgradnju

odnosa. Funkcionalna vrijednost samog suvenira pokazala se od velike važnosti kupcima i jedan od glavnih kriterija na temelju kojeg će donijeti odluku o kupnji (Liu, 2021).

Kako je suvenir uvelike ovisan o turizmu, njegov razvoj ovisi u mnogočemu, kao i o turističkim trendovima. Danas se sve više razvija tzv. zeleni turizam koji se zasniva na niskom zagađenju okoliša i koji je postao fokus svjetskog turizma. Razlog ovog trenda su sve ozbiljniji klimatski problemi koji redovito rezultiraju ekstremnim vremenskim prilikama koje štete okolišu, a time i zdravlju i sigurnosti ljudi. Sve se veća pozornost posvećuju ovakvom razvoju jer je i sam problem globalnog zatopljenja uglavnom rezultat ljudske aktivnosti i njegove emisije ugljičnog dioksida, metana i dušikovog oksida koji su odgovorni za povišene temperature stakleničkih plinova. Razvoj ovakvog turizma zahtjeva i razvoj suvenira koji će ostavljati mali otisak na okoliš, te biti usklađeni s lokalnim karakteristikama i potrebama tržišta (Qi i Hong, 2011).

Ekološki osviješteni kupci obratiti će veliku pažnju na uporabnu vrijednost suvenira, ali i na njegovu ambalažu. Fenomen pretjeranog ambalažiranja robe, korištenje teško razgradivih materijala i tiskarskih boja koje svojim kemijskim sastavom štete okolišu postao je veliki problem današnjice. Iako dobar dizajn ambalaže privlači pozornost kupaca, sve više njih brine i o tome da li je ona u skladu s zahtjevima zaštite okoliša. Razvoj zelenih suvenira svakako bi se trebao oslanjati na lokalne prirodne resurse i obnovljive izvore sirovina, te poticati očuvanje tradicionalne obrtničke industrije (Qi i Hong, 2011).

4. METODE ISTRAŽIVANJA

4.1. TERENSKO ISTRAŽIVANJE

Terenskim istraživanjima posjećena su četiri muzeja: Muzej „Staro selo“ u Kumrovcu, Etnografski muzej Zagreb, Etnografski muzej Istre i Muzej grada Pazina pri čemu se razgovaralo i sa stručnim osobljem u muzejima (vođeni intervju). Ovi su muzeji ciljano posjećeni, budući svaki od njih unutar svojih zbirki sadržava tradicijske predmete od drva. Promatrani su drveni predmeti, kao i oni izrađeni od drugih materijala, koji su korišteni u tradicionalnom domaćinstvu i izvan njega, njihova konstrukcija, oblik i načini ukrašavanja. Prikupljena fotodokumentacija služila je kao glavna inspiracija za oblikovanje idejnih rješenja.

4.2. CIKLIČKA METODA KREATIVNOG PROCESA

Proces dizajniranja proizvoda vrlo je složen. Kako bi se sam proces olakšao, te postiglo što bolji sklad raznih čimbenika i zahtjeva koji su postavljeni na proizvod, potrebno je primijeniti pravilnu metodologiju dizajna.

Jedna od takvih metoda je i ciklička metoda kreativnog procesa koja se temelji na fazama koje prethode istraživanju samoga rješenja (Lapaine, 1993). Faza izrade rješenja nastupa nakon utvrđivanja svih potreba, problema, kriterija, ciljeva i zahtjeva koji su postavljeni na proizvod. Pronalaženje rješenja ovakvim pristupom usmjerava se pažnje na korisnika. Faze cikličke metode koje se razrađuju u procesu istraživanja rješenja su:

- 1) Otkrivanje potrebe
- 2) Analiza okoline proizvoda i potreba
- 3) Utvrđivanje problema
- 4) Utvrđivanje kriterija, ciljeva i zahtjeva
- 5) Izrada idejnih rješenja
- 6) Analiza izvodljivosti
- 7) Optimizacija rješenja
- 8) Izbor finalnog rješenja
- 9) Komunikacija rješenja
- 10) Detaljna razrada

4.3. ANALIZA POSTOJEĆIH PROIZVODA

Kroz analizu postojećih proizvoda (indeks dizajna) istraženo je kakvi sve proizvodi od drva postoje na tržištu. Istraživanje je bilo navise usmjereno na drvene proizvode koji se danas koriste u kuhinji, ali su istraženi i drugi proizvodi, poput namještaja. Dio istraživanja bio je usmjeren i na proizvode inspirirane baštinom i one koji svojim oblikom ili izgledom podsjećaju na tradicijske elemente, te na drvene proizvode koji su rezultat primjene modernog dizajna i suvremene tehnologije. Istraženi su i danas dostupni suveniri, kao i proizvodi koji potencijalno mogu biti korišteni kao suveniri.

5. REZULTATI I RASPRAVA

5.1. TERENSKA ISTRAŽIVANJA

U sklopu terenskih istraživanja posjećena su četiri muzeja: Staro selu u Kumrovcu, Etnografski muzej u Zagrebu, Etnografski muzej Istre u Pazinu i Muzej grada Pazina. Na terenima je prikupljena bogata fotodokumentacija koja će biti inspiracija za daljnji razvoj idejnih rješenja.

5.1.1. Muzej „Staro selo“ Kumrovec

Muzej „Staro selo“ u Kumrovcu najveći je *in situ* etnografski muzej u Hrvatskoj. Zapravo se radi o rodnom selu Josip Broza, a sve je počelo obnovom kuće obitelji Broz koja se danas nalazi u središtu samog muzejskog prostora. S vremenom je muzej otkupio stare kuće u središtu Kumrovca koje danas čine najveći uređeni tradicijski prostor u Hrvatskoj. Muzej čini 20-ak obnovljenih tradicijskih kuća koje dočaravaju tradicijsko graditeljstvo i način života na području Hrvatskog zagorja krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Tradicijske kuće ovog područja građene su iz drva i jedne su od rijetkih primjera tradicijske drvene gradnje koja se danas može vidjeti na području Hrvatske. Iako ima primjera kuća koje izvana nisu dodatno zaštićene, kuće ovog kraja najčešće su se izvana premazivale smjesom ilovače, plijeve i balege, zbog čega su dobile naziv *hiže mazanke* (Slika 29). Temelji kuća premazivani su istom smjesom u koju se još dodatno dodavala čađa ili gašeno vapno, pa su zbog toga bili sive boje. Unutrašnjost kuća premazivala se smjesom ilovače i pljeve.

Slika 29. Hiža mazanka

Fotografija: Mogorović, 2021.

Tradicijske kuće ovog područja najčešće su imala četiri prostorije. Kroz glavna ulazna vrata, koja su uvijek bila dvokrilna, ulazi se u predsoblje, *lojpu*. Predsoblje kroz troja vrata vodi u tri ostale prostorije. U ravni s ulazom ulazi se u kuhinju ili tzv. *črnu hižu* iz koje manja vrata sa stražnje strane kuće vode u voćnjak. S lijeve i desne strane predsoblja nalazi se jedna manja i jedna veća prostorija koje se nazivaju *glavna hiža* i *hiža*.

Iako je muzej idealno mjesto za upoznavanje s tradicijskom arhitekturom toga kraj, u kućama se može pogledati veliki broj postava koji dočaravaju tradicijske obrte i zanate kao i veliki broj izloženog pokućstva i uporabnih predmeta koji su se nekada koristili.

Gotovo su sve kuće opremljene tradicijskim pokućstvom, pa se mogu vidjeti stolovi, klupe i stolice (Slika 30), tronošci, police (Slika 31), ormari, kreveti, komode, kredenci (Slika 32) i škrinje. Iako je tip namještaja u svim kućama jednak, ipak svaka je kuća drukčija i to ponajviše zbog ukrasa koji su korišteni. Rijetko se može naći da su ukrasi na namještaju u dvije kuće jednaki ili pak slični. To je posebno vidljivo na klupama koje, iako im je osnovni oblik uglavnom sličan, imaju na svim primjerima različite letvice koje čine naslon. Namještaj poput komoda i škrinja uglavnom je ukrašavan geometrijskim oblicima koji su urezani u površinu drva. Kreveti i stolovi uglavnom nisu dodatno ukrašavani.

Slika 30. Stol sa stolicama i klupama
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 31. Police
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 32. Kredenc
Fotografija: Mogorović, 2021.

Posebno je zanimljiv prostor kuhinje (Slika 33) koji je imao crne svodove od dima koji se dizao za vrijeme kuhanja. Iako su kuće na ovom području bile građene iz drva, kuhinje su imale zidove od cikle ili kamena kako bi se smanjila opasnost od požara. Kuhinje imaju peć (Slika 34) koja se najčešće proteže u susjednu sobu i zagrijava ju. Veličina kuhinje ovisila je o imovinskom statusu obitelji, pa se tako mogu vidjeti vrlo male kuhinje kao i one velike s dvije peći. Za kuhinje je vezan veliki broj uporabnih predmeta napravljen iz drva. Drvene lopate za vađenje kruha iz krušne peći, žlice, zdjele (Slika 35), čaše (Slika 36), mužari, ribeži (Slika 37),

posude za izradu maslaca (Slika 38), posude za miješenje kruha (Slika 39) i sita za prosijavanje brašna i žitarica (Slika 40). Mnogi od ovih predmeta bili su i višenamjenski, kao npr. posuda za miješanje kruha koja se osim za miješanje kruha koristila i za kupanje male djece, a zimi su se u njoj djeca sanjkala. U kuhinjama su uvijek smještene drvene police koje služe za spremanje posuđa. Mogu biti ovješene na zid ili ugrađene u zid (Slika 35) s vratima za zatvaranje ili bez njih.

Slika 33. Kuhinja
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 34. Peć
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 35. Police sa zdjelama
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 36. Drvena čša
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 37. Ribež
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 38. Posuda za izradu maslaca
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 39. Posuda za miješenje kruha
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 40. Sito
Fotografija: Mogorović, 2021.

Mnogo drvenih uporabnih predmeta koristilo se i u gospodarske svrhe, poput bačvi, posuda, korita, škrinja za spremanje žitarica, vozova itd. Također je u jednoj od kuća postavljen postav koji prikazuje proces izrade drvenih bačava.

Jedan od vrlo zanimljivih postava je postav koji prikazuje izradu drvenih igračaka (Slika 41) koje su karakteristične za područje Hrvatskoga zagorja. Igračke su uglavnom umanjene verzije prijevoznih sredstava i pokućstva koji su se koristili u ono vrijeme, te životinja i glazbenih instrumenata. Igračke ovoga kraja karakteristične su po vrlo jarkim bojama i bogatim ornamentalnim i cvjetnim ukrasima koji su se na njih iscrtavali.

Slika 41. Dječje drvene igračke
Fotografija: Mogorović, 2021.

5.1.2. Etnografski muzej Zagreb

Etnografski muzej u Zagrebu jedan je od najvećih etnografskih muzeja u Hrvatskoj sa zbirkama koje predstavljaju tradiciju svih dijelova Republike Hrvatske, kao i one koje predstavljaju izvanoeuropske civilizacije. S obzirom da Hrvatska ima bogatu kulturnu baštinu koja sa uvelike razlikuje od područja do područja, prava je rijetkost vidjeti postav koji povezuje baštinu cijelog područja Hrvatske na jednom mjestu.

Slika 42. Prikaz unutrašnjosti kuće

Fotografija: Mogorović, 2021.

Na prvom katu muzeja može se razgledati stalni postav koji je podijeljen na tri glavna dijela, odnosno tri geografska područja: panonski, dinarski i jadranski. Iako zbirka tradicionalnih nošnji čini najveći dio postava, dio izložbenog prostora rezerviran je i za torbe, platneno posoblje, prostirke i prekrivače, čipke, nakit, igračke, uporabne predmete i tradicijske obrte. Jedan dio postava prikazuje i unutrašnjost kuće (Slika 42) karakteristične za područje sjeverne Hrvatske i koji uključuje dijelove pokućstva kojima su se nekada opremale kuće. Tako se mogu razgledati stolice (Slika 43), stolovi (Slika 44), klupe, škrinje, ormari, ormarići i kredenci (Slika 45). Dio postava čine i predmeti koji su se tradicionalno koristili u domaćinstvima. Koristili su se jednostavni drveni predmeti poput tanjura i žlica (Slika 46), čaša, posuda za spremanje soli (Slika 47), posude za miješenje i oblikovanje kruha (Slika 48), zdjela (Slika 49), posuda za čuvanje hrane i stalaka za spremanje žlica. Ovakve su predmete najčešće izrađivali spretni pojedinci, a neki su predmeti ukrašavani geometrijskim oblicima. Posebno su zanimljive pastirske čaše (Slika 50), *kepčije*, koje su imale izrezbarenu ručku, a nosili su ih pastiri oko pasa obješene na uzicu. Bogato su ukrašavani i *vodiri* u kojima se nosio brus za oštrenje kose.

Slika 43. Stolica s ukrašenim naslonom

Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 44. Stol

Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 45. Kredenc

Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 46. Polica s tanjurima i žlicama

Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 47. Posuda za čuvanje soli

Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 48. Posude za miješenje (lijevo) i oblikovanje kruha (desno)

Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 49. Drvena zdjela i žlica

Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 50. Pastirske čaše

Fotografija: Mogorović, 2021.

Za vrijeme posjeta muzeju bila je postavljena i izložba pod nazivom „Igračke – djetinjstvo zauvijek“ koja je zamišljena kao putovanje kroz povijest igračaka. Postav se sastojao od najstarijih drvenih (Slike 51 - 54) i keramičkih igračaka, pa sve do modernijih igračaka od plastike. Prvi dio izložbe predstavlja drvene tradicijske dječje igračke prigorskog sela Vidovec (Slike 51 i 52), koji je ujedno bio i prvo mjesto u kojem je osnovana organizirana

zadruga za proizvodnju dječjih igračaka, i sela Zelova u Dalmatinskoj Zagori. Izložene su drvene igračke karakteristične za područje Hrvatskoga Zagorja (Slike 53 i 54). Na ovom području proizvodile su se igračke vrlo šarenih boja, a najprije se radilo o umanjenim verzijama pokućstva (Slika 53), dok se kasnije proizvodnja proširila na izradu konja, raznih konjskih zaprega, mljekarskih kola i kola za sijeno (Slika 54). Majstori su se prilagodili i gradskoj djeci, pa se počinje s proizvodnjom drvenih automobila, tramvaja, vlakova, vatrogasnih vozila, traktora i kamiona, te zrakoplova i helikoptera. Drugi dio izložbe posvećen je igračkama brojnim Hrvatskih tvornica i majstorskih radionica koji su djelovali od sredine 20. stoljeća, pa sve do 90-tih godina istog stoljeća.

Slika 51. Drvene igračke - životinje
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 52. Drvene igračke - prijevozna sredstva
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 53. Drvene igračke - pokućstvo
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 54. Drvene igračke - konjići
Fotografija: Mogorović, 2021.

5.1.3. Etnografski muzej Istre i Muzej grada Pazina

Etnografski muzej Istre i Muzej grada Pazina smještena su u srednjovjekovnoj utvrdi „Kaštel“ u Pazinu. Razlog posjetu oba muzeja je taj što su oba muzeja smještena u istom prostoru, a njihovi se postavi isprepliću kroz srednjovjekovnu utvrdu. Iako zbirke jednog i drugog muzeja obuhvaćaju razne teme i obujmom postava ne konkuriraju većim muzejima,

ipak se u njima mogu razgledati postavi koji su vezani uz tradicionalne drvene proizvode i njihovu obradu.

Jedan od postava vezan je uz tradicijsko gospodarstvo u kojem se osim raznih uporabnih predmeta može vidjeti i način tradicijske obrade drva i metala u stolarskim i kovačkim radionicama. Drvo se obrađivalo tehnikama savijanja, tesanja, dubljenja, rezanja, te u novije vrijeme tokarenja. Majstori su se, ovisno o vrsti proizvoda koje su izrađivali, specijalizirali u tesare, bačvare, koritare, stolare, kolare (izrada kola) itd. Svoje su proizvode najčešće prodavali na sajmovima ili ih zamjenjivali za druge proizvode. Od drva su se izrađivale različite zdjele (Slika 55) i korita (Slika 56), *cokule* (drvene cipele), kola, razna gospodarska pomagala, pokućstvo, bačve. Izložen je i veliki broj strojeva za obradu drva. Tako se može vidjeti pila kojom su se pilili trupci, pomagala za izradu bačava, tokarski stroj (Slika 57) i stroj za izradu kola (Slika 58).

Slika 55. Drvena zdjela
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 56. Korito
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 57. Tokarski stroj
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 58. Stroj za izradu kola
Fotografija: Mogorović, 2021.

Osim postava o tradicijskoj obradi drva niti jedan postav nije tematski direktno vezan uz drvene proizvode. Unatoč tome u muzeju se mogu razgledati vrlo zanimljivi drveni proizvodi

jer je nekada život na selu uvelike ovisio o takvim proizvodima. U muzeju se tako može naći školska klupa i stolice s početka 20. stoljeća (Slika 59), bačvice i vjedra koja su se koristila u proizvodnji vina, kašete i igle korištene u ribarstvu, drveno ručno lončarsko kolo (Slika 60), dječja kolijevka i kolica (Slika 61), dječje *cokule* (Slika 62), dječje igračke (Slika 63) koje su minijature verzije dijelova namještaja, posuda i alata, te dječji bicikl (Slika 64).

Slika 59. Školska klupa i stolice
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 60. Ručno lončarsko kolo
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 61. Dječja kolica
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 62. Dječje cokule
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 63. Dječje igračke - stoli i stolica
Fotografija: Mogorović, 2021.

Slika 64. Dječji bicikl
Fotografija: Mogorović, 2021.

Dio postava posvećen je i tradicijskoj obitelji. U sklopu postava se tako može vidjeti podjela poslova u obitelji te predmete koji su bili vezani uz svakodnevne poslove. Izložen je i drveni stol sa stolicama koji je nekada predstavljao mjesto gdje se obitelj okupljala.

5.2. RAZVOJ IDEJNIH RJEŠENJA

U ovom poglavlju prikazan je proces razvoja idejnog rješenja, od utvrđivanja potrebe, postavljanja zahtjeva, analiziranja postojećih proizvoda, predlaganja idejnih rješenja, odabira najoptimalnijeg idejnog rješenja, te njegove tehničke razrade.

5.2.1. Utvrđivanje potrebe

Dom je prostor koji je oduvijek bio bitan prostor za čovjeka. On je u mnogočemu ogledalo svojih stanovnika i njihovih karaktera, jer je čovjek oduvijek pronalazio načine kako da svoj životni prostor ukrasi i prilagodi svojim potrebama. Kreiranjem vlastitog doma čovjek nije kreirao samo svoje okruženje, već i prostor u kojem će se osjećati ugodno i koji će pospješiti kvalitetu njegova života. Tradiciji dom bio je prostor koji je stvaran u skladu s prirodom. Građen je i oblikovan rukama svojih stanovnika i materijalima uzetih iz prirode. U mnogočemu se odlikovao svojom jednostavnošću, a ipak je svojim stanovnicima pružao bogatstvo (Vitez i Muraj, 2001).

Suvremeni dinamični način života uvelike je utjecao na naš odnos prema prirodi i povezanost s njom. Sve veća osviještenost ljudi o svom utjecaju na prirodu dovela je do preispitivanja načina života i predmeta koji nas okružuju. Tako se danas ljudi vraćaju svojim korijenima i sve se više okreću prirodnim proizvodima koji nemaju negativni utjecaj na prirodu (Cinar, 2005). Upravo je zato primjena drva kao prirodnog materijala u proizvodima od iznimne važnosti. Ono je jedan od najstarijih materijala poznatih čovjeku s dugom poviješću primjene u stanovanju (Lapaine, 1994).

Iako su kroz povijest nastajali novi materijali, primjena drva u interijeru nikada nije potpuno iščeznula. Zahvaljujući svojim tehničkim svojstvima i nezamjenjivim estetskim svojstvima drvo je i danas materijal koji obogaćuje naše interijere (Lapaine, 1994). Ipak primjena drva u tradicijskim domovima i njegova primjena u suvremenom stanovanju upućuju na vidno smanjenje drvenih proizvoda u kućanstvima koji su zamijenjeni sintetskim materijalima (Domljan i Grbac, 2008). Naročito se ta razlika može primijetiti promatranjem uporabnih predmeta u kuhinji gdje se već tijekom 19. stoljeća pod utjecajem industrijalizacije i migracija stanovništva sve češće koriste proizvodi iz drugim materijala poput keramičkog posuđa (Kocković Zaborski, 2015). Iako drugi materijali mogu biti prikladniji namjeni pojedinih

proizvoda, treba razmotriti koji bi drveni proizvodi i danas bili prilagođeni suvremenom načinu života. Tradicijski su drveni proizvodi uglavnom oblikom bili vrlo jednostavni, no bogato ukrašeni, dok se današnji proizvodi više oslanjaju na pronalaženje novih formi i oblika koji svojom jednostavnošću i skulpturalnošću obogaćuju prostor. Potreba za drvenim proizvodima u suvremenom stanovanju nije bitna samo iz pogleda ekologije, već i kao način zaštite bogate kulturne baštine Republike Hrvatske. Bogato pokućstvo i uporabni predmeti izrađeni iz drva, koji su bili dio tradicijskih domova, a danas su dio muzejskih postava, posjetnici su na dugu tradiciju primjene i obrade drva.

Kao jedan od načina očuvanja i promocije kulturne baštine pojedinoga kraja pojavljuju se suveniri koji su važan dio turističke ponude (Geiger Zeman i Zeman, 2011). Pokazalo se kako je jedna od najvažnijih karakteristika suvenira upravo njegova funkcionalnost, odnosno mogućnost korištenja u svakodnevnom životu (Liu, 2021). Suveniri koji imaju svoju uporabnu funkciju, svakim bi nas svojim korištenjem podsjećali na lijepe uspomene koje nas uz njega vežu. Razvoj novih suvenira potreban je i zbog razvoja zelenog turizma, jer će ekološki osviješteni kupci obratiti pažnju na otisak koji će kupnja suvenira ostaviti na okoliš.

Dakle, oblikovna rješenja koja će se u ovom radu razvijati uključuju funkcionalne drvene proizvode namijenjene svakodnevnoj uporabi, inspirirani su kulturnom baštinom Republike Hrvatske, ekološki su prihvatljivi i potencijalno mogu biti predstavljeni kao suveniri koji će odgovarati potrebama zelenog turizma i biti promotori tradicije. Smjernice za daljnje oblikovanje idejnih rješenja (upute za dizajn) prikazane su na slici 65.

Slika 65. Upute za dizajn

Crtež: Mogoerović, 2021

5.2.2. Zahtjevi na proizvode

Kako bi se riješila utvrđena potreba i oblikovao dobar proizvod, u obzir je potrebno uzeti različite zahtjeve. U nastavku su izneseni zahtjevi koji će biti glavna smjernica u odabiru optimalnog rješenja.

Funkcionalni zahtjevi

- Asortiman proizvoda namijenjen korištenju u kuhinji koji će se sastojati od daske za rezanje, pladnja, zdjele i posude za začine
- Daska za rezanje mora imati ravnu plohu
- Posuda za začine i ručke na proizvodima usklađene s antropometrijskim mjerama ruke odrasle osobe (muške i ženske)
- Korištenje premaza koji su sigurni u doticaju s hranom i koji daju zadovoljavajuću zaštitu od vode – omogućuju održavanje proizvoda i lako čišćenje
- Dimenzijama prikladni namjeni suvenira
- Složivi jedan na drugi

Estetski zahtjevi

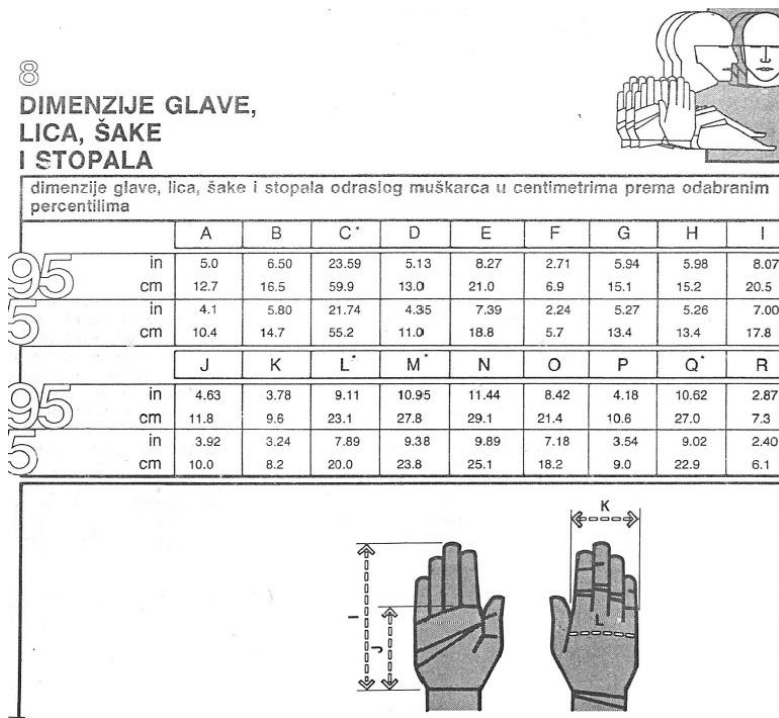
- Primjena tradicijski prepoznatljivi elementi: materijali, funkcije, oblici, motivi ili boje
- Korištenje jednostavnih geometrijskih oblika
- Vizualna objedinjenost proizvodnog asortimana
- Zaštita transparentnim premazima koji ostavljaju teksturu drva vidljivom

Konstruktivski zahtjevi

- Konstrukcija mora osigurati čvrstoću, izdržljivost, trajnost i kvalitetu proizvoda u svakodnevnoj uporabi
- Svi proizvodi moraju biti stabilni svojom konstrukcijom i oblikom
- Konstrukcija proizvoda ne smije ugrožavati sigurnost korisnika
- Svi bridovi moraju biti zaobljeni – minimalni radijus od 2 mm

Ergonomski zahtjevi

- Posuda za začine veličinom usklađena s antropometrijskim mjerama muške i ženske ruke (Slika 66) (Panero i Zelnik, 1987)– širina posude mora biti pola dimenzije dužine otvorene šake – od 89 do 102,5 mm
- Ručke na proizvodima usklađene s antropometrijskim mjerama ruke (Slika 66) (Panero i Zelnik, 1987) – širina četiri prsta– od 82 do 96 mm

Slika 66. Dimenzije šake odraslog muškarca

Izvor: Panero i Zelnik, 1987

Tehničko - tehnološki zahtjevi

- Proizvodi trebaju biti izrađeni od vrste drva koja je karakteristična za područje Republike Hrvatske i mehaničkim svojstvima odgovara namjeni proizvoda (npr. daska za rezanje – srednja tvrdoća drva koja neće biti podložna oštećenjima od noža niti će svojom tvrdoćom utjecati na oštricu noža) – javorovina, maslinovina i bukovina
- Proizvodi moraju biti prilagođeni suvremenog tehnologiji izrade – petosni CNC obradni centar
- Površinska obrada transparentnim premazima koji su sigurni u doticaju s hranom – prirodni premazni materijali (ulja i voskovi)

Ekološki zahtjevi

- Korištenje ekološki prihvatljivih premaza – prirodni premazni materijali (ulja i voskovi)
- Drvna sirovina iz šuma kojima se odgovorno gospodari – FSC i PEFC certifikati
- Racionalno upotrebljavanje materijala

Socijalno - psihološki zahtjevi

- Sadržavanje elemenata baštine koji potiču svijest o očuvanju tradicije i baštine Republike Hrvatske
- Uključivanje tradicijskih vjerovanja i motiva kao dio psihološke tržišne niše

Zdravstveno - higijenski zahtjevi

- Korištenje prirodnih premaznih materijala koji ne narušavaju zdravlje korisnika

- Korištenje prirodnih premaznih materijala koji će osigurati jednostavno održavanje i lako čišćenje

Ekonomski zahtjevi

- Vrsta drva iz koje će proizvodi biti izrađeni mora biti cjenovno prihvatljiva, imati dobar odnos cijene i kvalitete i biti lako dostupna
- Dugoročna isplativost proizvoda

5.2.3. Analiza postojećih proizvoda (indeks dizajna)

Ovo poglavlje prikazuje i analizira niz postojećih proizvoda (tzv. indeks dizajna) koji služe kao inspiracija da daljnje oblikovanje idejnih rješenja. S obzirom da su istraživanja pokazala kako je upravo kuhinja mjesto u kojem je danas vidno smanjen broj predmeta od drva (zamijenjeni su najviše plastikom, te metalom ili staklom), veliki dio primjera usmjeren je na suvremene drvene proizvode koji se danas koriste u kuhinji. Dio primjera prikazuje i komade namještaja koji u svom dizajnu primjenjuju tradicijske elementa.

Uporabni predmeti (Slika 67) i namještaj (Slika 68) tvrtke Zanat specifični su po raznim ornamentalnim ukrasima koji su izrađeni tradicionalnom tehnikom rezbarenja koja je dio UNESCO-ve nematerijalne kulturne baštine, stvarajući tako proizvode modernog dizajna koji odaje počast kulturnoj baštini toga kraja.

Slika 67. Zdjela s postoljem

Izvor: WEB 2

Slika 68. Stolčić

Izvor: WEB 2

Neki današnji proizvodi sadrže elemente koji podsjećaju na one tradicijske iako nisu dizajnirani s tom namjerom. Na slici 69 prikazana je daska za rezanje na kojoj je posebna pozornost posvećena teksturi drva koja tvori uzorak na površini dajući dojam bogate ukrašenosti. Stol na slici 70 ima nožište spojeno u obliku slova X koje podsjeća na tradicijske stolove ovakvoga tipa.

Slika 69. Daska za rezanje

Izvor: WEB 3

Slika 70. Blagovaonički stol

Izvor: WEB 3

Iako je u mnogim proizvodima drvo zamijenjeno drugim materijalima još uvijek su dostupne različiti valjci za valjanje tijesta (Slika 71), žlice (Slika 72) i drvene posude za začine (Slika 73).

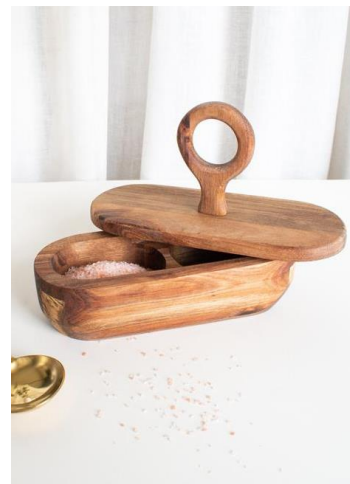
Slika 71. Valjak za valjanje tijesta

Izvor: WEB 4

Slika 72. Žlica / mjerica

Izvor: WEB 4

Slika 73. Posuda za začine

Izvor: WEB 5

Današnji dizajn uporabnih predmeta od drva ne oslanja se samo na funkciju već i na primjenu novih oblika (Slike 74 - 76). Ovakvim načinom pristupa svakodnevni predmeti u prostoru često djeluju vrlo skulpturalno, pa osim svoje prvobitne funkcije takvi proizvodi imaju i veliku umjetničku vrijednost. Umjetnička vrijednost se kod nekih proizvoda ne ističe samo oblikom već i primjenom novih tehnologija koje su omogućile dobivanje novih tekstura površine. Jedan od takvih primjera su i pladnjevi na Slici 76 na kojima je posebna tekstura dobivena korištenjem uslojenog drva u boji.

Slika 74. Zdjela, posude i žlice organskih oblika

Izvor: WEB 8

Slika 75. Zdjela

Izvor: WEB 6

Slika 76. Pladanj

Izvor: WEB 7

Dio primjera usmjeren je i na suvenire koji se mogu pronaći u Hrvatskoj. Pretraživanje je usmjereno na već klasične oblike suvenira poput magneta (Slika 77), suvenire inspirirane Hrvatskom baštinom (Slika 78), proizvode koji su inspirirani baštinom i mogu se koristiti kao suveniri (Slika 79) i proizvode koji se mogu koristiti kao suveniri i nisu povezani s baštinom (Slika 80).

Slika 77. Oslikani magnet na drvu

Izvor: WEB 9

Slika 78. Suvenir inspiriran narodnom nošnjom

Izvor: WEB 9

Slika 79. Podmetač s motivima tradicionalne čipke

Izvor: WEB 10

Slika 80. Posuda/pladanj za posluživanje hrane

Izvor: WEB 10

5.2.4. Idejna rješenja

U nastavku je prikazan razvoj nekoliko idejnih rješenja koji su u konačnici podvrgnuti analitičkoj usklađenosti sa zahtjevima koja je omogućila odabir krajnje izvedbene varijante.

Idejno rješenje 1

Prvo idejno rješenje (Slika 81) sastoji se od tri različita proizvoda koja čine asortiman: zdjela, daska za rezanje i podlošci za čaše. Proizvodi su namijenjeni korištenju u kuhinji i blagovaonici, a svaki proizvod može biti korišten samostalno ili činiti cjelinu s ostalim proizvodima. Asortiman je vizualno povezan plitkim urezima na drvu koji se pojavljuju na sva tri proizvoda čiji su uzorci inspirirani uzorcima na tradicionalnim škrinjama. Uzorak je na svakom proizvodu drugačiji, ali uvijek jednim svojim dijelom tvori uzorak u obliku slova X.

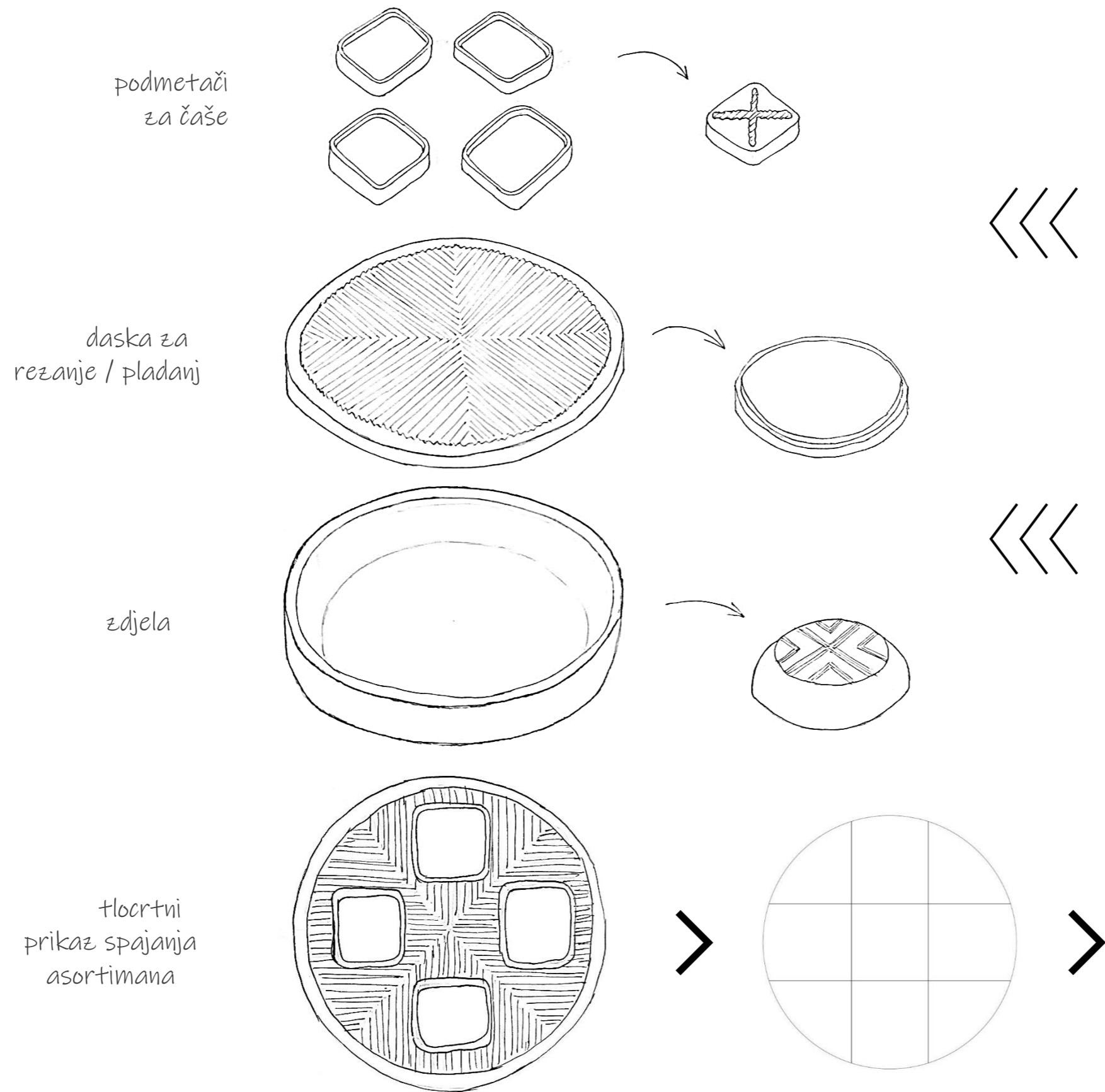
Zdjela je okruglog oblika s zaobljenim stranicama i rubovima. Dimenzijski je usklađena s daskom za rezanje koja može služiti kao poklopac na zdjeli i tako zauzimati manje prostora dok se ne koristi. S donje strane zdjele nalaze se plitki urezi pomoću kojih se ona vizualno povezuje s ostatkom asortimana.

Daska za rezanje okruglog je oblika i dimenzijski usklađena sa zdjelom i podmetačima za čaše. Jedna strana daske je ravna i ona ima namjenu površine za rezanje, dok je druga strana ukrašena plitkim urezima koji se izdižu iz površine. Iako je osmišljena kao daska za rezanje, njezina je funkcija višestruka. Može se još koristiti kao pladanj za posluživanje hrane, poklopac za zdjelu ili pladanj za podmetače za čaše. Rub daske je s obje strane uži od same debljine daske što omogućuje da se jedna i druga strana daske mogu koristiti kao poklopac za zdjelu naliježući unutar zdjele. Urezi s jedne strane daske odgovaraju urezima na donjoj strani podložaka za čaše čime se omogućuje njegovo nalijeganje jedan na drugi.

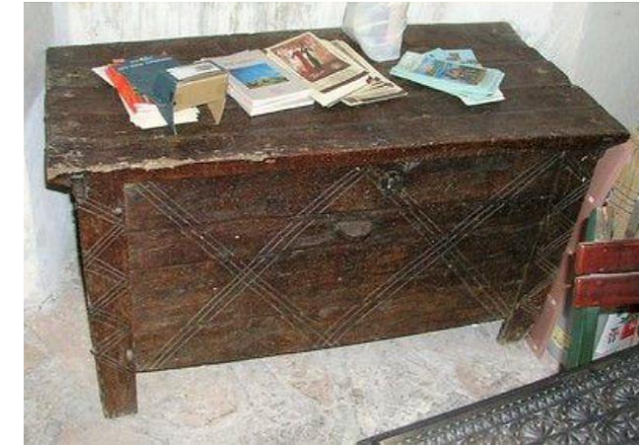
Podmetači za čaše također imaju višestruku funkciju, mogu se još koristiti kao male zdjelice za vaganje začina ili posluživanje manjih količina hrane. Ovakve zdjelice mogu poslužiti i za lakšu organizaciju malih predmeta koji se mogu naći u kuhinji ili izvan nje, pa njihova funkcija nije vezana isključivo za područje kuhinje. S donje strane podmetača nalaze

se uzdignuti urezi u obliku slova X koji omogućuju nalijeganje na dasku za rezanje, ali i slaganje podmetača jedan na drugi zauzimajući tako manje prostora za vrijeme nekorištenja.

Kada se svi proizvodi asortimana spoje, odnosno zdjela se zaklopi daskom za rezanje na koju se poslože podlošci za čaše, tlocrtno se dobije uzorak koji podsjeća na stilizirani oblik starog drvenog kotača – proizvoda koji je bio bitan dio tradicijskog života, a koji se danas više ne proizvodi od drva.

inspiracije...

*

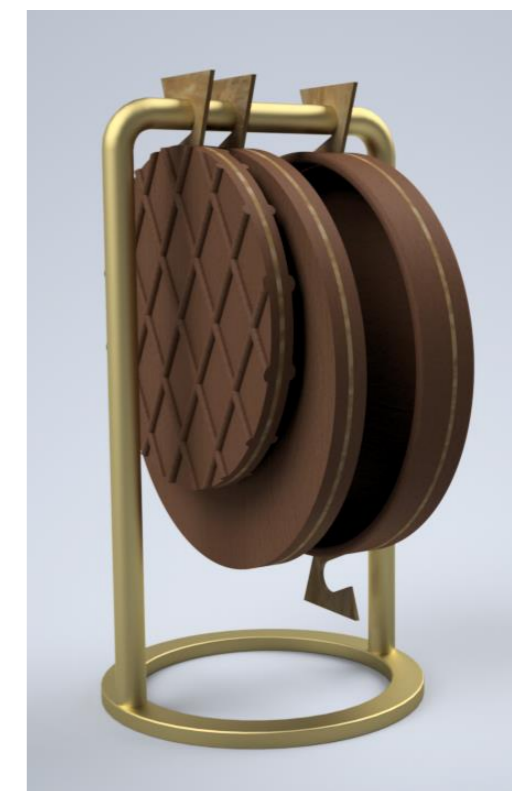
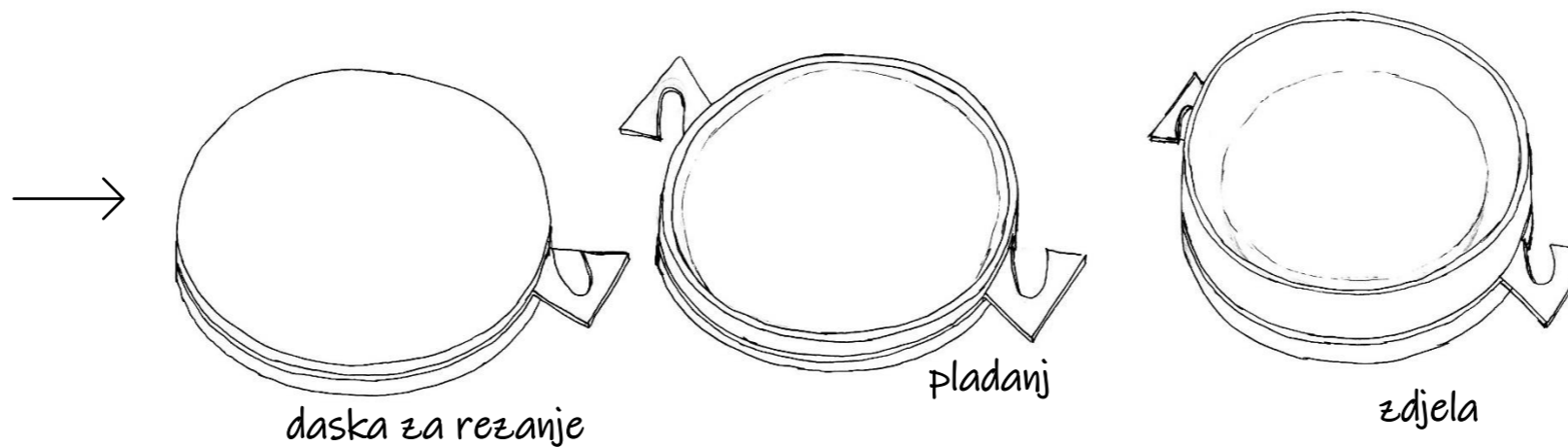
Slika 81. Idejno rješenje 1

Crtež: Mogorović, 2021.; Fotografije: Mogorović, 2021.; * Izvor: Kocković Zaborski, 2015.

Idejno rješenje 2

Drugo idejno rješenje (Slika 82) čini asortiman proizvoda koji se sastoji od zdjele, pladnja, daske za rezanje, podmetača i posuda za začine. Asortiman je inspiriran nekada vrlo često korištenim načinom spajanja, lastinim repom, iz koji je uzet oblik trapeza koji je na svim proizvodima korišten kao ručka. Ručka i „središnji“ dio proizvoda su od furnirske ploče koja tvori liniju na proizvodima i daje bolju čvrstoću ručki. Podmetači i posudice za začine imaju na sebi napravljene uzorke izdignute iz površine koji su inspirirani motivima na škrinjama. Geometrijski uzorci inspirirani su ovakvom vrstom motiva koji se pojavljuju na škrinjama sjeverne i sjeveroistočne Hrvatske. Uzorak drva života inspiriran je istim motivom koji se pojavljuje na škrinjama dinarskog i gorskog područja, a biljni uzorci inspirirani su biljnim motivima karakterističnim za škrinje jadranskog područja. Na taj način pojedini uzorak na proizvodima simbolizira pojedini dio Hrvatske i dio baštine toga područja.

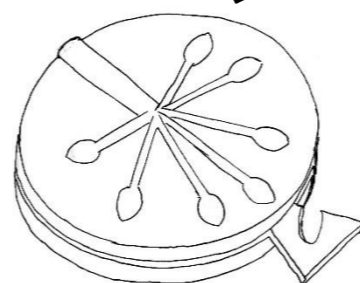
Proizvodi asortimana (osim posudica za začine) zamišljeni su da se vješaju na metalni stalak zbog čega su na ručkama napravljena udubljenja koja omogućuju vješanje. Kako su se nekada kraj ognjišta nalazili metalni stalci na koje su se stavljale posude i vješao potreban pribor koji su omogućavali da sve bude na dohvat ruke, tako je zamišljen i ovaj stalak na koji se mogu objesiti podmetači, daska za rezanje, pladanj i zdjela kako bi uvijek bili pri ruci.

posude za začine

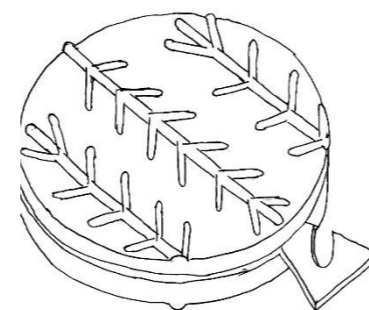
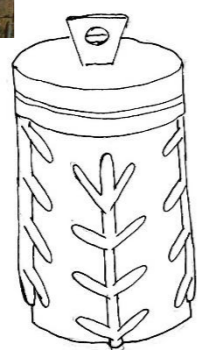

podmetači

→ motiv drva života
→ dinarska i gorska Hrvatska

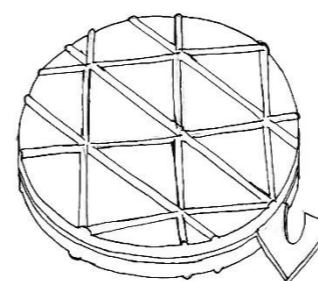
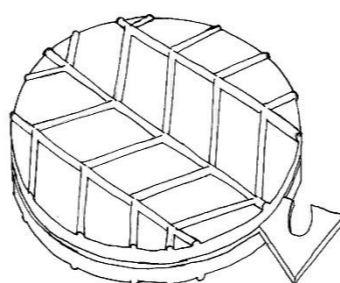
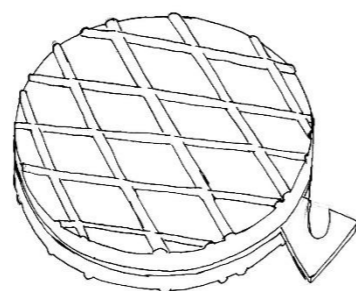
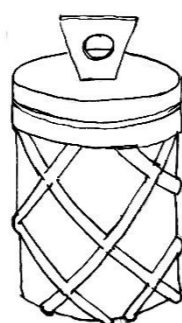
*

→ cvjetni motivi
→ jadranska Hrvatska

**

→ ornamentalni motivi
→ sjeverna i sjeveroistočna Hrvatska

Slika 82. Idejno rješenje 2

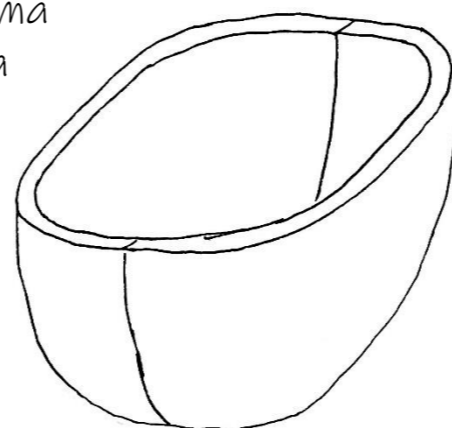
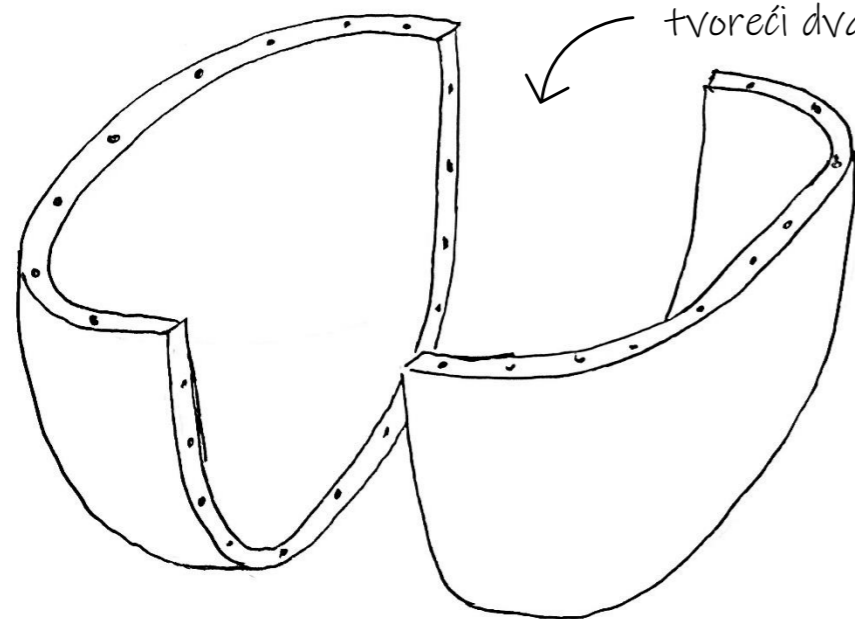
Crtež: Mogorović 2021.; Fotografije: Mogorović, 2021.; * Izvor: Ban, 2017.; **Izvor: Kocković Zaborski, 2015.

Idejno rješenje 3

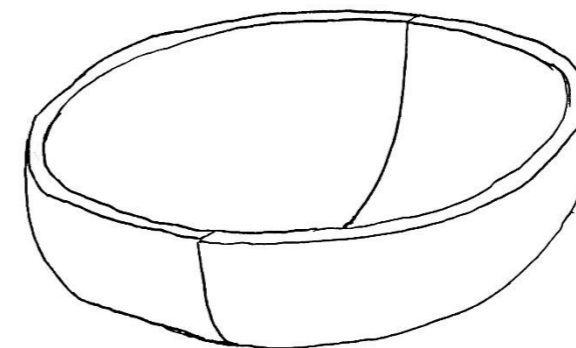
Treće idejno rješenje (Slika 83) osmišljeno je s namjerom da isti proizvod nudi dva različita oblika i time daje mogućnost korisniku da ga prilagodi prema svojim željama i potrebama. Radi se o zdjelama (sklopu) čiji jedan podsklop čini polovica zdjele. Svaka od polovica (podsklop) na rubu ima postavljene magnete koji omogućavaju spajanje u dva različita oblika. Zdjele imaju i ručke u obliku polukruga, koje u jednom načinu spajanja služe kao ručke, dok u drugom služe kao postolje zdjele. Uz magnete na rubovima se nalaze urezani tradicionalni ornamentalni oblici koji su inspirirani urezima na škrinjama. Magneti, kao metalni dijelovi, ujedno simboliziraju i nekadašnju apotropejsku vrijednost koja se pridavala metalu.

S obzirom da je ovakav način spajanja kompleksniji i dovodi stabilnost i funkcionalnost proizvoda u pitanje, od daljnjeg razvoja i razrade ove ideje se odustalo. Također se nije uspjelo osmisliti ostale proizvode koji bi bili oblikovno povezani sa zdjelama i zajedno činili asortiman.

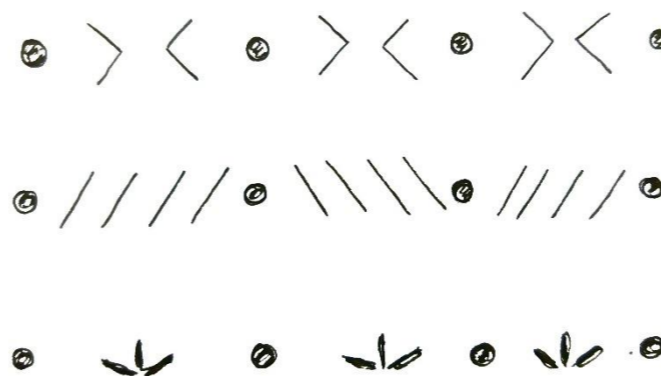
Ždjela koja se spaja magnetima na svojim rubovima tvoreći dva različita oblika

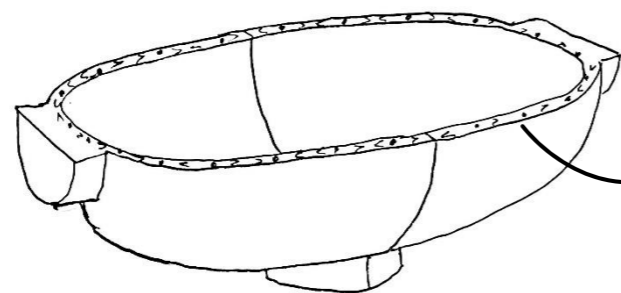
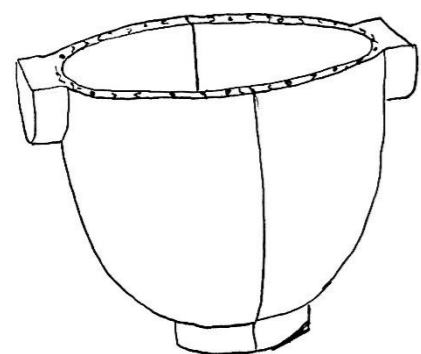
OBLIK 1

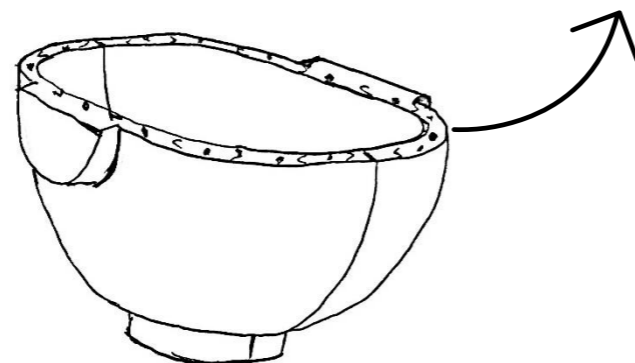
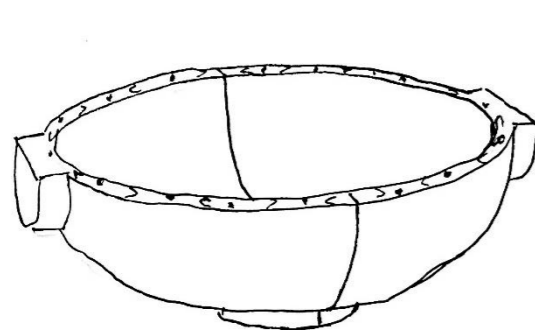
OBLIK 2

*

Magneti i urezi s tradicijskim elementima na rubu

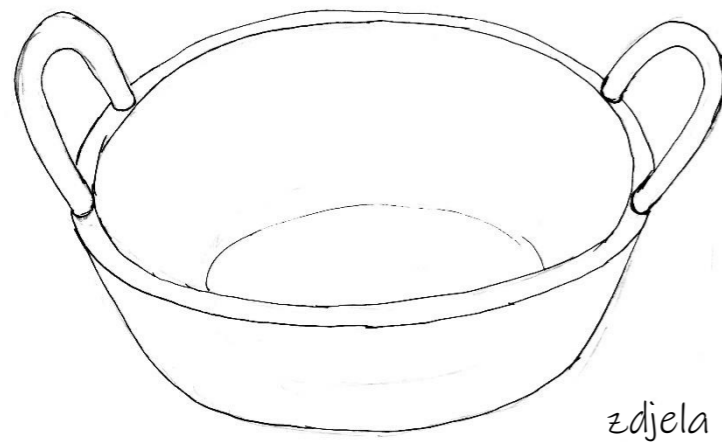
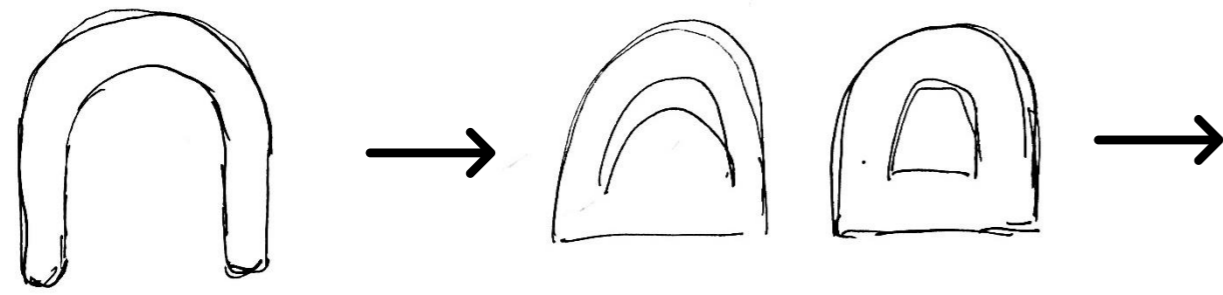

Slika 83. Idejno rješenje 3

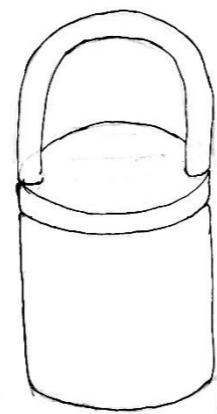
Crtež: Mogorović, 2021.; *Izvor: Antoš, 1998.

Idejno rješenje 4

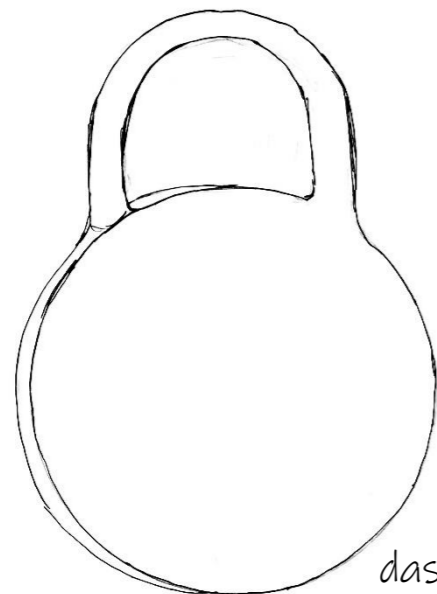
Četvrto idejno rješenje (Slika 84) inspirirano je velikim ručkama na pastirskim posudama kao i ostalim čašama. Ručke na pastirskim čašama su često imale oblik sličan potkovi, zbog čega je i uzet ovaj oblik za oblikovanje ručki na ovom idejnom rješenju. Svi proizvodi imaju kružni oblik s velikom ručkom u obliku potkove koja izvire iz forme čineći tako vizualnu povezanost između proizvoda asortimana.

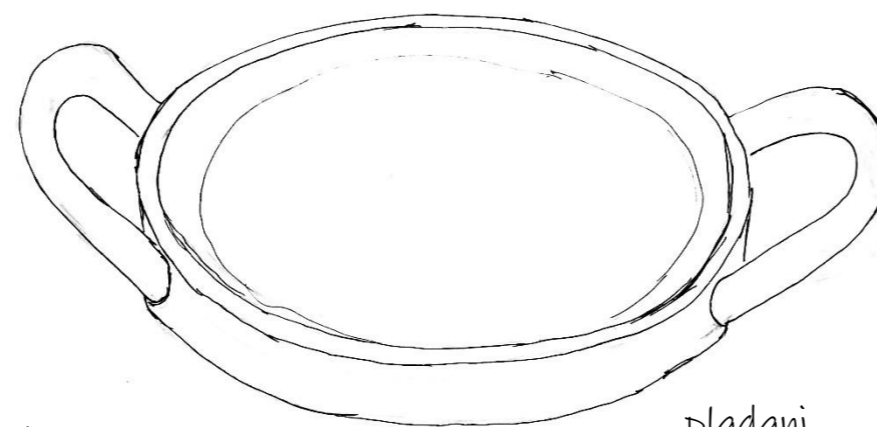
zdjela

posuda za začine

daska za rezanje

pladanj

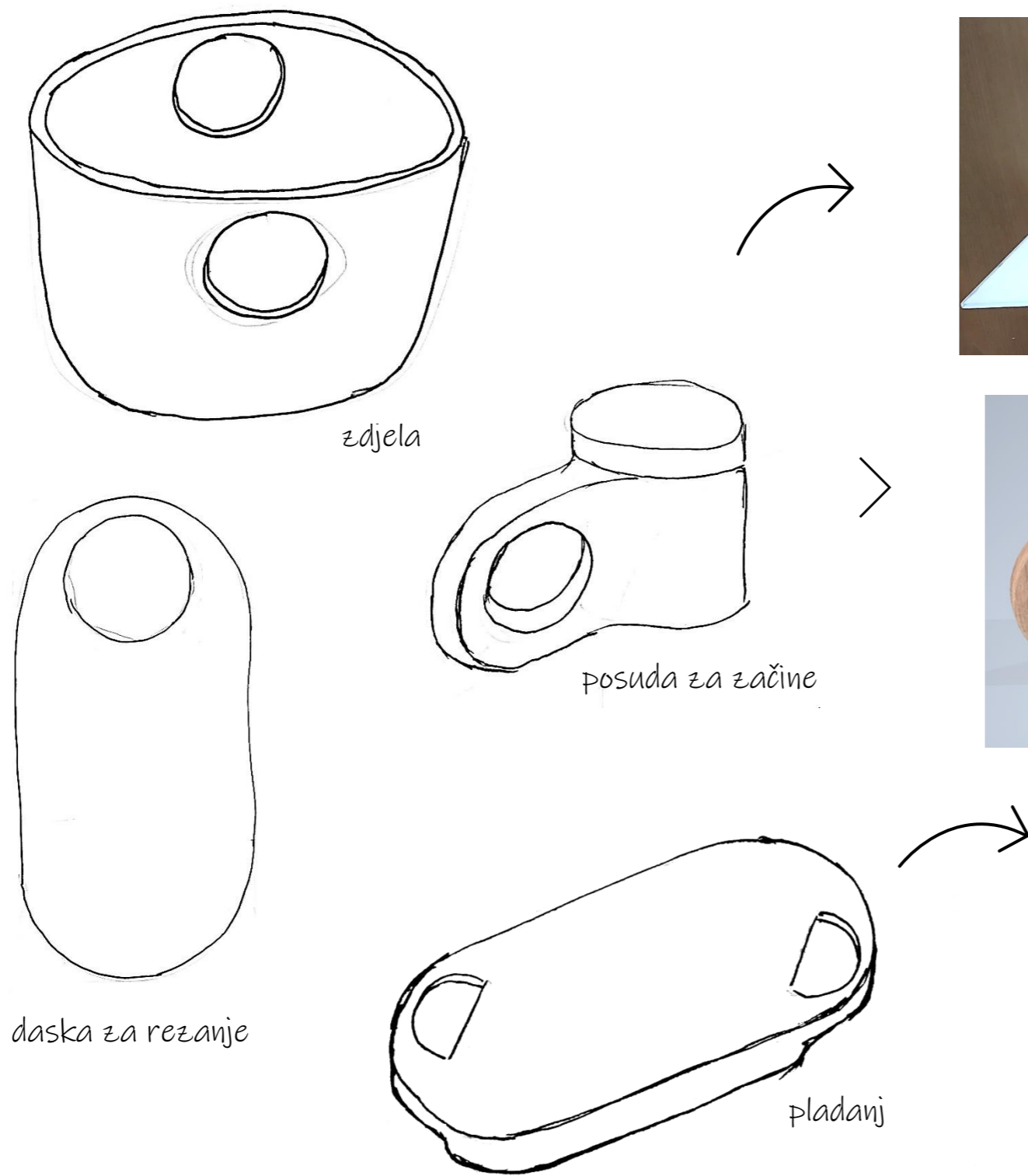

Slika 84. Idejno rješenje 4

Crtež: Mogorović, 2021.; Fotografija: Mogorović, 2021.

Idejno rješenje 5

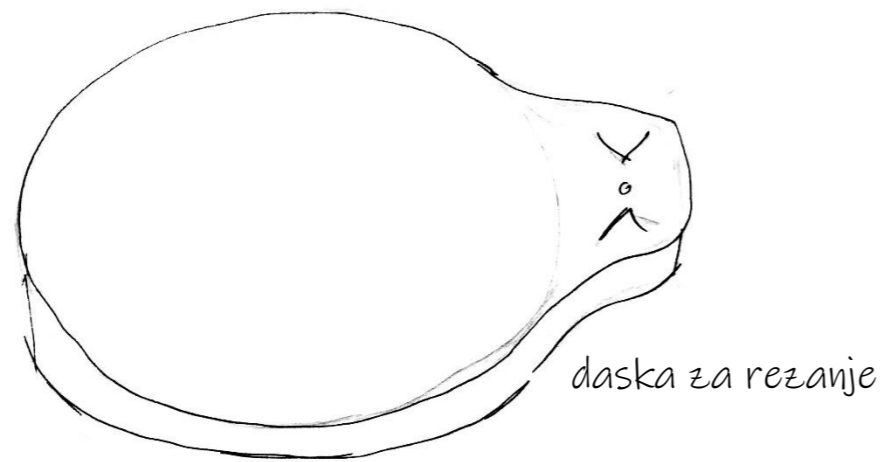
Peto idejno rješenje (Slika 85) također je inspirirano ručkama na pastirskim čašama, odnosno rupama koje su na njima izrezivane. Izrezane forme pojavljuju se i na naslonima stolica, te na ogradama na području Hrvatskog zagorja. Uzet je oblik kruga koji je izrezan iz forme proizvoda i time čini rupu koja ujedno služi kao ručka. Rupe na proizvodima su kružnog ili polukružnog oblika što daje vizualnu povezanost asortimanu.

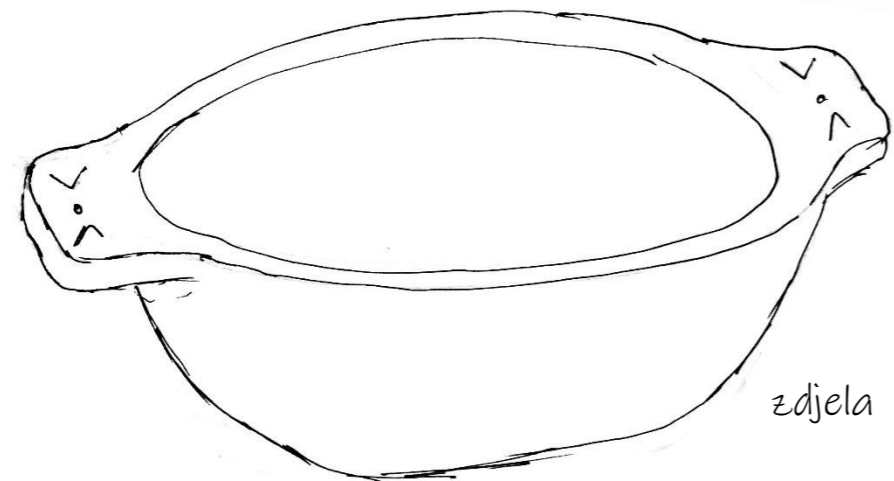
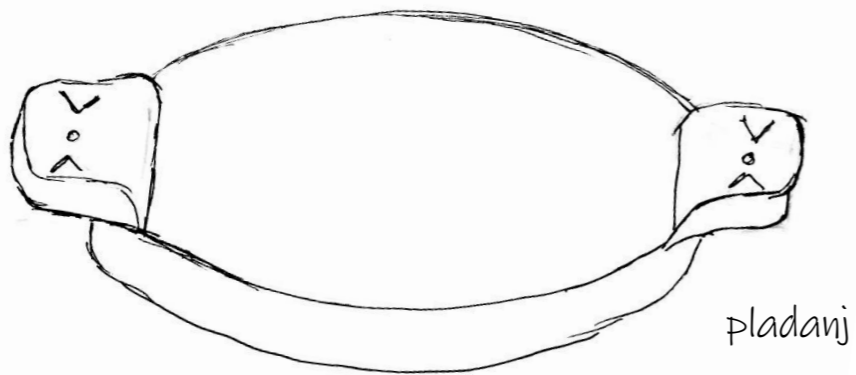
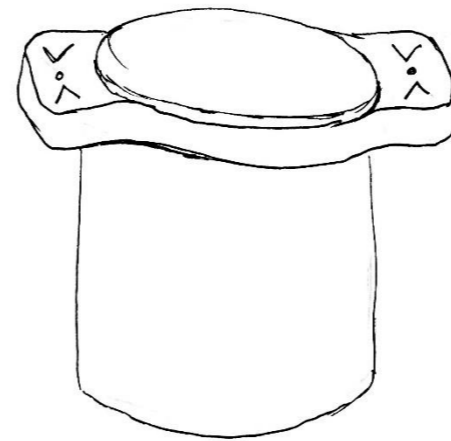
Slika 85. Idejno rješenje 5
 Crtež: Mogorović, 2021.; Fotografije: Mogorović, 2021.

Idejno rješenje 6

Šesto idejno rješenje (Slika 86) inspirirano je tradicionalnim zdjelama i posudama za miješenja kruha, *naćvama*, i njihovim isturenim ručkama i jednostavnim oblikom. Kao glavni oblik uzet je oblik kruga koji se proteže kroz sve proizvode. Ručke su kvadratnog oblika i volumno su isturene izvan kružnog volumena proizvoda. Udubljeni ukrasi koji se nalaze na ručkama inspirirani su tradicionalnim urezima na škrinjama. Zdjela, pladanj i daska za rezanje dimenzijski su prilagođeni tako da se mogu slagati jedan na druge zauzimajući na taj način manje prostora u kuhinji. Slaganje omogućuje i korištenje pladnja kao poklopca za zdjelu.

posuda za začine

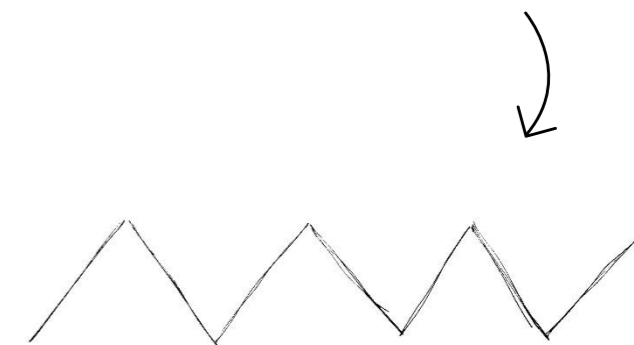
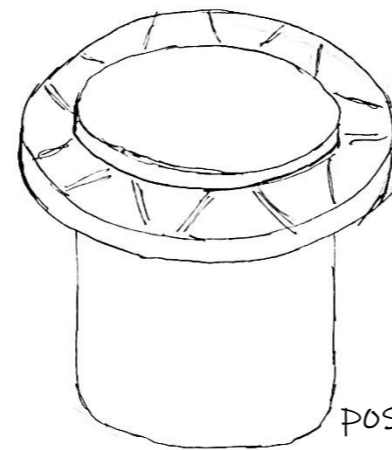
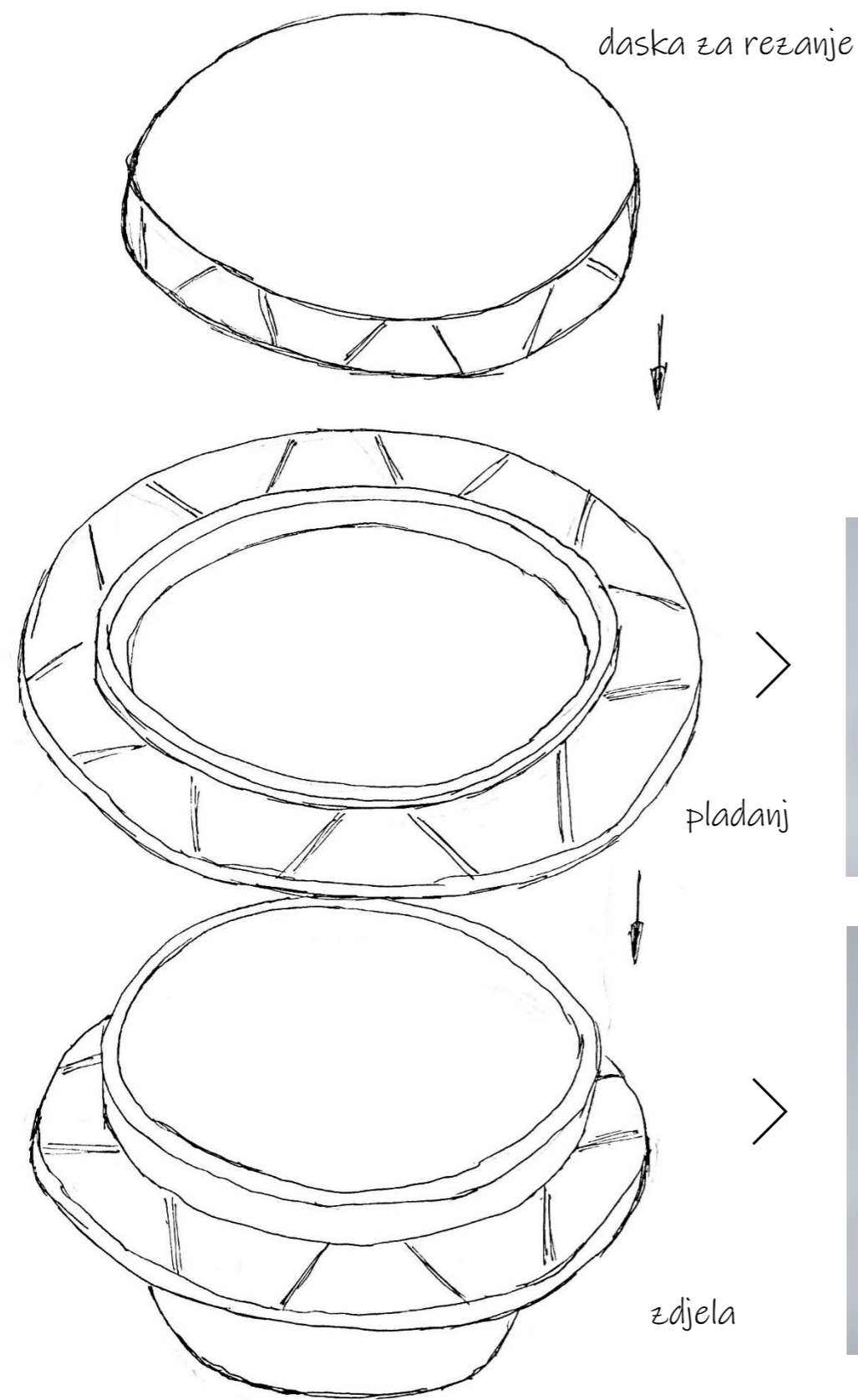
Inspiracija:

Slika 86. Idejno rješenje 6
 Crtež: Mogorović, 2021.; Fotografija: Mogorović, 2021.

Idejno rješenje 7

Sedmo idejno rješenje (Slika 87) nastalo je kao daljnja razrada šestog idejnog rješenje (Slika 86). Inspirirano je posudama za miješenja kruha, *naćvama*, koje imaju velike ručke koje su nastavak same posude. Tako ovo idejno rješenje prate ručke koje su isturene iz forme i nalaze se oko cijelo proizvoda što omogućuje prihvat sa svih strana. Na ručkama su napravljena blaga udubljenja koji su inspirirani urezima na tradicionalnim škrinjama. Daska za rezanje nema ručke veće je ona samo okruglog forma, a kako bi se vizualno povezala s ostatkom asortimana na njoj su udubljena zamišljena po rubu, odnosno po njezinoj debljini. Zdjela, pladanj i daska za rezanje dimenzijski su prilagođeni tako da se mogu slagati jedan na drugoga zauzimajući na taj način manje prostora u kuhinji. Slaganje omogućuje i korištenje pladnja kao poklopca za zdjelu.

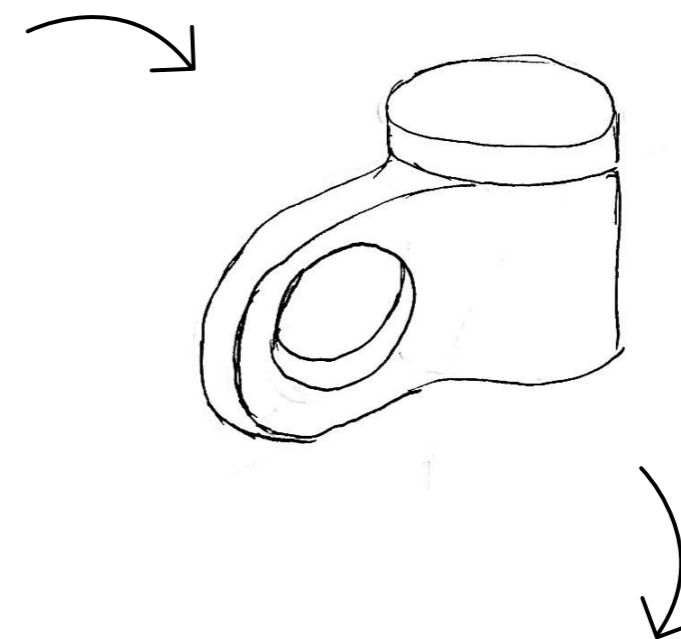

Slika 87. Idejno rješenje 7
 Crtež: Mogorović, 2021.; Fotografija: Mogorović, 2021.

Idejno rješenje 8

Osmo idejno rješenje (Slika 88) nastalo je daljnjim razvojem petog idejnog rješenja (Slika 85). Inspirirano je pastirskim čašama i ostalim posudama koju su karakteristične po velikim ručkama. Upravo se motiv velikih ručki proteže kroz sve proizvode i spaja ih u vizualno skladan asortiman. Svi su proizvodi asortimana kružnog oblika s četvrtastim, blago zaobljenim ručkama koje se nalaze izvan kružne forme.

Inspiracija:

Slika 88. Idejno rješenje 8
 Crtež: Mogorović, 2021.; Fotografija: Mogorović, 2021.

5.2.5. Analiza idejnih rješenja

Kako bi se omogućio odabir optimalnog rješenja potrebno je provesti valorizaciju ideja. Mjerenje vrijednosti ideja nikada nije jednostavan proces (Lapaine, 1994), a ovdje je napravljena matrica vrijednosti prema zadanim zahtjevima.

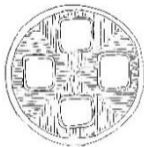

Kroz Tablicu 1 vrijednosno su analizirana sva idejna rješenja i njihova usklađenost s postavljenim zahtjevima. Idejna rješenja rangirana su s tri ocjene: + (zadovoljava postavljeni zahtjev), 0 (asortiman djelom zadovoljava zahtjev, a djelom ne zadovoljava), - (ne zadovoljava postavljeni zahtjev).

Analiza je pokazala kako idejna rješenja 6 i 7 zadovoljavaju sve zahtjeve, idejno rješenje 8 rangirano je na drugom mjestu. Idejno rješenje 1 na trećem je mjestu, idejna rješenja 4 i 5 na četvrtom mjestu, a idejno rješenje 2 na petom mjestu. Na zadnjem mjestu je idejno rješenje 3 koje je dobilo više negativnih ocjena nego onih pozitivnih što je očekivano jer je ova ideja u samom konceptu napuštena zbog nemogućnosti osmišljavanja asortimana.

Iako je tablica dala uvid koja od idejnih rješenja zadovoljavaju najviše zahtjeva, za daljnji odabir konačnog rješenja u obzir treba uzeti i pozitivne strane idejnih rješenja bez obzira na njihov rang. Tako treba razmotriti ideje o složivosti proizvoda jedan na drugoga ili jedan u drugoga, načinima spajanja pomoću magneta, vješanju proizvoda i atraktivnosti pojedinog oblikovnog rješenja.

Tablica 1. Idejna rješenja i rangiranje prema zadovoljavanju zahtjeva

Autorica: Mogorović, 2021.

IDEJNO RJEŠENJE		Asortiman (daska za rezanje + pladani + zdjela + posuda za začine)	Složivost asortimana	Prepoznatljivi tradicionalni elementi	Vizualna objedinjenost asortimana	Lako čišćenje i održavanje	Primjenjivost asortimana kao suvenira	Čvrstoća	Sigurnost	Stabilnost	Ergonomska prilagođenost	Izrađeni od masivnog drva	Prilagođenost izradi na CNC-u	Ekološka prihvatljivost	SUMA +	SUMA 0	SUMA -	UKUPNA OCJENA	RANG
1		-	+	+	+	0	+	+	+	+	+	+	+	+	11	1	1	10	3.
2		+	-	+	+	0	+	+	-	+	0	+	+	+	9	2	2	7	5.
3		-	-	+	-	0	-	-	0	-	+	+	+	+	5	2	6	-1	6.
4		+	-	-	+	+	+	0	+	+	+	+	+	+	10	1	2	8	4.
5		+	-	-	+	+	+	0	+	+	+	+	+	+	10	1	2	8	4.
6		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	13	0	0	13	1.
7		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	13	0	0	13	1.
8		+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	12	0	1	11	2.

5.3. OPTIMIZACIJA IDEJNIH RJEŠENJA – KONAČNO RJEŠENJE

Konačno oblikovano rješenje sastoji se od šest proizvoda: zdjele, pladnja, daske za rezanje, posude, posude za začine i podmetača za čaše (Slika 89). Ovo rješenje kombinacija je nekoliko prethodno prikazanih idejnih rješenja. Ručke za prihvat inspirirane su idejnim rješenjem 5 i one su volumno izrezane iz volumena samog proizvoda. Detalji su inspirirani idejnim rješenjem 3, pa su na proizvodima primijenjeni magneti i urezi. Magneti na nekim proizvodima služe za spajanje dva proizvoda, dok je u nekim slučajevima njihova primjena isključivo estetskog karaktera. Proizvodi asortimana zamišljeni su da se djelomično spajaju ili slažu jedan na drugi što je jedna od odlika idejnih rješenja 1, 6, 7 i 8. Međusobno slaganje daje pojedinim proizvodima nove funkcije, ali i omogućuje lakše skladištenje i ambalažiranje asortimana.

Slika 89. Asortiman proizvoda - konačno rješenje

Crtež: Mogorović, 2021.

5.3.1. Tradicijski motivi i simbolika

Cijeli asortiman povezan je tradicijskim elementima i motivima koji omogućuju skladno povezivanje proizvoda unutar asortimana, ali i pojedinačno uporabu svakog proizvoda s tradicijskim vrijednostima.

Ručke na proizvodima inspirirane su pastirskim čašama čije su ručke uvijek imale izrezane rupe u različitim oblicima. Upravo su na taj način ručke na proizvodima i napravljene, izrezane su iz volumena proizvoda. Proizvodi poput posude i posude za začine imaju veliku vizualnu i namjensku sličnost s tradicionalnim posudama za spremanje soli.

Ukrasni detalji (Slika 90) inspirirani su raznim urezima koji se mogu naći na tradicionalnim škrinjama, ali i drugim proizvodima. Uzet je motiv tri paralelne crte koji je prisutan na škrinjama i motiv kruga koji je čest ukrasni motiv na tradicionalnim proizvodima. Oblik kruga prikazan je kroz primjenu magneta koji na pojedinim proizvodima služe za spajanje. Ujedno, magneti kao metalni dijelovi vuču poveznicu s nekadašnjom apotropijskom vrijednosti koja se pridavala metalu koji je bilo važan element za zaštitu od zlih sila.

Slika 90. Ukrasni detalji na proizvodima

Crtež: Mogorović, 2021.

Kao materijal za izradu proizvoda uzete su tri vrste drva koje su karakteristične za hrvatsko područje i koje su dobivene kao sirovina iz „sretnih“ drveća koja su nekada bila snažan motiv vjerovanja.

5.3.2. Zdjela i pladanj

Zdjela i pladanj (Slika 91) zamišljeni su kao proizvodi koji se međusobno mogu povezivati, ali istodobno koristiti zasebno.

Slika 91. Zdjela i pladanj

Crtež: Mogorović, 2021.

Zdjela je jednostavnog okruglog oblika sa urezima i magnetima izvedenima na rubu i ručkama izrezanim iz volumena same zdjele.

Pladanj je također okruglog oblika i dimenzijama odgovara promjeru zdjele. Kod njega su magneti i urezi izvedeni na plohi što omogućava spajanje zdjele i pladnja pomoću magneta. Kako bi se osiguralo njihovo bolje spajanje, središnji dio strane na kojoj su izvedeni ukrasi izdignut je iz površine i usklađen s unutrašnjim dimenzijama zdjele. Površina pladnja koja nema ukrase ima tek malo izdignut rub kao dodatni oblikovni element. Ovisno o željama korisnika pladanj se može koristiti s obje strane prilagođavajući se na taj način korisniku i njegovim potrebama i namjeni.

5.3.3. Daska za rezanje

Daska za rezanje (Slika 92) prati kružni oblik ostalih proizvoda asortimana. Kao i na ostalim proizvodima, ručka je izrezana iz volumena same daske. Gornja i donja površina daske su ravne i namijenjene rezanju. Urezi i magneti izvedeni su na rubu daske i imaju isključivo dekorativnu funkciju.

Slika 92. Daska za rezanje

Crtež: Mogorović, 2021.

5.3.4. Posuda

Posuda (Slika 93) je dio asortimana koji je inspiriran otvorenom posudom za sol, *solenkom*, koja nema poklopac. Njezina se ručka vertikalno izdiže iz volumena posude iz koje je izrezana rupa koja služi kao prihvatnik. Urezi i magneti postavljeni su na rub posude i imaju isključivo dekorativnu funkciju. Posuda je malih dimenzija i ima multifunkcionalnu namjenu. Može poslužiti kao posuda za držanje sitnih kuhinjskih potrepština, kao posuda za vaganje manjih količina namjernica i sl. Njezina namjena u potpunosti se prilagođava potrebama korisnika i nije striktno vezana za prostor kuhinje.

*Slika 93. Posuda
Crtež: Mogorović, 2021.*

5.3.5. Posuda za začine

Posuda za začine (Slika 94) ima jednostavni okrugli oblik na koji dolazi poklopac s ručkom koja je jednakog oblika kao kod proizvoda iz ostatka asortimana. Njezina namjena također je inspirirana tradicionalnim posudama za sol, *solenkama*, no osim za pohranu soli može se koristiti i za pohranu ostalih začina. Urezi i magneti na posudi postavljeni su po rubu i odgovaraju magnetima na poklopcu.

*Slika 94. Posuda za začine i podmetač za čaše
Crtež: Mogorović, 2021.*

5.3.6. Poklopac – podmetač za čaše

Ovaj proizvod asortiman ima dvojaku funkciju. Može biti korišten kao poklopac za posudu za začine i tako biti dio proizvoda, ili se koristiti kao podmetač za čaše i biti proizvod sam za sebe (Slika 94). Ručka je usklađena s oblikom ručki na ostalim proizvodima. Urezi i magneti su postavljeni u krug i odgovaraju magnetima postavljenima na posudi za začine. Središnji dio unutar izvedenih ukrasa je izdignut što omogućuje nalijeganje unutar posude za začine, ali i služi kao prostor za postavljanje čaše.

5.3.7. Primjenjivost asortimana kao suvenira

Iako je asortiman osmišljen kao niz drvenih uporabnih predmeta koji su inspirirani kulturnom baštinom Republike Hrvatske, oni su također primjenjivi i kao suveniri. Materijal izrade i primjena tradicijskih elemenata i motiva odraz su narodnog identiteta. Na taj se način odvaja turističku ponudu Republike Hrvatske od turističke ponude drugih destinacija i čine je unikatnom i prepoznatljivom. Primjena ovakvih proizvoda kao suveniri ujedno je i funkcionalna, te omogućuje prisjećanje na lijepe trenutke s putovanja svakom daljnjom uporabom proizvoda. Gotovi svi proizvodi asortimana (osim posude) imaju mogućnost međusobnog slaganja jedan u/na drugi, što pridonosi lakšem ambalažiranju asortimana i njegovu bolju prikladnost namjeni suvenira. Svaki od proizvoda iz asortimana sadrži jednake vizualne elemente koje ne daju samo vizualnu poveznicu asortimanu, već i omogućuju primjenu svakog pojedinačnog proizvoda s prepoznatljivim tradicijskim elementima. Ukoliko je kupac ipak ograničen veličinom suvenira kojeg može kupiti (i ponijeti sa sobom) na putovanju, proizvodi se mogu nuditi kao pojedinačni produkt, poput posude, posude za začine i podmetača za čaše. Ti proizvodi su manjih dimenzija čime zauzimaju i manje prostora (primjerice u torbi ili u transportu) i što ih čini puno prikladnijim namjeni putnog suvenira.

5.3.8. Materijal i tehnologija izrade

Pri odabiru materijala, odnosno vrste drva, bilo je bitno voditi računa o namjeni proizvodi i u kakvim će se uvjetima materijal koristiti. S obzirom da se radi o proizvodima koji su inspirirani kulturnom baštinom Republike Hrvatske odlučeno je da će se primijeniti vrste drva karakteristične za to područje. Prstenasto porozne vrste drva, poput hrasta, eliminirane su zbog velikih pora jer bi u takve pore lakše ulazila hrana. Vrste drva s niskom tvrdoćom, također nisu razmatrane jer bi se s primjenom na proizvodima poput daske za rezanje lako oštetile. Kao jedan od tradicijskih motiva, ključan u psihološkom zahtjevu pa time i odabiru, je da vrsta drva koje će se primijeniti bude usklađena s nekadašnjim vjerovanjem u „sretna“

drveća uz koje su se nekada vezala mnoga vjerovanja. Ovom selekcijom odlučeno je da bi proizvodi mogli biti izrađeni od javorovine, bukovine i maslinovine.

Proizvodi asortimana oblikovani su na način da budu u skladu sa suvremenom tehnologijom koja je ključna za današnju industriju. Izrada proizvoda iz jednog komada drva, iako je moguće, otežava nabavu sirovine koja mora biti odgovarajućih dimenzija. Iz tog su razloga proizvodi izrađeni iz više manjih elemenata koji su međusobno lijepljeni kako bi se dobila željena veličina drvenog komada iz koje će se proizvod izraditi, ali i dobila bolja fizičko-mehanička svojstva (Tkalec i Prekrat, 2000). Elementi za izradu zdjele se širinsko-debljinski spajaju, oni za izradu pladnja i daske za rezanje se širinski spajaju, elementi za izradu posude i posude za začine se debljinski spajaju, a podmetač za čaše moguće je izvesti iz jednog komada drva. Sve elemente potrebno je blanjanjem svesti na određenu dimenziju i izbrusiti površine, te onda širinski, debljinski ili širinsko-debljinski ljepilom spajati elemente na tupi sljub. Nakon sljepljivanja elemenata proizvodi se izrađuju na petoosnom CNC obradnom centru.

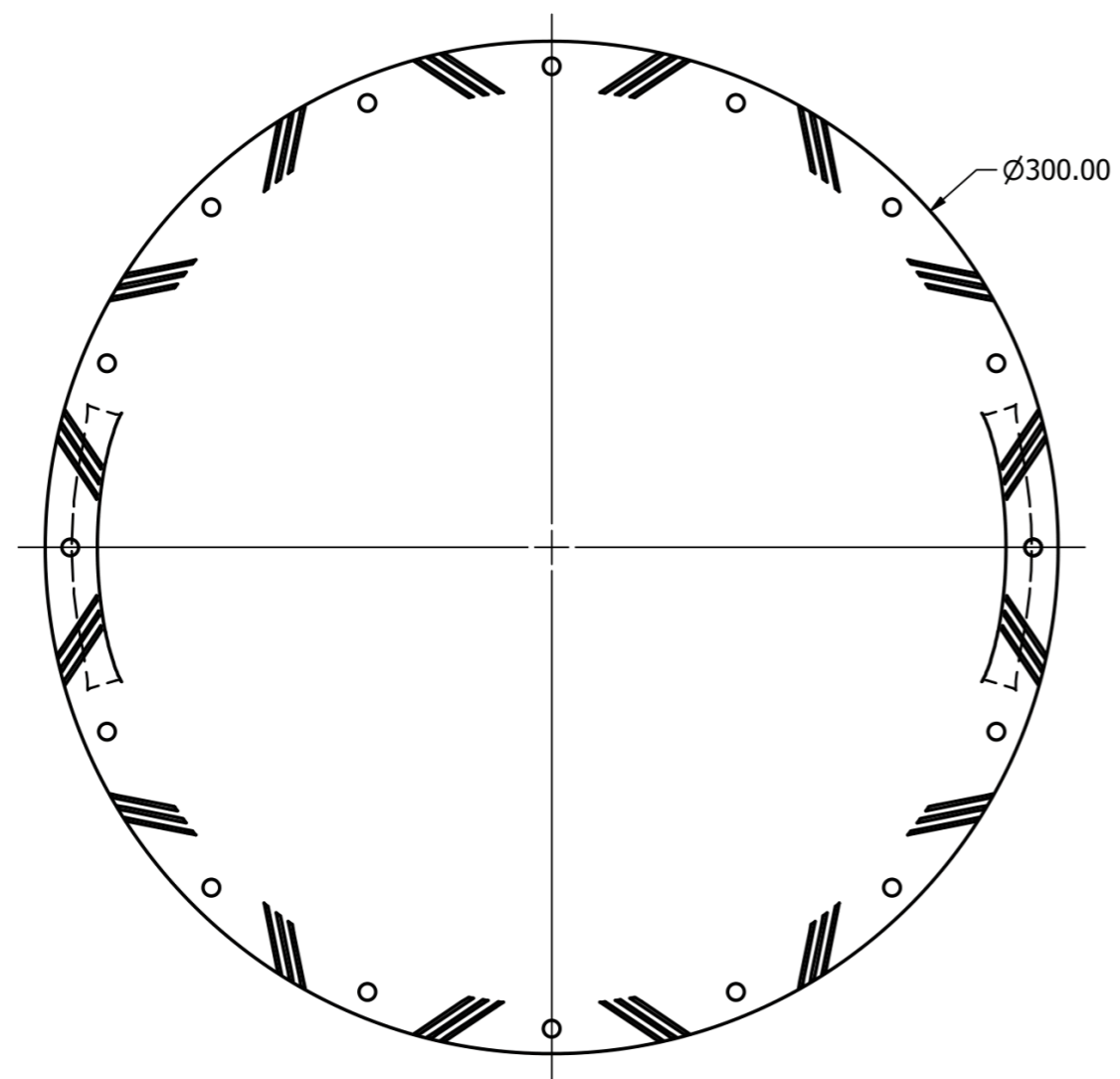
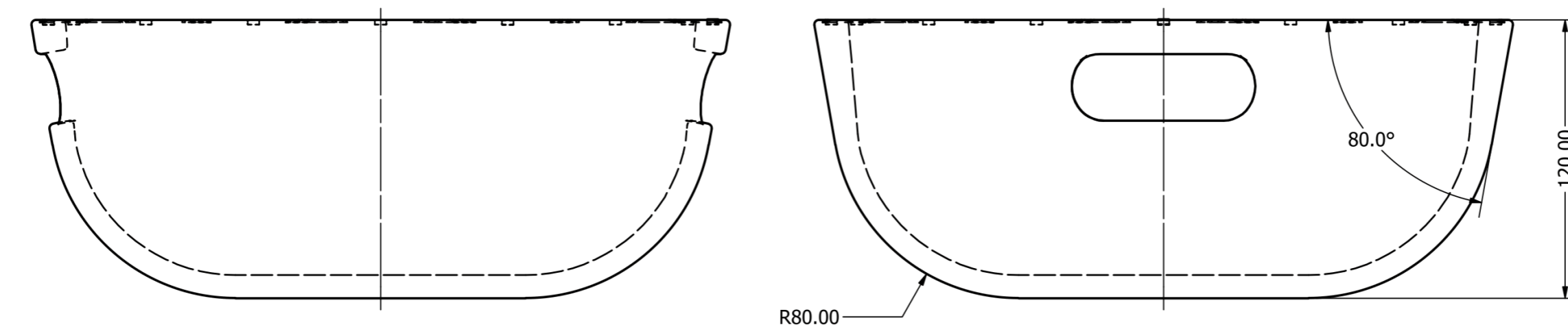
5.3.9. Površinska obrada proizvoda

Kod korištenja cjelovitog drva kao materijala za izradu oblikovanih proizvoda potrebno je posebnu pažnju posvetiti površinskoj obradi, ne samo kako bi se ga zaštitilo već i kako bi se uistinu dobio ekološki prihvatljiv proizvod. Iako je drvo prirodni materijal koji je ekološki prihvatljiv primjena raznih kemikalija u premazanim materijalima može uvelike utjecati na otisak koji će proizvod za vrijeme trajanja ciklusa života ostaviti na okoliš (Mogorović, 2019). Iz tog bi razloga površina drvenih proizvoda svakako trebala biti obrađena ekološki prihvatljivim premazima.

Asortiman je stoga površinski obrađen prirodnim uljima koja su ekološki prihvatljivi premazni materijal i daju površini drva bogati prirodni izgled. Iako ona pružaju manju zaštitu površine drva od nekih drugih premaza (Flexner, 1994), današnji razvoj novih formula omogućio je prikladnost ovih premaza za gotovo svaku primjenu (Jirouš-Rajković, 2018), a time i primjeni u prostoru kuhinje. Prirodna ulja nanose se na izbrušenu i očišćenu površinu drva utrljavanjem pomoću krpa, pa ne zahtijevaju nikakvu posebnu opremu. Ipak, površine obrađene uljima potrebno je redovito obnavljati, a sam proces obnove i nanošenja su vrlo jednostavni, te omogućavaju kupcu da po potrebi osvježi i obnavlja površinu svojih proizvoda nanošenjem novog sloja premaznog materijala bez uklanjanja postojećeg premaza (Petrič, 2006).

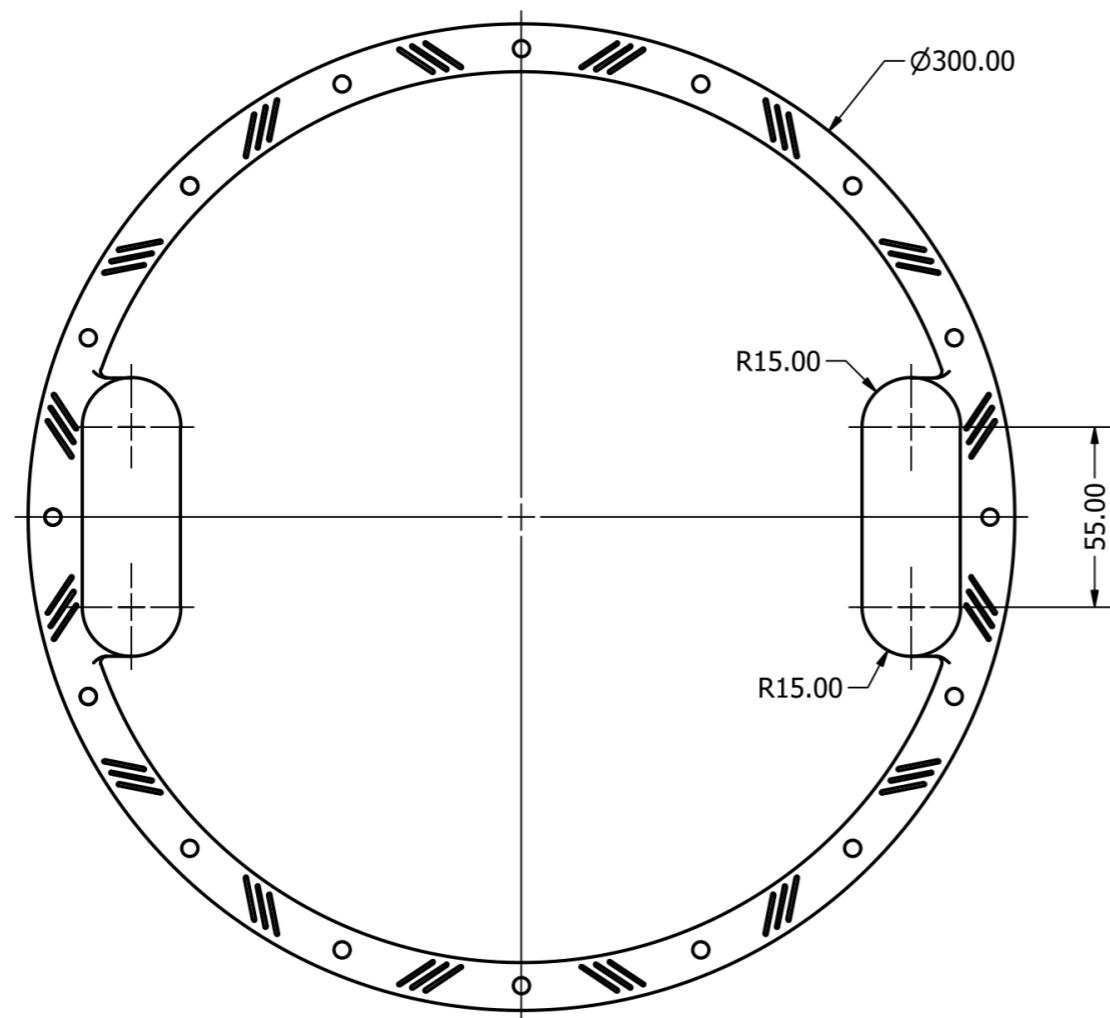
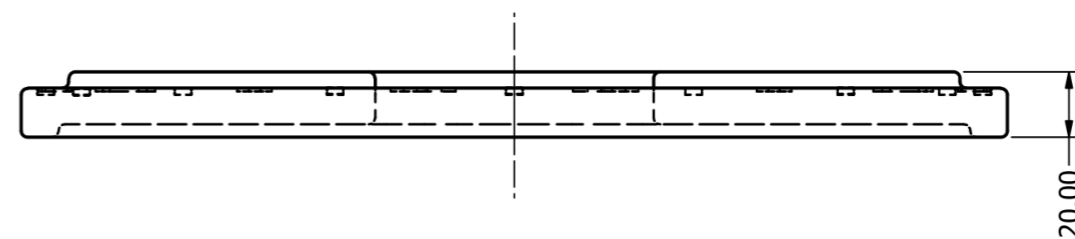
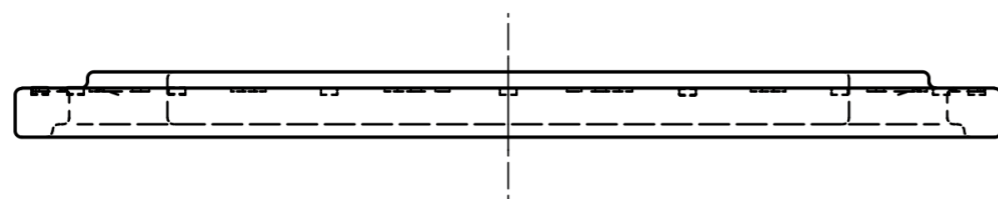
5.3.10. Tehnička razrada

U nastavku su prikazani tehnički crteži s glavnim gabaritnim dimenzijama i tehnički opisi svih proizvoda konačnog rješenja oblikovanog asortimana.

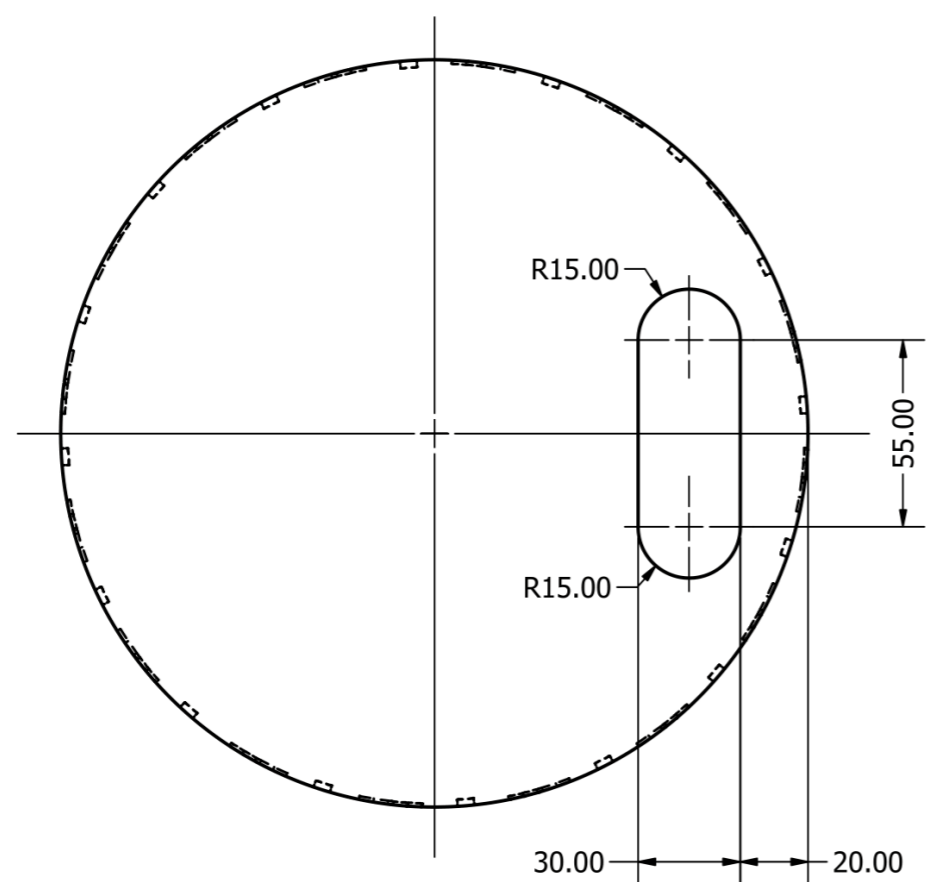
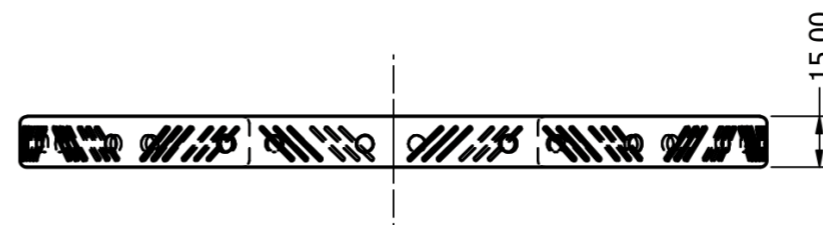
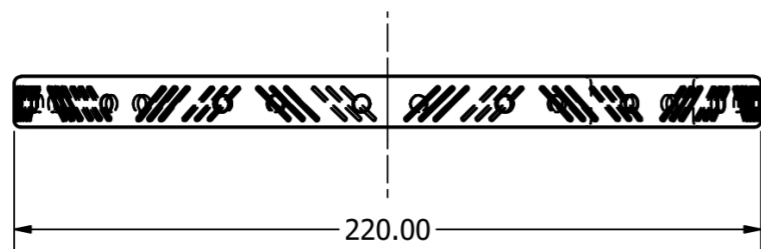
Zdjela	
Mihaela Mogorović	Mjerilo:1:2

<p>TEHNIČKI OPIS br.: 1</p>	
<p>NAZIV PROIZVODA: Zdjela</p>	
<p>NAMJENA I KRATKI OPIS PROIZVODA: Priprema / čuvanje hrane</p>	
<p>FUNKCIONALNE (GABARITNE) DIMENZIJE: Sastavljen: 300x300x120 mm</p>	
<p>VRSTA I KVALITETA DRVNIH MATERIJALA: Proizvod je izrađen iz masivnog drva. Vrsta drva može biti javorovina, bukovina ili maslinovina.</p>	
<p>VRSTA I KVALITETA NEDRVNIH MATERIJALA: Magnet Ø5x2 mm x 16 kom</p>	
<p>TOČNOST I FINOĆA OBRADE: Svi bridovi zaobljeni su radijusom od minimalno 2 mm.</p>	
<p>KONSTRUKCIJA I NAČIN SASTAVLJANJA: Proizvod je izrađen širinsko-debljinskim spajanjem drvnih elemenata tupim sljubom.</p>	
<p>POVRŠINSKA OBRADA: Sve površine fino su brušene brusnim papirom granulacije 220 i površinski obrađene prirodnim uljima.</p>	
<p>PAKIRANJE: Proizvod se isporučuje u kartonskoj kutiji. Moguća je isporuka sa ostalim proizvodima iz asortimana. Uz proizvod se isporučuje opis proizvoda.</p>	

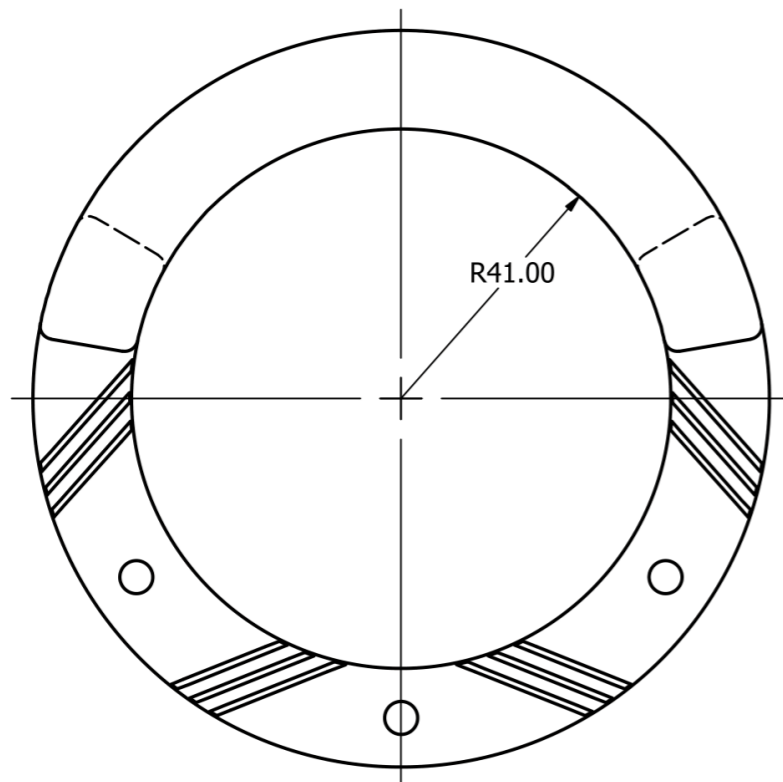
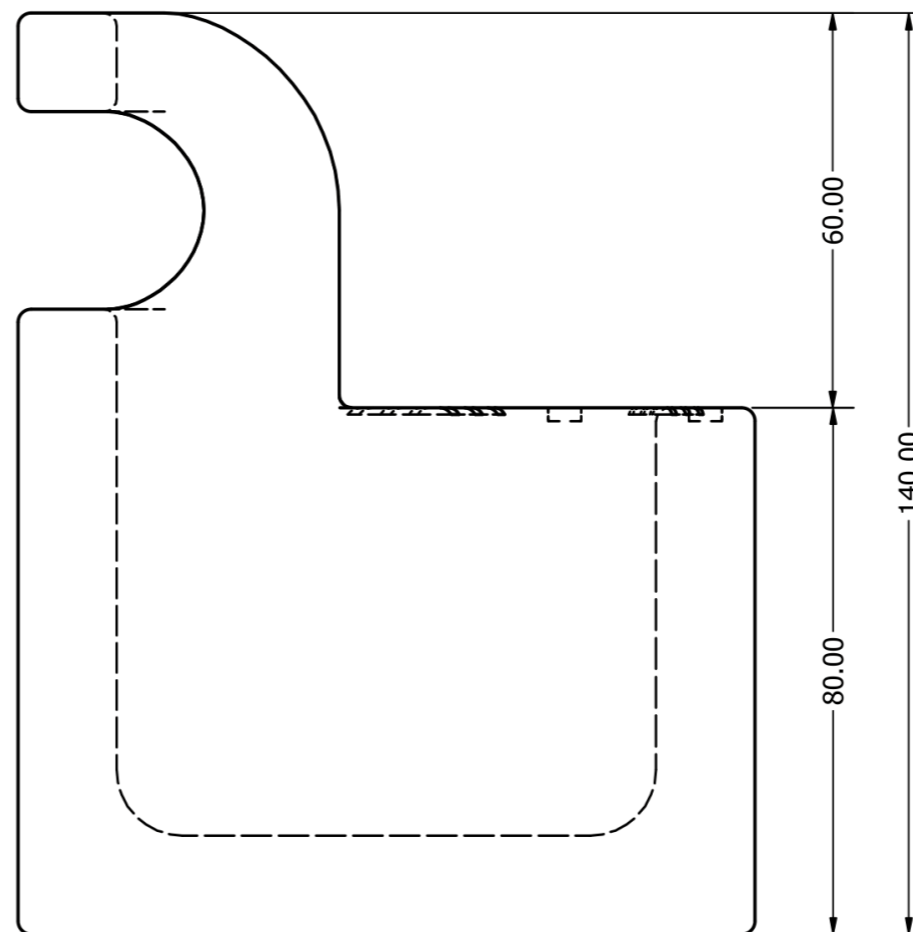
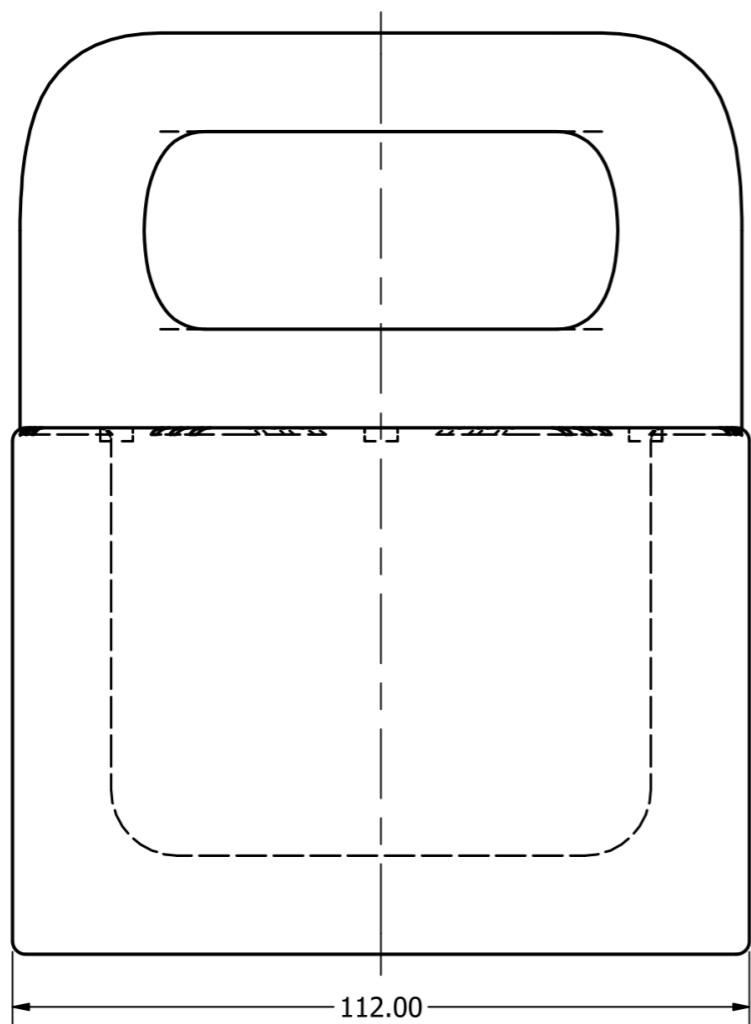
Pladanj	
Mihaela Mogorović	Mjerilo:1:2

<p>TEHNIČKI OPIS br.: 2</p>	
<p>NAZIV PROIZVODA: Pladanj</p>	
<p>NAMJENA I KRATKI OPIS PROIZVODA: Posluživanje hrane</p>	
<p>FUNKCIONALNE (GABARITNE) DIMENZIJE: Sastavljen: 300x300x20 mm</p>	
<p>VRSTA I KVALITETA DRVNIH MATERIJALA: Proizvod je izrađen iz masivnog drva. Vrsta drva može biti javorovina, bukovina ili maslinovina.</p>	
<p>VRSTA I KVALITETA NEDRVNIH MATERIJALA: Magnet Ø5x2 mm x 16 kom</p>	
<p>TOČNOST I FINOĆA OBRADE: Svi bridovi zaobljeni su radijusom od minimalno 2 mm.</p>	
<p>KONSTRUKCIJA I NAČIN SASTAVLJANJA: Proizvod je izrađen širinskim spajanjem drvnih elemenata tupim sljubom.</p>	
<p>POVRŠINSKA OBRADA: Sve površine fino su brušene brusnim papirom granulacije 220 i površinski obrađene prirodnim uljima.</p>	
<p>PAKIRANJE: Proizvod se isporučuje u kartonskoj kutiji. Moguća je isporuka sa ostalim proizvodima iz asortimana. Uz proizvod se isporučuje opis proizvoda.</p>	

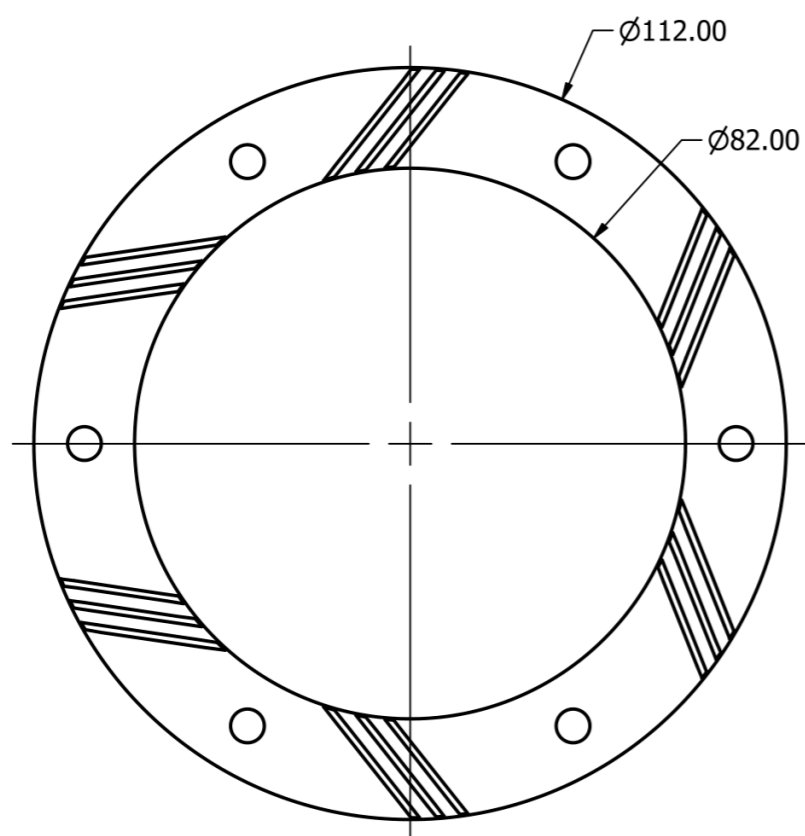
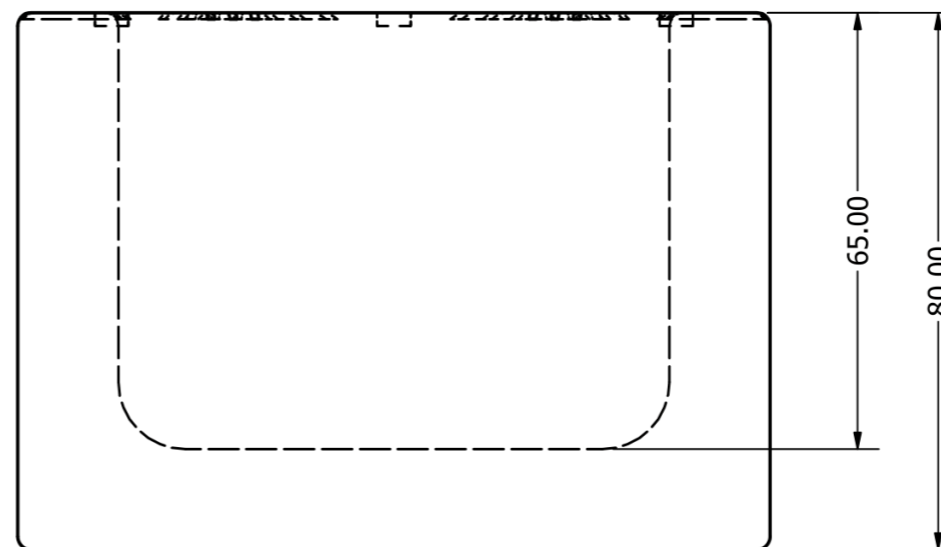
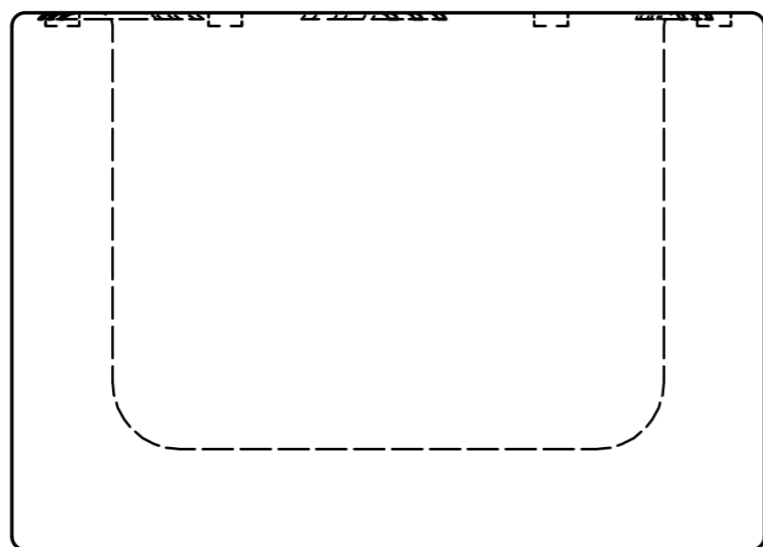
Daska za rezanje	
Mihaela Mogorović	Mjerilo:1:2

TEHNIČKI OPIS br.: 3	
NAZIV PROIZVODA: Daska za rezanje	
NAMJENA I KRATKI OPIS PROIZVODA: Priprema hrane	
FUNKCIONALNE (GABARITNE) DIMENZIJE: Sastavljen: 220x220x15 mm	
VRSTA I KVALITETA DRVNIH MATERIJALA: Proizvod je izrađen iz masivnog drva. Vrsta drva može biti javorovina, bukovina ili maslinovina.	
VRSTA I KVALITETA NEDRVNIH MATERIJALA: Magnet Ø5x2 mm x 16 kom	
TOČNOST I FINOĆA OBRADE: Svi bridovi zaobljeni su radijusom od minimalno 2 mm.	
KONSTRUKCIJA I NAČIN SASTAVLJANJA: Proizvod je izrađen širinskim spajanjem drvnih elemenata tupim sljubom.	
POVRŠINSKA OBRADA: Sve površine fino su brušene brusnim papirom granulacije 220 i površinski obrađene prirodnim uljima.	
PAKIRANJE: Proizvod se isporučuje u kartonskoj kutiji. Moguća je isporuka sa ostalim proizvodima iz asortimana. Uz proizvod se isporučuje opis proizvoda.	

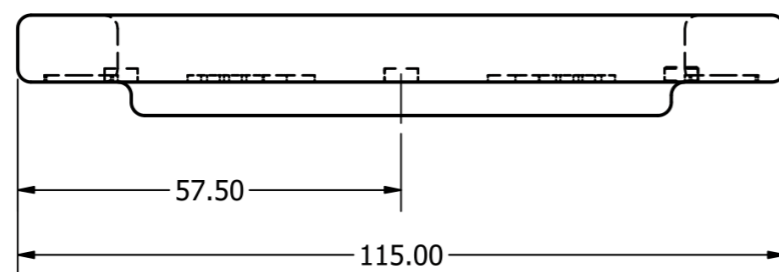
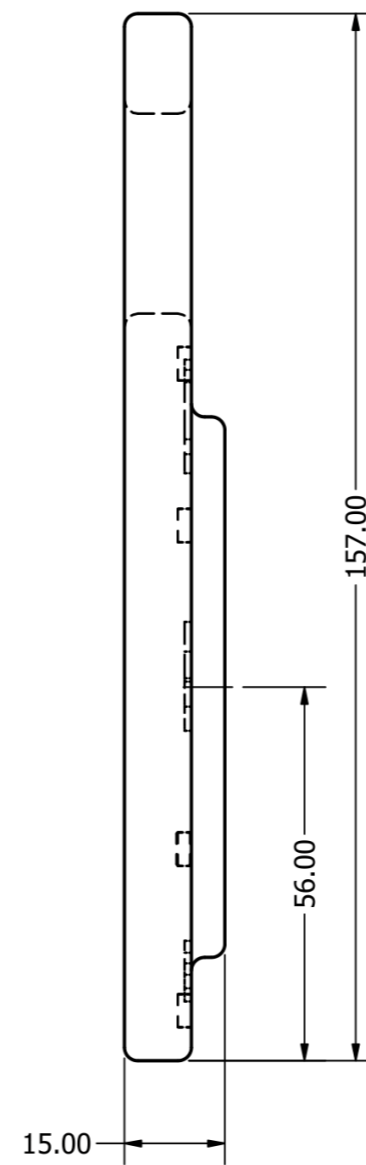
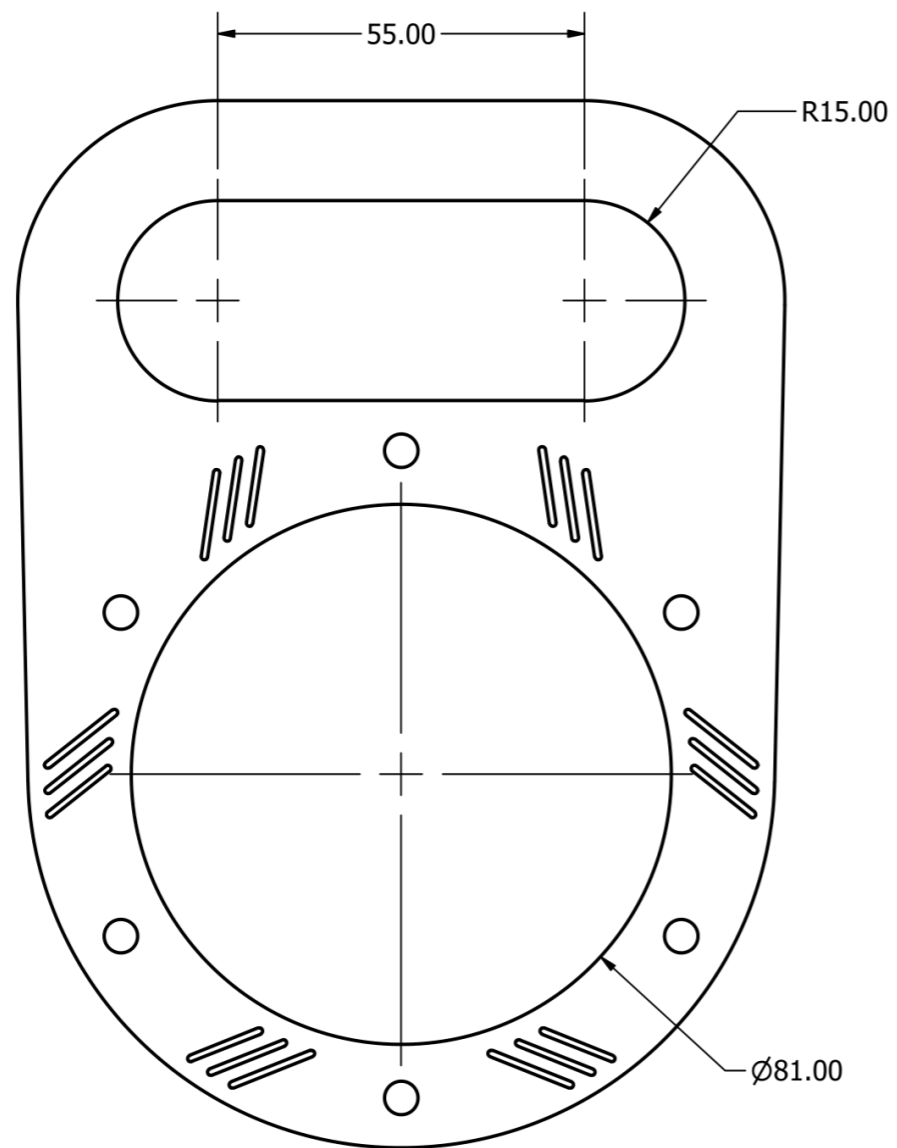
Posuda	
Mihaela Mogorović	Mjerilo: 1:1

<p>TEHNIČKI OPIS br.: 4</p>	
<p>NAZIV PROIZVODA: Posuda</p>	
<p>NAMJENA I KRATKI OPIS PROIZVODA: Čuvanje hrane i potrepština</p>	
<p>FUNKCIONALNE (GABARITNE) DIMENZIJE: Sastavljen: 140x112x112 mm</p>	
<p>VRSTA I KVALITETA DRVNIH MATERIJALA: Proizvod je izrađen iz masivnog drva. Vrsta drva može biti javorovina, bukovina ili maslinovina.</p>	
<p>VRSTA I KVALITETA NEDRVNIH MATERIJALA: Magnet Ø5x2 mm x 3 kom</p>	
<p>TOČNOST I FINOĆA OBRADE: Svi bridovi zaobljeni su radijusom od minimalno 2 mm.</p>	
<p>KONSTRUKCIJA I NAČIN SASTAVLJANJA: Proizvod je izrađen debljinskim spajanjem drvnih elemenata tupim sljubom.</p>	
<p>POVRŠINSKA OBRADA: Sve površine fino su brušene brusnim papirom granulacije 220 i površinski obrađene prirodnim uljem.</p>	
<p>PAKIRANJE: Proizvod se isporučuje u kartonskoj kutiji. Moguća je isporuka sa ostalim proizvodima iz asortimana. Uz proizvod se isporučuje opis proizvoda.</p>	

Posuda za začine	
Mihaela Mogorović	Mjerilo:1:1

TEHNIČKI OPIS br.: 5	
NAZIV PROIZVODA: Posuda za začine	
NAMJENA I KRATKI OPIS PROIZVODA: Čuvanje namjernica	
FUNKCIONALNE (GABARITNE) DIMENZIJE: Sastavljen: 112x80x112mm	
VRSTA I KVALITETA DRVNIH MATERIJALA: Proizvod je izrađen iz masivnog drva. Vrsta drva može biti javorovina, bukovina ili maslinovina.	
VRSTA I KVALITETA NEDRVNIH MATERIJALA: Magnet Ø5x2 mm x 6 kom	
TOČNOST I FINOĆA OBRADE: Svi bridovi zaobljeni su radijusom od minimalno 2 mm.	
KONSTRUKCIJA I NAČIN SASTAVLJANJA: Proizvod je izrađen debljinskim spajanjem drvnih elemenata tupim sljubom.	
POVRŠINSKA OBRADA: Sve površine fino su brušene brusnim papirom granulacije 220 i površinski obrađene prirodnim uljem.	
PAKIRANJE: Proizvod se isporučuje u kartonskoj kutiji. Moguća je isporuka sa ostalim proizvodima iz asortimana. Uz proizvod se isporučuje opis proizvoda.	

Poklopac / podmetač za čaše	
Mihaela Mogorović	Mjerilo:1:1

<p>TEHNIČKI OPIS br.: 6</p>	
<p>NAZIV PROIZVODA: Podmetač za čaše/poklopac</p>	
<p>NAMJENA I KRATKI OPIS PROIZVODA: Podmetač za čaše</p>	
<p>FUNKCIONALNE (GABARITNE) DIMENZIJE: Sastavljen: 175x115x15 mm</p>	
<p>VRSTA I KVALITETA DRVNIH MATERIJALA: Proizvod je izrađen iz masivnog drva. Vrsta drva može biti javorovina, bukovina ili maslinovina.</p>	
<p>VRSTA I KVALITETA NEDRVNIH MATERIJALA: Magnet Ø5x2 mm x 6 kom</p>	
<p>TOČNOST I FINOĆA OBRADE: Svi bridovi zaobljeni su radijusom od minimalno 2 mm.</p>	
<p>KONSTRUKCIJA I NAČIN SASTAVLJANJA: Proizvod je izrađen iz jednog komada drveta.</p>	
<p>POVRŠINSKA OBRADA: Sve površine fino su brušene brusnim papirom granulacije 220 i površinski obrađene prirodnim uljem.</p>	
<p>PAKIRANJE: Proizvod se isporučuje u kartonskoj kutiji. Moguća je isporuka sa ostalim proizvodima iz asortimana. Uz proizvod se isporučuje opis proizvoda.</p>	

6. ZAKLJUČAK

Istraživanjem i analizom tradicijskih proizvoda od drva uviđa se kako su oni kroz godine doživjeli mnoge promjene. Razvoj novih tehnologija, materijala, ali i novih navika i potreba korisnika uvelike su promijenili kriterije uporabnih drvenih predmeta u kućanstvu, a naročito onih u kuhinji. Upravo je to bio glavni razlog zašto se pažnja u radu usmjerila na analizu prostora kuhinje i na njezinu nekadašnju i sadašnju važnost, kao i na proizvode koji se u njoj koriste, te se krenulo u smjeru oblikovanja drvenih proizvoda koji su prilagođeni suvremenom kuhinjskom prostoru.

Ciklička metoda kreativnog procesa dovela je do oblikovanja asortimana drvenih proizvoda koji povezuju tradicijske elemente inspirirane kulturnom baštinom Republike Hrvatske s domaćim vrstama drva, suvremenom tehnologijom i površinskom obradom prirodnim premazima dajući ekološki prihvatljive proizvode namijenjene svakodnevnoj uporabi u kuhinji. Oblikovanjem ovog asortimana nastoji se u korisnicima potaknuti buđenje osjećaja za tradiciju i baštinu koje su dio hrvatske povijesti i nasljedstva koje smo naslijedili od prijašnjih naraštaja.

Korištenjem tradicijskih elemenata, lokalnih materijala za izradu i lokalne proizvodnje dobiva se proizvod koji promovira identitet i kulturu naše zemlje. Zato primjena oblikovanog asortimana i proizvoda unutar njega nije ograničena samo na kućanstvo, već može poslužiti u turističkoj promociji i ponudi Republike Hrvatske. Korištenje proizvoda kao suvenira daje turistima mogućnost kupnje funkcionalnog i ekološkog proizvoda koji ima jedinstvena tradicijska obilježja i koji će svakom uporabom biti podsjetnik na putovanje, a njihova uporaba u turističkim objektima, poput hotela i kuće za odmor, ukazuje gostima na vrednovanje vlastite povijesti i tradicije. Sljedeći korak bio bi provesti analizu tržišne prihvatljivosti oblikovanog asortimana koja bi uključivala ključne riječi poput: baština, simbolika, suveniri i navike korisnika u suvremenom kućanstvu.

LITERATURA

1. Antoš, Z., 1998: Pokućstvo u Hrvatskoj: etnološki pogled na unutrašnje uređenje doma. Zagreb, Etnografski muzej Zagreb.
2. Ban, T., 2017: Škrinje u tradicijskoj kulturi Dalmacije. *Ethnologica Dalmatica*, (24), str. 119-135., <https://hrcak.srce.hr/185673> (pristupljeno: 23.8.2021.)
3. Barešić, A.; Forenbaher, S.; Iveković Martinis, A.; Jernej Pulić, M.; Lah, J.; Nahod, B.; Novokmet, N.; Orlić, O.; Perinić Lewis, A.; Rajić Šikanjić, P.; Rudan, P.; Smolej Narančić, N.; Sujoldžić, A.; Šimičić, L.; Tomas, Ž.; Vukša Nahod, P.; Zajc Petranović, M., 2015: Hrvatsko antropološko nazivlje. Zagreb, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, <http://struna.ihjj.hr/v4/uploads/bead7573c31d4aa.pdf> (pristupljeno 2. 7. 2021.).
4. Belaj, M., 2001: Tradicijska arhitektura u Lonjskom polju. *Studia ethnologica Croatica*, 12/13(1):69-110., <https://hrcak.srce.hr/48527> (pristupljeno: 16.7.2021.).
5. Biškupić Bašić, I., 2012: Svijet igračaka: dječje igračke iz hrvatske baštine/The world of toys: children`s toys from Croatian heritage. katalog izložbe, Zagreb, Etnografski muzej Zagreb.
6. Cinar, H., 2005: Eco-design and furniture: Environmental impacts of wood-based panels, surface and edge finishes. *Forest Products Journal*, 55(11), pp.27-33., https://www.researchgate.net/profile/Hamza-Cinar-3/publication/286615732_Eco-design_and_furniture_Environmental_impacts_of_wood-based_panels_surface_and_edge_finishes/links/5abe45b8a6fdcccda659f32e/Eco-design-and-furniture-Environmental-impacts-of-wood-based-panels-surface-and-edge-finishes.pdf (pristupljeno: 16.8.2021.)
7. Domljan, D.; Grbac, I., 2008: Wood or non-wood? World trends in furniture design. In *Wood is good: properties, technology, valorisation, application. Proceedings of the 19th international scientific conference, Zagreb, Croatia, 17th October, 2008* (pp. 31-39). Faculty of Forestry, University of Zagreb.
8. Fischer, H., 2001: Innovative AURO Natural Paints: Optimised for health, the environment and technical performance. Script for the lectures, Asia, April, 2001. https://www.auro.de/en/about-AURO/gentle-chemistry/articles/articles-files/innovative_auro_paints_2001.pdf (pristupljeno: 30.8.2021)
9. Flexner, B., 1994: *Understanding Wood Finishing: How To Select and Apply The Right Finish*. Emmaus, Pennsylvania, Rodale Press,

- <https://www.scribd.com/document/524961986/Understanding-Wood-Finishing-How-to-Select-and-Apply-the-Right-Finish> (pristupljeno: 10.9.2021.)
10. Geiger Zeman, M.; Zeman, Z., 2011: Suveniri – simboli lokalnih identiteta, ekspresije kulturne baštine i promotori turizma. «. Modeli upravljanja procesima obnove i razvoja povijesnih gradova, Primjer Ivanić-Grada: Mogućnosti revitalizacije i obnove starog Ivanića, Ivanić-Grad, 11. studenog 2011., http://www.ecovast.hr/dokumenti/publikacije/Ivanic2009/44_GeigerZeman_Zeman.pdf
 11. Jagić, S., 2011: Škrinjarstvo u ivanečkom kraju. *Kaj*, 44 (219)(6 (313)), str. 79-89., <https://hrcak.srce.hr/85330> (pristupljeno: 30.7.2021.)
 12. Jirouš-Rajković, V., 2018: Prirodni materijali u površinskoj obradi drva. Predavanje iz predmeta Površinska obrada drva.
 13. Kocković Zaborski, T., 2015: Zbirka Arhitektura i oprema kuće/La collezione Architettura e arredo della casa. Pazin, Etnografski muzej Istre.
 14. Lapaine, B., 1993: Metodologija dizajna, Interfakultetski studij dizajna, Zagreb.
 15. Lapaine, B., 1994: Dizajn, Šumarski fakultet Zagreb, Zagreb.
 16. Liu, H., 2021: Perceived Value Dimension, Product Involvement and Purchase Intention for Intangible Cultural Heritage Souvenir. *American Journal of Industrial and Business Management*, 11(01), p.76. DOI: 10.4236/ajibm.2021.111006
 17. Liu, H.; Han, F.; Wang, J., 2020: On the Development of Intangible Cultural Heritage Souvenir Based on the Perception of Tourists. *Journal of Service Science and Management*, 13, 345-356. DOI: 10.4236/jssm.2020.132023.
 18. Manola, M.; Balempas, A., 2020: Souvenirs: Their Role In Tourism Industry, Cultural Heritage And Their Utilization In Experiential Teaching. *Archives of Business Review–Vol*, 8(9). DOI: 10.14738/abr.89.8970.
 19. Maroević, I., 2001: Koncept održivog razvoja u zaštiti kulturna baštine. *Socijalna ekologija*, 10(4), str. 235-246., <https://hrcak.srce.hr/141328> (pristupljeno: 28.6.2021.)
 20. Miličević, J., 1995: Istarski suvenir. prvo izdanje, Svetvinčenat.
 21. Mogorović, M., 2019: Ekološki prihvatljivi premazni materijali za drvo. Završni rad, Sveučilište u Zagrebu Šumarski fakultet, Zagreb.
 22. Novosel, F. 2009: Odabrani primjeri kulturnih i povijesnih motiva drveta kod Hrvata. projekt Park u parku, Udruga bivših učenika škole primijenjene umjetnosti i dizajna „UBU“, Škola

- primijenjene umjetnosti i dizajna, kolovoz 2009, Zagreb. https://www.academia.edu/3990712/Odabrani_primjeri_kulturnih_i_povijesnih_motiva_dr_veta_kod_Hrvata_Selected_Examples_of_Cultural_and_Historical_Motives_of_Wood_among_Croats_ (pristupljeno: 3.9.2021.)
23. Panero, J.; Zelnik, M., 1987: Antropološke mere i interijer. Zbirka preporuka za standarde u projektiranju, Građaska knjiga, Beograd.
24. Petrič, M., 2006: Površinska obrada drvenih podnih obloga prirodnim uljima. Korak u prostor, vol 5 (1). <https://korak.com.hr/korak-013-ozujak-2006-povrsinska-obrađa-drvenih-podnih-obloga-prirodnim-uljima/> (pristupljeno: 20.8.2021.).
25. Petrič, M., 2009: Utjecaj premaza za drvo na ljudsko zdravlje. Korak u prostor, vol 7 (4). <https://korak.com.hr/korak-028-prosinac-2009-utjecaj-premaza-za-drvo-na-ljudsko-zdravlje/> (pristupljeno: 22.7.2021.).
26. Pintarić, N., 2005: Emotivan odnos prema prostoru u kojemu živimo: jezična slika DOMA u hrvatskom, poljskom i ruskom jeziku. Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 31(1), str. 227-248., <https://hrcak.srce.hr/9401> (pristupljeno: 20.07.2021.)
27. Polonijo, I., 1999: Od ordenja do simbola identiteta. izložba o istarskom suveniru u Etnografskom muzeju Istre u Pazinu (Prikaz). *Studia ethnologica Croatica*, 10/11(1), str. 195-198., <https://hrcak.srce.hr/48547> (pristupljeno: 3.8.2021.).
28. Prebežac, D.; Mikulić, J., 2005: Turistički suvenir grada Zagreba. *Market-Tržište*, 17(1-2), str. 89-98., <https://hrcak.srce.hr/21992> (pristupljeno: 5.8.2021.).
29. Puntarović-Vlahinić, J., 1992: Oblici tradicijske arhitekture i kulture stanovanja u Baranji. *Studia ethnologica Croatica*, 4(1), str. 49-68., <https://hrcak.srce.hr/75750> (pristupljeno: 20.7.2021.).
30. Qi, Z.; Hong, L., 2011: Study on design and research of tourist souvenirs on the background of low-carbon economy. *Energy Procedia*, 5, pp.2416-2420. DOI:10.1016/j.egypro.2011.03.415
31. Tkalec, S.; Prekrat, S., 2000: Konstrukcije proizvoda od drva 1 – Osnove drvnih konstrukcija. Sveučilišni udžbenik, Znanje d.d., Zagreb.
32. Varelija, Z., 2021: Cokule, obuća koje više nema. (online), <https://nasiljudi-gentenostra.hr/vijest/cokule-obuca-koje-vise-nema/2353>, (pristupljeno: 13.7.2021.).

33. Vela Puharić, V., 2008: Tradicijska kuhinja makarskog primorja Vrime prošlosti na pijatu budućnosti. Etnološka istraživanja, (12/13), str. 397-410., <https://hrcak.srce.hr/37037> (pristupljeno: 19.7.2021.).
34. Vitez. Z.; Muraj, A., 2001: Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha. Zagreb, Barbat - Galerija Klovićevi dvori - Institut za etnologiju i folkloristiku.
35. Živković, Z., 2013: Hrvatsko tradicijsko graditeljstvo. Zagreb, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine
36. ***, 2018: Circular economy in the furniture industry: Overview of current challenges and competences needs., <https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/circular-economy-in-the-furniture-industry.pdf> (pristupljeno 16.8.2021.)

WEB IZVORI

1. WEB 1: <http://www.emz.hr/> (pristupljeno: 10.8.2021.)
2. WEB 2: <https://www.zanat.org/en> (pristupljeno: 23.8.2021.)
3. WEB 3: <https://jacob-may.com/> (pristupljeno: 13.8.2021.)
4. WEB 4: <https://harpdesignco.com/> (pristupljeno: 17.8.2021.)
5. WEB 5: <https://sterlingharper.com/> (pristupljeno 20.8.2021)
6. WEB 6: <https://www.arnodeclercq.com/> (pristupljeno: 18.8.2021.)
7. WEB 7: <https://patriciaurquiola.com/> (pristupljeno: 2.8.2021.)
8. WEB 8: <http://www.julianwattsstudio.com/> (pristupljeno: 23.8.2021.)
9. WEB 9: <https://www.grad-krk.hr/inspirirani-otocnom-prirodnom-bastinom-odabrana-deseta-serija-krckih-suvenira> (pristupljeno: 30.8.2021.)
10. WEB 10: <https://takemehome.hr/> (pristupljeno: 30.8.2021.)